

Μονάδα Δικονομικού Δικαίου Πανεπιστημίου Λευκωσίας

ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ

Δρ. Άννα Εμ. Πλεύρη, Δρ. Νικόλας Κυριακίδης

Ευρωπαϊκή Πολιτική Δικονομία μετά το Brexit

ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΕΠΙΤΑΧΥΝΣΗ,
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ &
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

European Civil Procedure After Brexit

DELAYS & NEED TO SPEED-UP,
TECHNOLOGY IN JUSTICE AND ADR



UNIC | Μονάδα
Δικονομικού Δικαίου



ΝΟΜΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Hippasus

Ευρωπαϊκή Πολιτική Δικονομία μετά το Brexit

ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΕΠΙΤΑΧΥΝΣΗ,
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

European Civil Procedure After Brexit

DELAYS AND NEED TO SPEED-UP,
TECHNOLOGY IN JUSTICE AND ADR

Μονάδα Δικονομικού Δικαίου Πανεπιστημίου Λευκωσίας

ΔΙΕΥΘΥΝΤΕΣ

Δρ. Άννα Εμ. Πλεύρη, Δρ. Νικόλας Κυριακίδης

Ευρωπαϊκή Πολιτική Δικονομία μετά το Brexit

ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΕΠΙΤΑΧΥΝΣΗ,
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ &
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΛΥΣΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Εις μνήμην του αιμνήστου Καθηγητή Κωνσταντίνου Κεραμέως

European Civil Procedure After Brexit

DELAYS & NEED TO SPEED-UP,
TECHNOLOGY IN JUSTICE AND ADR

In memory of Professor *Konstantinos Kerameus*

2ο Ετήσιο Συμπόσιο Μονάδας Δικονομικού Δικαίου
Λευκωσία, 15. 12. 2022

2nd Procedural Law Unit Annual Symposium
Nicosia, 15. 12. 2022

Μονάδα Δικονομικού Δικαίου Πανεπιστημίου Λευκωσίας

Ευρωπαϊκή Πολιτική Δικονομία μετά το Brexit: Καθυστερήσεις και ανάγκη για επιτάχυνση, τεχνολογία στη δικαιοσύνη και εναλλακτική επίλυση διαφορών

Λευκωσία, Νοέμβριος 2023

Εκδότης:

Νομικές Εκδόσεις Hippiasus

Αρσινόης 74, 1010 Λευκωσία, Κύπρος

Τηλ: 22 66 22 50

info@hippiasus-publishing.eu

www.hippiasus-publishing.eu

Σχεδιαστική επιμέλεια, σελίδωση, επιμέλεια εξωφύλλου: π. Θωμάς Κωστή

Συντονισμός παραγωγής έκδοσης: Ήρα Ιωάννου Αιμιλιανίδου

ISBN: 978-9963-676-39-2

Copyright © 2023 Hippiasus Communications & Publishing Ltd.

Μονάδα Δικονομικού Δικαίου Πανεπιστημίου Λευκωσίας

Το Δικαίωμα Πνευματικής Ιδιοκτησίας είναι αυτόματο και ουδεμία εγγραφή χρειάζεται. Ο περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας Νόμος 59/76 (όπως τροποποιήθηκε με τους Νόμους, Ν. 63/77, Ν. 18(Ι)/93, Ν. 54(Ι)/99, Ν. 12(Ι)/2001, Ν. 128(Ι)/2002 και Ν. 128(Ι)/2004), προστατεύει τους Κυπρίους πολίτες για τα έργα τους που δημοσιεύονται οπουδήποτε και τους πολίτες ξένων χωρών για τα έργα τους που δημοσιεύονται στην Κύπρο. Απαγορεύεται γενικά η αναπαραγωγή, η αναδημοσίευση, η μετάφραση, ή η μετάδοση του βιβλίου ή μέρους του με οποιοδήποτε τρόπο ή μορφή χωρίς την γραπτή άδεια του εκδότη.



Procedural Law Unit Annual Symposium

European Civil Procedure After Brexit: delays and need to speed-up, technology in justice and ADR

Thursday, 15 December 2022
09:00 - 16:00
Cine Studio, University of Nicosia



In memory of Konstantinos Kerameus

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 2ΟΥ ΕΤΗΣΙΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ	
ΜΟΝΑΔΑΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ.....	9
II. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΔΙΕΥΘΥΝΤΩΝ ΜΟΝΑΔΑΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ.....	15
III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ.....	25
1. Adamantia Manta “EC’s contribution to the reform of the administration of courts in CY”	27
2. Tigran Karapetyan “CoE’s contribution to the justice reform in Cyprus”	31
3. Γιώργος Ερωτοκρίτου “Η Μεταρρύθμιση των Δικαστηρίων και η Δημιουργία Ανεξάρτητης Υπηρεσίας για τα Δικαστήρια”	35
4. Νικόλαος Μ. Κατηφόρης “Η εφαρμογή της Τεχνητής Νοημοσύνης στο πεδίο απονομής της πολιτικής δικαιοσύνης ως συνταγματική πρόκληση. Η αξιοποίηση αλγορίθμων διαμορφώσεως βαθμίδων του ποσού της αποζημίωσης σε περίπτωση αδικοπραξίας”	41
5. Ιωάννης Ε. Καστανάς “Η ανάλογη εφαρμογή του ΚΠολΔ στον ΚΔΔ. Σπουδή στο άρθρο 199 ΚΔΔ”	51
6. Σωκράτη Οδ. Τσαχιρίδη “Η ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης λογαριασμών ως (νέο) μέσο διασυνοριακής είσπραξης απαιτήσεων”.....	59
7. Kyriaki Noussia “The Modern Role of Appeals In Arbitrations: Is There A Need for a Reform of the Arbitration Act 1996 in the Post Brexit Era?”	67
8. Νικόλαος Ταμβάκης “Εναλλακτική Επίλυση Διαφορών (ADR) & Blockchain - Μια αλληλένδετη σχέση από νομική σκοπιά”	77
IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ	
ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ.....	83

**I. Πρόγραμμα 2ου Ετήσιου Συμποσίου
Μονάδας Δικονομικού Δικαίου
Πανεπιστημίου Λευκωσίας**

Λευκωσία, 15.12.2022

09:00 - 09:30 Εγγραφές

09:30 - 10:00 Εισαγωγικοί χαιρετισμοί

- *Στέφη Δράκου*, Υπουργός Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης Κυπριακής Δημοκρατίας
- *Νίκος Τορναρίτης*, Πρόεδρος της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Νομικών, Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης
- *Λουίζα Χριστοδουλίδου -Ζαννέτου*, Επίτροπος Νομοθεσίας
- *Χρήστος Κληρίδης*, Πρόεδρος του Πακύπριου Δικηγορικού Συλλόγου
- *Αχιλλεύς Αιμιλιανίδης*, Καθηγητής, Κοσμήτορας Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Λευκωσίας

10:00 – 10:15 Keynote speech

Gilles Cuniberti, Professor of Comparative Law and Private International Law, University of Luxembourg

10:30 - 11:30 Panel 1: Recent reforms of the administration of civil justice in Cyprus Moderator: *Nicolas Kyriakides*

Adamantia Manta, Directorate-General for Structural Reform Support European Commission,

“EC’s contribution to the reform of the administration of courts in CY”

Tigran Karapetyan, Head of Transversal Challenges and Multilateral Projects Task Force · Council of Europe,

“CoE’s contribution to the justice reform in Cyprus”

George Erotocritou, Director of Reform and Training Supreme Court,

“Η Μεταρρύθμιση των Δικαστηρίων και η Δημιουργία Ανεξάρτητης Υπηρεσίας για τα Δικαστήρια”

Ronald Lenz, Director MENA HiIL,

“‘Mobile Justice’ - a new community legal aid model developed in South East Tunisia”

11:45 - 13:00 Panel 2: New Technologies and their intersection with civil procedure & ADR. Moderator: *Anna Plevri*

Nikolaos M. Katiforis, University of Athens,

“Η εφαρμογή της Τεχνητής Νοημοσύνης στο πεδίο απονομής της πολιτικής δικαιοσύνης ως συνταγματική πρόκληση. Η αξιοποίηση αλγορίθμων διαμορφώσεως βαθμίδων του ποσού της αποζημιώσεως σε περίπτωση

I. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 2ΟΥ ΕΤΗΣΙΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ

αδικοπραξίας” (The application of AI in the field of civil justice as a constitutional challenge. The use of algorithms for the calculation of tiers of the amount of compensation in the event of a tort)

Masood Ahmed, University of Leicester, (on line participation),

“[A]DR and digitisation within the Civil Justice System of England and Wales”

Arunima Shrikhande, Lawyer,

“The Metaverse of Civil Justice in Europe. A brief description: it is a comparative analysis of AI and technology integration in civil procedure in Germany, England & Wales, and Estonia”

Ioannis Kastanas, Adjunct Lecturer, University of Nicosia

“Αναγκαστική Εκτέλεση εις βάρος του Δημοσίου. Σπουδή στο άρθρο 199 ΚΔΔικον”

Nikolas Chatziavraam, CEO Zygos,

“Applications of technology in justice”

13:30 – 13:45 Presentation of findings of a survey on the quality of civil justice in Cyprus, Christina Kokkalou, IMR

13:30 - 14:45 Panel 3: EU Cross Border Transactions: Problems, Potentials and Solutions. Moderator: Nicolas Kyriakides

Wannes Vandebussche, Ghent University

“The EU framework on crossborder service of documents revisited”

Adriani Dori, Erasmus University Rotterdam/Building EU Civil Justice (on line participation)

“Challenging borders through EU convergence: The unexpressed potentials of integration policies”

Sokratis Tsachiridis, Lawyer, Mediator,

“Η ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης λογαριασμών ως (νέο) μέσο διασυνοριακής είσπραξης απαιτήσεων”

Alexander Layton KC,

“A perspective from the UK”

Alexandros Gavrielides, Lawyer,

“Cross border recognition and enforcement of provisional measures”

Theano Mavromoustaki, Office of the Attorney General,

“Ευρωπαϊκή Διαταγή Δέσμευσης Λογαριασμού - 5 χρόνια μετά”

15:00 – 16:00 Panel 4: The Post Brexit Era: Implications for

EU Procedural Law and Arbitration. Moderator: Anna Plevri

Kyriaki Noussia, University of Reading (on line participation),

“Arbitration Act 1996 and appeals mechanism – the modern function of s. 69 AA 1996 and is there a need for a reform in the post Brexit era?”

Nick Tamvakis, Lawyer, PhD Cand (on line participation),

“Εναλλακτική Επίλυση Διαφορών (ADR) & Blockchain - Μια αλληλένδετη σχέση από νομική άποψη” (Alternative Dispute Resolution (ADR) & Blockchain - An interrelated relationship from a legal perspective)

Nikolaos Koulouris, Associate Professor, EUC

“How Brexit is affecting the pending cases before the European Courts”

Marco de Benito, IE University,

“Untimely concordance: the discreet approximation of civil and arbitration proceedings”

Agis Georgiades, Lawyer,

“Η επιστροφή των αντι-αγωγικών διαταγμάτων/ The return of anti-suit injunctions”

16:00 Closing Remarks: Anna Plevri/Nicolas Kyriakides

Συνδιοργανωτής: Παγκύπριος Δικηγορικός Σύλλογος

Χορηγοί:

Scordis, Papapetrou & Co LLC

Patrikios Pavlou & Associates LLC

Ioannides Demetriou LLC, Harris Kyriakides

L Papaphilippou & Co LLC

Christos Georgiades & Co LLC

Zygos

Hippasus Publishing

Oxygono

**II. Εισαγωγικό σημείωμα Διευθυντών
Μονάδας Δικονομικού Δικαίου,
Δρος Άννας Εμ. Πλεύρη και
Δρος Νικόλα Κυριακίδη**

«Ευρωπαϊκό Δικονομικό Δίκαιο μετά το Brexit: καθυστερήσεις και η ανάγκη επιτάχυνσης, η τεχνολογία στην δικαιοσύνη και οι μηχανισμοί ΕΕΔ»

Το δεύτερο ετήσιο Συμπόσιο Πολιτικής Δικονομίας της Μονάδας Δικονομικού Δικαίου του Πανεπιστημίου Λευκωσίας (μετά την εναρκτήρια εκδήλωση της Μονάδας το 2019 και το 1ο Ετήσιο Συμπόσιο το 2021) διεξήχθη τον Δεκέμβριο του 2022 στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας εις μνήμην του αείμνηστου καθηγητή Πολιτικής Δικονομίας Κωνσταντίνου Κεραμέως, σε συνδιοργάνωση με τον Παγκύπριο Δικηγορικό Σύλλογο και με την επιμέλεια της Διευθύντριας της Μονάδας Δικονομικού Δικαίου Δρος Άννας Εμ. Πλεύρη και του Συνδιευθυντή Δρος Νικόλα Κυριακίδη.

Η γενική θεματική του Συμποσίου ήταν: «Ευρωπαϊκό Δικονομικό Δίκαιο μετά το Brexit: καθυστερήσεις και η ανάγκη επιτάχυνσης, η τεχνολογία στην δικαιοσύνη και οι μηχανισμοί ΕΕΔ». Στηριζόμενο στα θεμέλια του προηγούμενου Συμποσίου, το 2ο ετήσιο Συμπόσιο της Μονάδας Δικονομικού Δικαίου στόχευσε στο να συνεχίσει τον γόνιμο επιστημονικό διάλογο, συνδυάζοντας τα εμπειρικά ερευνητικά ευρήματα, τις μελέτες και εισηγήσεις διακεκριμένων επιστημόνων και ομιλητών καθώς και τις σκέψεις και προβληματισμούς της ακαδημαϊκής κοινότητας προκειμένου να συμβάλει, κατά το δυνατόν, στην ταχεία, αποδοτική και αποτελεσματική απονομή της πολιτικής δικαιοσύνης, με τη βοήθεια των εφαρμογών της τεχνολογίας στον τομέα της δικαιοσύνης, αλλά και των μεθόδων εναλλακτικής επίλυσης διαφορών.

Στον εισαγωγικό χαιρετισμό της στο 2ο Συμπόσιο της Μονάδας Δικονομικού Δικαίου, η Υπουργός Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξης της Κυπριακής Δημοκρατίας, κα Στέφη Δράκου, επεσήμανε μεταξύ άλλων τις φιλόδοξες προσπάθειες που καταβάλλει η Κυπριακή Δημοκρατία για τον εκσυγχρονισμό του δικαστικού συστήματος και οι ενέργειες που έχουν αποφασιστεί και σχεδιαστεί προς τον σκοπό αυτό, όπως η εγκαθίδρυση του Ανώτατου Συνταγματικού Δικαστηρίου, του Εφετείου, του Εμπορικού Δικαστηρίου, του Ναυτοδικείου, καθώς και η εισαγωγή των Νέων Κανονισμών Πολιτικής Δικονομίας, η πρόοδος που συντελέστηκε αναφορικά με την ηλεκτρονική δικαιοσύνη, ήτοι η χρήση του συστήματος e-justice, η υιοθέτηση του θεσμού της τηλεδίκης καθώς και η ψηφιακής μαγνητοφώνηση (digital audio recording).

Κατόπιν ακολούθησε η ομιλία του κου Νίκου Τορνάρη, Πρόεδρου της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Νομικών, ο οποίος αναφέρθηκε στις προσπάθειες που κατέβαλε τον τελευταίο χρόνο η Επιτροπή Νομικών της Βουλής για την ψήφιση νομοσχεδίων που αφορούσαν μεταρρυθμίσεις στη δικαιοσύνη.

II. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στη συνέχεια, η κα Λουίζα Χριστοδουλίδου-Ζαννέτου, Επίτροπος Νομοθεσίας, σημείωσε emphaticά μεταξύ άλλων, ότι «η κοινωνία θα αγκαλιάσει την εισαγωγή της τεχνολογίας στους δικαστηριακούς κόλπους, αλλά και τους εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης των διαφορών, που έχουν τόσα να προσφέρουν, ενισχύοντας σημαντικά τον ρόλο και το έργο της δικαιοσύνης».

Ο Δρ Χρίστος Κληρίδης, Πρόεδρος του Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου, παρουσιάζοντας τις θέσεις του Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου ως προς την μεταρρύθμιση της κυπριακής δικαιοσύνης, επέκρινε την καθυστέρηση αυτής, καθώς και την υιοθέτηση του Διαδικαστικού Κανονισμού περί εκδίκασης καθυστερημένων υποθέσεων, χωρίς ουσιαστική διαβούλευση με το δικηγορικό σώμα.

Στον χαιρετισμό του, ο Κοσμήτορας της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Λευκωσίας, Καθηγητής Αχιλλέας Αιμιλιανίδης, σημείωσε, ότι το προκείμενο Συμπόσιο διεξήχθη σε μια από τις χειρότερες στιγμές της κυπριακής δικαιοσύνης, αναφερόμενος ειδικότερα στην «λαβωματιά που έριξε στο Κράτος Δικαίου το Ανώτατο Δικαστήριο μέσα από την ψήφιση και άμεση εφαρμογή του Διαδικαστικού Κανονισμού για την εκδίκαση των καθυστερημένων υποθέσεων». Επεσήμανε, ωστόσο, ότι για αυτόν ακριβώς το λόγο, το Συμπόσιο και τα ευρήματά του, μπορούν να συμβάλλουν στην ενίσχυση και βελτίωση της πολιτικής δικαιοσύνης, ιδίως στον τομέα της εκτέλεσης των δικαστικών αποφάσεων.

Μετά τους εισαγωγικούς χαιρετισμούς, ακολούθησε η ομιλία του *Gilles Cuniberti* (keynote speaker) Καθηγητή Συγκριτικού και Ιδιωτικού Διεθνούς Δικαίου του Πανεπιστημίου του Λουξεμβούργου, ο οποίος αναφέρθηκε ιδιαιτέρως στον αείμνηστο Καθηγητή *Κωνσταντίνο Κεραμεύς* και στο έργο του τόσο σε εθνικό όσο και υπερεθνικό επίπεδο, ως πρωτοπόρο στον τομέα της Πολιτικής Δικονομίας με ειδική αναφορά στα μέτρα προδικαστικής προστασίας σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Η ομιλία του Καθηγητή *Cuniberti* επικεντρώθηκε στο μέλλον των μέτρων προδικαστικής προστασίας και εκτέλεσης, στις προσπάθειες της Ε. Ε. να θεσμοθετήσει κοινά μέτρα εκτέλεσης, όπως την ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης λογαριασμού (European Account Preservation Order, EAPO) και στις προτάσεις της UNIDROIT. Επιχειρηματολόγησε επίσης ως προς τον ρόλο τον οποίο πρέπει να διαδραματίζει η ΕΕ, που οφείλει να περιορίζεται στην εξεύρεση κοινού εδάφους συνεννόησης μεταξύ των κρατών-μελών της και όχι να στο να πιέζει για την εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών.

Περαιτέρω, το Συμπόσιο διεξήχθη σε τέσσερις συνεδρίες. Η πρώτη συνεδρία είχε ως θεματική: «Πρόσφατες μεταρρυθμίσεις στην απονομή της πολιτικής δικαιοσύ-

II. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

νης» και στελεχώθηκε από την κα *Αδαμαντία Μάντα*, Γενική Διευθύντρια Υποστήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τον κο *Tigran Karapetyan* (Head of Transversal Challenges and Multilateral Projects Task Force - Council of Europe), τον κο *Γιώργο Ερωτοκρίτου*, Διευθυντή Μεταρρύθμισης και Επιμόρφωσης για τους Νέους Κανονισμούς του Ανωτάτου Δικαστηρίου, τον κο *Ronald Lenz*, Διευθυντή της *MENA Hiil* και τον *Γιώργο Γεωργίου*, Γλωσσολόγο, Επισκέπτη Καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Επιτυχημένες θεωρήθηκαν από τους ομιλητές του της εν λόγω συνεδρίας οι νέες μεταρρυθμίσεις, όπως οι νέοι Κανονισμοί Πολιτικής Δικονομίας, η πρόσληψη και εκπαίδευση νέου εξειδικευμένου προσωπικού και το νέο διοικητικό σύστημα των Κυπριακών δικαστηρίων, χαρακτηρίζοντας αυτές, ως ορόσημο στην ιστορία της Πολιτικής Δικαιοσύνης στην Κύπρο και προοδευτικό βήμα προς την εξέλιξη και την άμβλυνση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα, ως προς τη νέα δομή των δικαστηρίων εξηγήθηκε ότι, ένας έμπειρος Διευθύνων Εκτελεστικός Σύμβουλος θα αναλάβει τη διοίκηση των Δικαστηρίων και θα επιβλέπει τις δύο νέες ανεξάρτητες δικαστικές μονάδες. Η σύσταση της νέας ανεξάρτητης υπηρεσίας δικαστηρίων αποσκοπεί στην απαλλαγή των δικαστηρίων και των πρωτοκολλητείων από τον φόρτο των διοικητικών τους αρμοδιοτήτων, προκειμένου να καταστεί εφικτό οι δικαστές να αφιερώσουν τον χρόνο τους στα δικαστικά τους καθήκοντα. Επί παραδείγματι, σε περιπτώσεις όπου η αρχιπρωτοκολλητής ήταν επιφορτισμένη με την ευθύνη των ζητημάτων του προσωπικού, οικονομικών κτλ, υπό το νέο καθεστώς οι αρμοδιότητες αυτές θα εκτελούνται από ένα εξειδικευμένο προσωπικό. Η νέα ανεξάρτητη δικαστική αρχή, η οποία σχεδιάστηκε έχοντας ως πρότυπο την αντίστοιχη Ιρλανδική αρχή, αποτελεί, όπως χαρακτηρίστηκε, ως ένα σημαντικό βήμα που θα βοηθήσει στον εκσυγχρονισμό των Δικαστηρίων.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο εκ των ομιλητών, κος *Γιώργος Γεωργίου*, Γλωσσολόγος και Επισκέπτης Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, εξήγησε τη γλωσσική αρχιτεκτονική των Νέων Κανονισμών Πολιτικής Δικονομίας, κατά τη διαδικασία συγγραφής τους, τονίζοντας την άμεση σύνδεση μεταξύ της γλώσσας και του νόμου. Παρότι οι νέοι Κανονισμοί στηρίχτηκαν στους αντίστοιχους Κανονισμούς πολιτικής δικονομίας της Αγγλίας και Ουαλίας, τόνισε πως η διαδικασία που ακολουθήθηκε δεν ήταν αυτή της απλής μετάφρασης από το αγγλικό στο ελληνικό κείμενο αλλά, μεταφορά λέξεων, αντιλήψεων και τρόπου σκέψης από ένα νομικό κόσμο σε έναν άλλο, λαμβάνοντας υπόψη την κατάλληλη σύνταξη και μορφολογία, καθώς και την ορθή νομική απόδοση των όρων. Στο πλαίσιο αυτό η ως άνω εργασία πραγματοποιήθηκε λαμβάνοντας υπόψη το βιωματικό φορτίο, το οποίο «κου-

II. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

βαλούν» οι λέξεις και με προσπάθεια απλοποίησης της νομικής γλώσσας, ούτως ώστε το κείμενο των νέων Κανονισμών να είναι πιο προσβάσιμο στο ευρύ κοινό.

Τέλος, ο *Ronald Lenz*, Διευθυντής της *MENA Hiil* αναφέρθηκε στην ανάγκη εύρεσης καινοτόμων λύσεων προκειμένου να καταστεί πιο εύκολη και προσβάσιμη η επίλυση των διαφορών, με δεδομένο ότι το 55% αυτών παραμένει άλυτο. Προς επίτευξη του στόχου αυτού, εισηγήθηκε την ίδρυση «δικαστηρίων μίας-στάσης» για οικογενειακές και άλλες διαφορές, τη δημιουργία διαδικτυακών χώρων για την καλύτερη ενημέρωση του κοινού και παροχή νομικών συμβουλών, προγράμματα πρόληψης για την προστασία του κοινού από υποθέσεις απάτης και εύχρηστα προκαθορισμένα εργατικά συμβόλαια για την προστασία και ίση μεταχείριση των πολιτών και μικρών επιχειρήσεων.

Η θεματική της δεύτερης συνεδρίας αφορούσε τις νέες τεχνολογίες και την αλληλεπίδραση τους με την πολιτική δικονομία καθώς και τις εναλλακτικές μεθόδους επίλυσης διαφορών. Πρώτος ομιλητής στην εν λόγω συνεδρία ήταν ο κος *Νικόλαος Κατηφόρης*, Αναπληρωτής Καθηγητής Πολιτικής Δικονομίας στη Νομική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, ο οποίος αναπτύσσοντας τα ζητήματα που σχετίζονται με την εφαρμογή της τεχνητής νοημοσύνης στο πεδίο απονομής της πολιτικής δικαιοσύνης, την χαρακτήρισε, μεταξύ άλλων, ως συνταγματική πρόκληση. Επιπρόσθετα, σημείωσε ότι στην ελληνική έννομη τάξη προβλέπεται το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας (*information society*) και η υποχρέωση του κράτους να διευκολύνει την άσκηση αυτού του δικαιώματος, δεδομένης και της επανειλημμένης καταδίκης της χώρας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, λόγω των καθυστερήσεων στην απονομή της δικαιοσύνης, υποστηρίζοντας ότι η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί να αποτελέσει σημαντική αρωγή και να διευκολύνει το έργο του δικαστή. Επιπλέον, επισήμανε ότι η χρήση αλγορίθμων ως μέσων υπολογισμού των αποζημιώσεων είναι δυνατή, υπάγοντας λ. χ. την αόριστη έννοια της «εύλογης αποζημίωσης» στα πραγματικά δεδομένα και περιστατικά εκάστης περίπτωσης. Αντίθετα, όμως, όπως ανέφερε, ο αλγόριθμος δεν είναι σε θέση να κρίνει με βάση την «αρχή της αναλογικότητας» κατά την εκτίμηση των δεδομένων της «κοινής πείρας» και με την «κοινή περί δικαίου συνείδηση», ακριβώς λόγω του ρευστού περιεχομένου των εν λόγω εννοιών.

Η και *Arunima Shrikhande*, Ερευνήτρια και Δικηγόρος παρουσίασε τα ευρήματα της συγκριτικής έρευνας της, η οποία είχε ως αντικείμενο την ένταξη της τεχνολογίας και της τεχνητής νοημοσύνης στα δικαστικά συστήματα της Εσθονίας, Αγγλίας και Ουαλίας και Γερμανίας. Σημείωσε δε πως η Εσθονία είναι ως έννομη τά-

II. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

ξη πρωτοπόρος στον τομέα αυτό, αλλά και ότι η Αγγλία και η Ουαλία καταβάλλουν σπουδαία προσπάθεια για την ένταξη της τεχνολογίας στον τομέα της δικαιοσύνης, αντιμετωπίζοντας πάντως ορισμένες δυσχέρειες λόγω της κουλτούρας που επικρατεί στις χώρες αυτές. Αναφορικά με τη Γερμανία, παρότι πρόκειται για μια από τις πρώτες χώρες που εισήγαγαν τεχνολογικά μέσα στη δικαστική διαδικασία, με την εισαγωγή του θεσμού της τηλεδίκης από το έτος 2002, απαγόρευσε την πλήρη αυτοματοποίηση του δικαστικού συστήματος της, αποκλείοντας την όποια δυνατότητα αντικατάστασης των δικαστών από συστήματα τεχνικής νοημοσύνης.

Στη συνέχεια, ο κος *Masood Ahmed*, Αναπληρωτής Καθηγητής του Πανεπιστημίου του Leicester, ανάλυσε στην εισήγηση του το είδος των τεχνολογιών τις οποίες υιοθέτησαν ή έχουν σκοπό να υιοθετήσουν η Αγγλία και Ουαλία. Συγκεκριμένα, αναφέρθηκε στη δυνατότητα της τεχνολογίας να αντιμετωπίσει τους τρεις «εχθρούς» της δικαιοσύνης, όπως τους ονόμασε, ήτοι το υψηλό κόστος εκδίκασης, τις καθυστερήσεις στη διαδικασία και την πολυπλοκότητα του συστήματος. Οι κυβερνήσεις της Αγγλίας και της Ουαλίας, μάλιστα, με χρηματοδότηση αξίας ενός δισεκατομμυρίου ευρώ προώθησαν τη χρήση της τεχνολογίας για τον εκσυγχρονισμό του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης, εισάγοντας τον θεσμό της ηλεκτρονικής διαμεσολάβησης για όλες τις αστικές αξιώσεις έως 10.000 λίρες με δυνατότητα opt-out για όσους επιθυμούν να ακολουθήσουν τη δικαστική οδό και τη δημιουργία, μεταξύ άλλων, ηλεκτρονικής πλατφόρμας καταχώρησης και επίδοσης εγγράφων. Ο Καθηγητής *Achmed* τόνισε ακόμη πώς για την επίτευξη των ανωτέρω υπήρξε συνεργασία μεταξύ κρατικών φορέων και του ιδιωτικού τομέα.

Περαιτέρω, η εισήγηση του Δρος *Ιωάννη Καστανά* είχε ως θέμα την αναγκαστική εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων στο πλαίσιο Κώδικα διοικητικής δικονομίας της Ελλάδας, που παραπέμπει σε πολλά σημεία του στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ο οποίος λειτουργεί, όπως σημείωσε ως «μήτρα της δικονομίας».

Τελευταίος ομιλητής στη δεύτερη συνεδρία, ήταν ο κος *Νικόλας Χατζηαβραάμ*, CEO της εταιρίας νομικής πληροφορικής “Zygos”, ο οποίος αναφερόμενης στη χρήση της τεχνολογίας στον τομέα της δικαιοσύνης από την πλευρά της πράξης, ανέφερε πως ο «Zygos», ένα λογισμικό αποθήκευσης και διαχείρισης υποθέσεων εντός και εκτός δικαστηρίων, λειτουργούσε χωρίς ανταγωνισμό στην Κύπρο, γεγονός που καταδεικνύει την οπισθοδρομικότητα της κυπριακής πραγματικότητας στην χρήση της τεχνολογίας. Αναφέρθηκε επίσης στα συστήματα «i-justice» και «e-justice», η εφαρμογή των οποίων θα συμβάλλει αισθητά στον εκσυγχρονισμό του νομικού συστήματος, παρά τα εμφανή προβλήματα που τα συστήματα αυτά ήδη αντιμετωπίζουν. Επί παραδείγματι αναφέρθηκε στο γεγονός, ότι πρόγραμμα

II. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

e-justice τηρεί προδιαγραφές, οι οποίες σχεδιάστηκαν προ δεκαετίας. Τέλος ο κος *Χατζηαβραάμ* παρατήρησε πως η καχύποπτη στάση μερίδας των δικηγόρων προς τις τεχνολογικές καινοτομίες στον δικαστικό τομέα, φοβούμενοι ότι αυτό θα οδηγήσει σε απώλεια εισοδημάτων τους, δεν είναι προς τη σωστή κατεύθυνση, επισημαίνοντας αντίθετα ότι κερδισμένοι στην αγορά θα είναι όσοι εκ του δικηγορικού σώματος εξοικειωθούν και τις υιοθετήσουν πρώτοι.

Η θεματική της τρίτης συνεδρίας αφορούσε το ζήτημα: «*Διασυνοριακές διαφορές στην Ευρωπαϊκή Ένωση: τα προβλήματα, οι προοπτικές και οι λύσεις*». Οι ιδιωτικές διαφορές με διασυνοριακή πτυχή συνεχώς αυξάνονται, καθώς το 2018 μόνο καταγράφηκαν 3. 4 εκατομμύρια τέτοιου είδους διαφορών, όπως ανέφερε ο Αναπληρωτής Καθηγητής Πολιτικής Δικονομίας του Πανεπιστημίου του Ghent, κος *Wannes Vandebussche*. Μια διαφορά με διασυνοριακή πτυχή μπορεί να αφορά ακόμη και την αποστολή μόλις ενός εγγράφου από μία χώρα σε μία άλλη. Οι εν λόγω διαφορές ρυθμίζονται από τον Κανονισμό 2020/1784, ο οποίος προβλέπει πέντε μεθόδους διακρατικής επικοινωνίας, ήτοι μέσω πρακτορείων διαβίβασης και λήψης, με επίδοση μέσω διπλωματικών ή προξενικών υπαλλήλων, μέσω της υπηρεσίας ταχυδρομείου, μέσω ηλεκτρονικών υπηρεσιών και μέσω άμεσης επίδοσης. Άσπασες οι ως άνω μέθοδοι παρουσιάζουν προβλήματα και χρήζουν βελτίωσης σύμφωνα με την εισήγηση του Καθηγητή *Vandebussche*

Η *Αδριανή Δωρή* (Πανεπιστήμιο του Ρότερνταμ) μίλησε για την αναδιαμόρφωση των εθνικών συστημάτων δικαιοσύνης στο σύνολό τους, η οποία ξεκίνησε από το έτος 2012. Σημείωσε δε, ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στοχεύει μέσω προτροπών της να μειώσει τις διαφορές των δικαστικών συστημάτων και να εναρμονίσει τα νομικά συστήματα των κρατών μελών. Συγκεκριμένα, η Επιτροπή παρακολουθεί τις επιδόσεις έκαστου κράτους όσον αφορά τα νομικά της συστήματα, μέσω του EU Justice Scoreboard και των εκθέσεων κάθε χώρας, προβαίνει σε διμερείς συνομιλίες με τις χώρες, εκδίδει τις προτάσεις της παραχωρώντας μια περίοδο 6-9 μηνών για να εφαρμοστούν από έκαστο κράτος-μέλος και τέλος παρακολουθεί την πρόοδο υλοποίησης των συστάσεων της.

Για την Ευρωπαϊκή Διαταγή Δέσμευσης Λογαριασμών («ΕΔΔΛ») μίλησαν οι *Σωκράτης Τσαχίριδης* (Δικηγόρος) και *Θεανώ Μαυρομουστάκη* (Νομική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας) ως ένα νέο κοινό ευρωπαϊκό δικονομικό μέτρο. Όπως αναφέρθηκε, οι προϋποθέσεις της ΕΔΔΛ δεν είχαν σκοπό να είναι αυστηρές, καθώς κατά την αρχική φάση σχεδιασμού του μέτρου, επιθυμία της Επιτροπής ήταν η δέσμευση να επιτυγχάνεται με μόνη την επικοινωνία με το τραπεζικό ίδρυμα, θέση η οποία επικρίθηκε και τελικώς δεν υιοθετήθηκε λόγω της ευκολίας καταστρα-

II. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

τήγησης του. Το κατά πόσο το εν λόγω μέτρο έχει επιτύχει τον σκοπό του είναι αμφίβολο, καθώς η πρακτική του εφαρμογή στην Κύπρο είναι ιδιαίτερα δυσχερής, εκτελείται δε από την Κεντρική Τράπεζα.

Στην τέταρτη και καταληκτική συνεδρία του Συμποσίου, το θέμα αφορούσε την «μετά-Brexit εποχή: οι συνέπειες για το δικονομικό δίκαιο και για τη διαιτησία». Εν προκειμένω, η παρουσίαση της κας *Κυριακής Νούσια*, Αναπληρώτριας Καθηγήτριας στο Πανεπιστήμιο του Reading, αφορούσε το ζήτημα των εφέσεων όπως ρυθμίζονται στο Arbitration Act 1996. Ανέφερε σχετικά, ότι έγιναν κάποιες συζητήσεις με σκοπό την αναθεώρηση του εν λόγω νόμου, με κάποιους να υποστηρίζουν ότι οι περιπτώσεις όπου δίδεται το δικαίωμα στην έφεση πρέπει να περιοριστούν δραστικά για να διαφυλαχθεί η οριστικότητα της δικαστικής απόφασης, ενώ άλλοι υποστήριζαν ότι οι προϋποθέσεις άσκησης του πρέπει να χαλαρώσουν ούτως ώστε να δοθεί η ευκαιρία να διορθωθούν τυχόν λάθη του πρωτόδικου δικαστηρίου και να διαφυλαχθεί η όμοια εφαρμογή του νόμου. Οι εν λόγω συζητήσεις εν τέλει κατέληξαν στο συμπέρασμα, ότι δεν υπάρχει λόγος να τροποποιηθεί καθώς το παρόν νομικό πλαίσιο εγγυάται τα ως άνω και προστατεύει τις καταχρήσεις μέσω του δικαιώματος των μερών να αποκλείσουν το δικαίωμα στην έφεση καθώς και μέσω του ίδιου του δικαστηρίου που δύναται με απόφαση του να αποκλείσει το δικαίωμα σε έφεση.

Στη συνέχεια, ο κος *Marco de Benito* (Πανεπιστήμιο της Μαδρίτης) μίλησε για την αρχιτεκτονική της δικαιοδοσίας των διασυνοριακών διαφορών, το υφιστάμενο δίκαιο και επιμέρους διατάξεις των ισχυουσών συνθηκών. Πρωτότυπη ήταν η παρουσίαση του κου *Νίκου Ταμβάκη*, Δικηγόρου, Υπ. Διδάκτορος, ο οποίος μίλησε για τον βαθμό στον οποίο επηρεάζει η τεχνολογία blockchain την εναλλακτική επίλυση διαφορών, καθώς και τα ιδιάζοντα χαρακτηριστικά της εν λόγω τεχνολογίας. Συγκεκριμένα, ο κος *Ταμβάκης* ανέφερε ότι βασικό χαρακτηριστικό τους είναι το αμετάβλητο των εγγραφών, δηλαδή αν γίνει μία εγγραφή στο μητρώο είναι αδύνατη η όποια αναδρομική τροποποίηση. Αναφέρθηκε επίσης και στα, μάλλον πιο ελκυστικά για τους συναλλασσόμενους χαρακτηριστικά, την αποκέντρωση, δηλαδή το ότι η δομική οργάνωση της αλυσίδας στηρίζεται στη δυνατότητα των μερών να συναλλάσσονται χωρίς την εμπλοκή κάποιου τρίτου ή την εποπτεία κάποιας κρατικής αρχής, καθώς και την ανωνυμία, ή ψευδωνυμία των μερών. Σημείωσε επίσης, ότι η τεχνολογία blockchain παρέχει τη δυνατότητα επίλυσης των διαφορών με ιδιωτικά ηλεκτρονικά συστήματα επίλυσης διαφορών, των οποίων οι «αποφάσεις» εκτελούνται με αυτοματοποιημένο τρόπο και κατέληξε ότι ανησυ-

II. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

χίες πως τα συστήματα αυτά θα οδηγούσαν στην περιθωριοποίηση των δικαστηρίων, δεν φαίνεται να έχουν ακόμη διαφανεί.

Όλες οι ως άνω εισηγήσεις και ο διάλογος που αναπτύχθηκε θα πρέπει να δραματίσουν βασικό ρόλο στις επικείμενες μεταρρυθμίσεις της απονομής της κυπριακής δικαιοσύνης αλλά και σημείο αναφοράς για την ορθή εφαρμογή τους. Η επιτυχία, άλλωστε, της όποιας μεταρρύθμισης στο κυπριακό σύστημα απονομής της δικαιοσύνης αλλά και ευρύτερα, μπορεί να διασφαλιστεί όχι μόνο με νομοθετικές επεμβάσεις, αλλά, κυρίως, με την αλλαγή της φιλοσοφίας που διαπνέει τους δικηγόρους αλλά και δικαστές, κατά τον χειρισμό των υποθέσεων και την άσκηση της διακριτικής τους ευχέρειας, αντιστοίχως.

III. Γραπτές εισηγήσεις/μελέτες

**1. Adamantia Manta, Directorate-General for
Structural Reform Support European Commission**

***“EC’s contribution to the reform
of the administration of courts in CY”***

Distinguished guests and speakers,

It is a pleasure and honor for me to attend today’s annual symposium dedicated to civil justice in Cyprus and the presentation of the recent reforms of the administration of justice in Cyprus. I would like to thank the organizers of this event for the invitation and for the opportunity to share with you the perspective of the European Commission in Cyprus’ efforts to reform its judicial system.

As most of you may already know, the European Commission - through its Directorate General for Structural Reform Support and its predecessor the Structural Reform Support Service - has been actively supporting Cyprus in its judicial reform efforts since 2016, when the Cypriot authorities endorsed a high-level commitment to reform the judicial system.

This major reform was initiated by a national committee under the chairmanship of Justice George Erotocritou, former Supreme Court Judge, to draft a report defining the operational needs of the Courts and the related reform issues. This report, delivered in June 2016, outlined the constitutional requirements and framework for the independence of the judiciary and the implementation of the rule of law in Cyprus. It identified the major problems (including the delays in proceedings) and recommended a more in-depth review of the Cypriot courts system.

As a follow up to this first step, DG REFORM funded the first technical support project with the Irish Institute for Public Administration which carried out a thorough review of the judicial system of Cyprus resulting in 21 concrete recommendations along with an action plan. One of the recommendations included in this report was the creation of an independent court service that would undertake the management and administration of the courts based on the Irish model.

The Cypriot authorities, following the endorsement of the recommendations included in the said report, decided to request once again technical support in order to proceed with the implementation of this major reform. Against this back-

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

ground, under the current project which is implemented by the Council of Europe in cooperation with the Irish Institute for Public Administration on some aspects, DG REFORM has supported the Supreme Court in two aspects:

- Firstly in activating the implementation of the aforementioned recommendation about creating an independent court service that would actually relieve the courts from the administrative burden allowing actually judges to focus on their judicial duties
- Secondly, in reviewing the processes of the court registries so as to improve their efficiency, as the registries play a key role in case management.

The work under the two components was organised around distinct phases including:

- Description of the current governance, management, administration and staffing of the courts in Cyprus on the one hand and the processes in place in the court registries on the other hand
- Analysis of the current challenges in the management and administration of the courts and identification of the weaknesses in the current procedures in the court registries
- Comparative analysis of international good practices
- Recommendations and a roadmap for the establishment of a court service and for the reorganization of the court registries.

The key outputs of this effort will be presented in our closing event which will take place in about a month (January 2023) and we very much hope that the Supreme Court will proceed with the required follow up actions with the support of course of the Ministry of Justice and the Ministry of Finance. For the European Commission, this project is of similar importance to the previous project that was again funded by DG REFORM on the modernisation of the civil procedure rules. We had the opportunity to present this project in last year's Symposium. This project which was successfully completed in December 2021, while its impact is expected to be seen in practice when the new rules will enter into force already as of the next judicial year (2023-2024).

The correlation between the two areas that those two projects have touched upon is more than evident. The civil procedure rules by definition are linked to the efficiency of the courts and the resolution of the civil cases timely and fair manner. Court administration and management on the other hand constitute key factors for achieving of encouraging a certain standard in the quality of justice.

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

Therefore supporting solely the modernisation of the civil procedure rules without improving in parallel the courts administration and the procedures in the court registries would equal to an incomplete exercise, considering the challenges and the issues related to the management and administration of the courts that the Supreme Court has to deal with.

In particular, one of the key findings of the second project was that the Supreme Court, which now has the overall management and leadership responsibility for the courts, simply does not have the time, or the professional expertise, to undertake the onerous role of managing and administering the courts. The complexity of ongoing change, including the significant burden arising from multiple reform projects, has added to an already heavy workload. In addition, the Chief Registrar has the major responsibility for the day-to-day management of administrative matters in the courts, but the current structures are inadequate to support her in her professional management role.

The lack of leadership and management capacity has *multiple negative consequences*, including weaknesses in strategic planning, budgetary management, staff management and workforce planning, and planning for courts infrastructure. The current lack of management capacity is also negatively impacting the reform efforts. Therefore, addressing the current inadequacies in the management and governance structures is a prerequisite for solving the above issues.

As it has been mentioned in the past, this type of projects are not perceived simply as judicial projects but rather as greater projects that contribute to the reform of the economic environment in Cyprus. Judicial reform is a key element of the whole reform agenda. There are numerous inter-linkages with other areas of the economy, and especially with the business environment. Therefore, the judicial reform constitutes an important milestone for the reform process from a general perspective. Without an effective judicial reform, reforms in other areas could turn to be less effective and less enforceable, weighing on overall economic confidence.

We consider that the European Commission together with the Council of Europe has delivered a set of operational tools to the Supreme Court that will contribute to the improvement of courts administration, if implemented and put into force rapidly. We very much hope that, following the adoption of the new civil procedure rules, we shall soon have the opportunity to celebrate yet another achievement in Cyprus – the establishment of the independent court service.

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

As we say, reform is not an easy process and at the same time it's a never ending process for those who prefer evolution to stagnation. So the new challenge is right ahead of us.

Thank you for the invitation and your attention!

**2. Tigran Karapetyan, Head of Transversal Challenges and
Multilateral Projects Task Force, Council of Europe**

“CoE’s contribution to the justice reform in Cyprus”

Dear Minister of Justice,
Dear Chairman of the Parliamentary Committee on Legal Affairs,
Dear Law Commissioner,
Dear President of the Cyprus Bar Association,
Distinguished speakers and participants,

I would like to thank the organisers of the event and Mr Nicolas Kyriakides for this kind invitation to speak this year at the Procedural Law Symposium. This is the second consecutive year that the Council of Europe participates in the Symposium which serves as a platform for exchange of new information, ideas as well as national and international experiences within the context of the European Civil Procedure.

As the topic of my panel refers to the recent reforms of the administration of the civil justice in Cyprus, please allow me to concentrate on the two cooperation projects that the Council of Europe together with DG REFORM of the European Commission has been implementing in Cyprus. I will be brief due to the limited time available and because Ms Manta has already provided very useful insights.

Since 2020, we, the Council of Europe together with DG Reform, actively support the highly ambitious and complex justice reform in Cyprus. Of course, we can help a member state only if that state is open to such a support. In this regard, please allow me to thank the national authorities, namely the Supreme Court of Cyprus which initiated the whole reform process. I would like also to thank my dear friend Mr George Erotocritou, Director of Reform on behalf of the Supreme Court as without him we would have not been here today. His dedication and vision were catalytic in the whole process.

The first joint project which was completed in January 2022, dealt with the modernisation of the Cypriot Civil Procedure Rules. I will not get into details as this project was discussed last year during this same occasion. I can easily say that we consider that project as one of most successful examples of cooperation projects with member states. The Project included finalisation of the new CPR text, consultations with all relevant stakeholders, adoption of the new Rules by the

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

Supreme Court, communication and training of the most important changes that will be brought upon implementation and finally coaching of key court officials on change management. We are happy to know that the new Rules will come into force in September 2023 with the aim of changing the current litigation culture and making civil proceedings simpler, faster and more accessible for all.

The second project which is currently being implemented and will be completed in January 2023 can also be considered as a milestone within the wider justice reform. The project contributes to the creation of a new court service responsible for the management and administration of all courts in Cyprus, and the introduction of new administrative and case-management processes in the court registries.

For the establishment of the new court service, with the assistance of international experts, the project has developed a detailed proposal on the future structure and management of the new agency to be established. The recommendation report proposes new management and governance structure, key processes, new roles and responsibilities together with new staffing arrangements. In the new management structure, it is proposed that an experienced CEO will be responsible for the day-to-day management of the Courts with two main divisions supporting him/her. The Court Operations Division will have responsibility for the operations of the courts and for supporting the judiciary in the administration of justice. The Courts Administration Division will be responsible for the provision of non- operational supports to the judiciary and staff such as financing, Human Resources, ICT, buildings and maintenance. The clear distinction between the two divisions is key to take away unnecessary burden from registrars so that they concentrate on their role of supporting judges.

The proposals will introduce a change in the functioning of the registries and alleviate the Supreme Court of the current administrative duties. The main goals of this initiative includes better utilization of judicial time, focus on service delivery and citizen orientation, professional management structure, broader set of perspectives and expertise, independence of the courts service underpinned by legislation, focus on deliverables, support for innovation and accountability.

To achieve the above-described goals, it is proposed that a governance board is established which will be responsible for policy design in relation to the service, oversee the implementation of that policy by the CEO and approval of annual or multi- annual strategic plans and related strategies. While the Board can include

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

representation from a wide range of stakeholders, including relevant ministries, the Cyprus Bar Association and court users' representative, it is proposed that the judiciary should form the majority to ensure judicial independence as one of the core principles in modern democratic societies. The input provided by the remaining groups of stakeholders will bring an added value to the discussion and different perspectives and innovation.

A few words now about the specific recommendations on improving the current administrative processes and workflows within the Cypriot registries as well as proposals to improve the existing case-management arrangements by the court staff to better support judges and improve the efficiency of the internal management. The experts have developed an evaluation report on the current system and they are currently writing a report with concrete short-term and long-term recommendations on how to improve the efficiency of the internal processes, case-management by the registries, while taking into account the structures proposed for the new Court Service, the e-justice system and the new Civil Procedure Rules. This supports and supplements the overall governance structure proposed for the court service.

Ladies and Gentlemen, effective judicial systems play a crucial role in upholding the rule of law and the fundamental values. We strongly believe that the described projects constitute important contributions to the overall reform process, and I am convinced that the positive changes will be obvious in the next couple of years. We see ourselves as partners in this difficult but necessary and long-awaited reform process.

The Council of Europe through its different organs has been supporting justice sector reforms in its member states for over 20 years, including reforms of civil law and procedure and institutional and capacity-building assistance to the judiciary, court staff and lawyers. This support draws upon the expertise of its intergovernmental bodies, such as the European Committee on Legal Co-operation (CDCJ), in developing European standards in these areas, and synergies with other key CoE bodies and mechanisms such as the Consultative Council of European Judges (CCJE), the European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), the Venice Commission, the Registry of the European Court of Human Rights (ECtHR) and the Secretariat service responsible for overseeing the execution of its judgments.

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

To conclude, such a big change cannot happen within a day, it needs time and continuing effort by all parties involved. Despite the fact that the journey is difficult and very demanding, all stakeholders need to have patience, and assist each other in achieving the ultimate goal of ensuring a better justice system for future generations of legal professionals and citizens. The Council of Europe stands ready to further support you in reaching this goal.

Thank you very much for your attention!

3. Γιώργος Ερωτοκρίτου, Πρώην Δικαστής Ανωτάτου Δικαστηρίου, Διευθυντής Μεταρρύθμισης και Διευθυντής Σχολής Δικαστών

“Η Μεταρρύθμιση των Δικαστηρίων και η Δημιουργία Ανεξάρτητης Υπηρεσίας για τα Δικαστήρια”

Σκοπός της σύντομης παρουσίασής μου, είναι να σας ενημερώσω για τη Μεταρρύθμιση των Δικαστηρίων, με ειδική έμφαση στη δημιουργία Ανεξάρτητης Υπηρεσίας για τα Δικαστήρια.

Η μεταρρύθμιση των δικαστηρίων

- Διαχρονικά τα προβλήματα στα Δικαστήρια
- Δεν είναι καινούργια - Ανέκαθεν υπήρχαν
- Πριν την ένταξη στην ΕΕ, δεν υπήρχε μέτρο σύγκρισης
- Όμως τώρα υπάρχει – Το «Justice Scoreboard» της ΕΕ
- Η Κύπρος διαχρονικά παρουσιάζεται ανάμεσα στις τελευταίες θέσεις

Πού οφείλονται τα προβλήματα;

- Απλώς ο λόγος: Μειωμένη απόδοση πόρων στα Δικαστήρια σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες
- Η Πολιτεία ανέκαθεν θεωρούσε τα Δικαστήρια μη παραγωγικό τομέα
- Ως αποτέλεσμα δεν γίνονταν οι απαιτούμενες επενδύσεις στα Δικαστήρια
- Όμως δεν ήταν μόνο αυτό. Τα Δικαστήρια λόγω του ότι δεν μεταρρυθμιζόνταν σταδιακά, έγιναν αναποτελεσματικά, με αποτέλεσμα να αρχίσουν οι καθυστερήσεις

Καθοριστικοί παράγοντες για να ξεκινήσει η Μεταρρύθμιση

Δύο παράγοντες ήταν καθοριστικοί στο να προχωρήσουμε στη μεταρρύθμιση. Πρώτον, η ύπαρξη των καθυστερήσεων και η πίεση που αυτές δημιούργησαν στις αρχές, και δεύτερον, η σθεναρή ενθάρρυνση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ιδιαίτερα η σταθερή υποστήριξη από την DG Reform στην παροχή τεχνικής υποστήριξης. Χωρίς την αρχική υποστήριξη και χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και μετέπειτα του Συμβουλίου της Ευρώπης, ίσως η μεταρρύθμιση να μην ξεκινούσε ποτέ.

Τα μεταρρυθμιστικά έργα

- Ουσιαστικά η Μεταρρύθμιση ξεκίνησε το 2016, με την Έκθεση του Ανωτάτου Δικαστηρίου η οποία που στην ουσία κωδικοποίησε τα κύρια προβλήματα των Δικαστηρίων μέχρι τότε

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

- Πρώτη Τεχνική Βοήθεια από ΕΕ εξασφαλίστηκε το 2017
- Μέχρι σήμερα ξεκίνησαν περίπου 16 Έργα ή Δράσεις
- 8 είναι πλήρως χρηματοδοτημένα από την ΕΕ
- 8 καλύπτονται από εθνικά κεφάλαια

Τα πιο σημαντικά έργα

1. Η σύσταση Σχολής Επιμόρφωσης Δικαστών

Μετά από 10 χρόνια προσπαθειών, στις 14 Αυγούστου 2020, η Βουλή ψήφισε τον σχετικό Νόμο που προβλέπει για την Ίδρυση και Λειτουργία της Σχολής Δικαστών. Σήμερα η Σχολή παρέχει διαρκή και διά βίου επιμόρφωση στους Δικαστές και στο προσωπικό των Δικαστηρίων, με πάρα πολύ θετικά αποτελέσματα.

2. Γενική Μεταρρύθμιση των Δικαστηρίων

- Η χρηματοδοτούμενη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Μελέτη για τη «Γενική Μεταρρύθμιση των Δικαστηρίων» (Functional Review) ολοκληρώθηκε τον Μάρτιο του 2018
- Έγιναν 21 Εισηγήσεις για ευρείας κλίμακας μεταρρυθμίσεις στο χώρο των Δικαστηρίων
- Η Έκθεση Εμπειρογνομών υιοθετήθηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο και την Πολιτεία

3. Η Αναθεώρηση των Θεσμών Πολιτικής Δικονομίας

- Η στρατηγική απόφαση ήταν όπως, οι νέοι Θεσμοί έχουν σαν βάση τους Αγγλικούς Θεσμούς
- Επικεφαλής της ομάδας των Εμπειρογνομών ήταν ο Λόρδος Dyson, πρώην Πρόεδρος Court of Appeal Αγγλίας.
- Συστάθηκε Επιτροπή Θεσμών με συμμετοχή Δικαστών, Δικηγόρων, Πρωτοκολλητών. Πρόεδρος η κα Περσεφόνη Παναγή, τότε Δικαστής του Ανωτάτου Δικαστηρίου
- Το Έργο ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2019

4. Μετάφραση Θεσμών Πολιτικής Δικονομίας

- Οι Θεσμοί που ετοίμασε η Ομάδα Dyson ήταν στα Αγγλικά και γι' αυτό ήταν ανάγκη να μεταφραστούν στα Ελληνικά.
- Ζητήθηκε εκ νέου χρηματοδότηση από την ΕΕ η οποία εγκρίθηκε, με αποτέλεσμα να ξεκινήσει στις αρχές του 2020 το Έργο της Μετάφρασης στα Ελληνικά των Θεσμών.
- Αποδείχθηκε πολύ κοπιαστικό Έργο, λόγω της συνεχούς τεχνικής επεξεργασίας που γινόταν από την Επιτροπή Θεσμών για κάθε Θεσμό ξεχωριστά.

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

- Η μετάφραση ολοκληρώθηκε και παραδόθηκε στο ΑΔ το οποίο ενέκρινε τους νέους Θεσμούς και αποφάσισε όπως αυτοί τεθούν σε ισχύ τον Σεπτέμβριο του 2023.
- Είναι κοινώς παραδεχτό ότι οι νέοι Θεσμοί θα απλοποιήσουν και θα επιταχύνουν τις διαδικασίες, ενώπιον των Δικαστηρίων.

5. Διαχωρισμός του Ανώτατου Δικαστηρίου

Ο σχετικός νόμος ψηφίστηκε από τη Βουλή στις 5 Αυγούστου 2022. Με τον νέο Νόμο 145(Ι)/2022, το υφιστάμενο Ανώτατο Δικαστήριο από την 1^η Ιανουαρίου 2023 θα διαχωριστεί σε Ανώτατο Συνταγματικό Δικαστήριο με 9 Δικαστές και σε Ανώτατο Δικαστήριο με 7 Δικαστές.

6. Σύσταση Γνωμοδοτικού Δικαστικού Συμβουλίου

Η συγκεκριμένη σημαντική καινοτομία, προβλέπεται στον Νόμο 145(Ι)/2022. Το Συμβούλιο θα συμβουλεύει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας για τον διορισμό Δικαστών του Ανώτατου Συνταγματικού Δικαστηρίου ή του Ανωτάτου Δικαστηρίου ως προς την καταλληλότητα των υποψηφίων. Στο Συμβούλιο θα συμμετέχουν και μη δικαστές.

7. Δημιουργία Δευτεροβάθμιου Εφετείου

Ο σχετικός Νόμος ο οποίος θεσπίστηκε στις 5 Αυγούστου 2022, προβλέπει όχι μόνον τη δημιουργία Δευτεροβάθμιου Εφετείου, αλλά και την ανασύσταση του Ανωτάτου Δικαστικού Συμβουλίου, με τη συμμετοχή και μη δικαστών.

- Το νέο Εφετείο θα απαρτίζεται από 16 Εφέτες (2 Εφετεία Αστικών Εφέσεων, συμπεριλαμβανομένων και των Ειδικών Δικαστηρίων, 1 Εφετείο Ποινικών Εφέσεων, 1 Εφετείο Αναθεωρητικών Εφέσεων, 1 Εφετείο για τις καθυστερημένες εφέσεις. Επιπλέον θα υπάρχει και ένας Δικαστής που θα αντικαθιστά άλλους σε περίπτωση κωλύματος)
- Προσωρινά το Δευτεροβάθμιο Εφετείο θα στεγάζεται στο παλιό κτήριο του ξενοδοχείου Φιλοξένια
- Η προβλεπόμενη στον Νόμο ημερομηνία λειτουργίας του, είναι η 1^η Ιανουαρίου 2023, αλλά πρόσφατα δόθηκε παράταση μέχρι την 1^η Ιουλίου 2023.

8. Δημιουργία Εμπορικού Δικαστηρίου και Ναυτοδικείου

Με τον νόμο 70(Ι)/2022 ο οποίος θεσπίστηκε στις 2. 6. 2022, προβλέπεται η σύσταση Εμπορικού Δικαστηρίου και Ναυτοδικείου, τα οποία αναμένεται να λειτουργήσουν το 2023.

9. Θέσπιση Αντικειμενικών Κριτηρίων για Πρόσληψη και Προαγωγή Δικαστών

- Η Μελέτη ολοκληρώθηκε στις 18. 3. 2019 και το Ανώτατο Δικαστήριο στη βάση της Έκθεσης διαμόρφωσε για πρώτη φορά Κριτήρια με βάση τα οποία έχετε επιλεγεί και εσείς.
- Τα κριτήρια είναι μια καλή αρχή, αν και θα πρέπει να αναθεωρούνται για να βελτιώνονται, σε τακτά χρονικά διαστήματα.

10. Εισαγωγή Συστήματος Ηλεκτρονικής Δικαιοσύνης (e-justice)

- Μεγαλεπήβολο Έργο. Εκκρεμεί εδώ και 10 χρόνια
- Το Έργο έχει σχεδόν ολοκληρωθεί και αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία τον Ιανουάριο του 2023
- Η υλοποίηση του Έργου αναμένεται να αλλάξει ριζικά τις διαδικασίες στα Δικαστήρια, εφόσον δεν θα κυκλοφορεί πλέον χαρτί

11. Ύδρυση Διοικητικού Δικαστηρίου Αιτητών Πολιτικού Ασύλου

- Το Έργο θεωρήθηκε ως ύψιστης σημασίας για Πολιτεία
- Σχεδιάστηκε για να συμβάλει στην έγκαιρη διεκπεραίωση των αιτήσεων για πολιτικό άσυλο που άρχισαν να συσσωρεύονται κατά εκατοντάδες στο Διοικητικό Δικαστήριο

12. Μελέτη για την εισαγωγή Συστήματος Ακουστικής Καταγραφής των Διαδικασιών του Δικαστηρίου (Digital Audio Recording)

- Μέχρι σήμερα τα Δικαστήρια στηρίζονταν σε Στενογράφους για καταγραφή των πρακτικών των διαδικασιών στα Δικαστήρια
- Από κάποιο στάδιο και μετά, τα Κολλέγια δεν εκπαιδεύαν πλέον Στενογράφους
- Μεταπηδήσαμε στη στενοτύπηση, αλλά θεωρήθηκε πολύ ακριβή, εφόσον οι υπηρεσίες αγοράζονται γύρω στα €90 την ώρα
- Η Δημοκρατία δεσμεύτηκε προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να διεξάγει Μελέτη, η οποία ολοκληρώθηκε τον Μάιο του 2019 και σήμερα γίνονται προσπάθειες για υλοποίηση του Έργου το αργότερο μέχρι το 2025

13. Δημιουργία Ανεξάρτητης Υπηρεσίας για Διοίκηση των Δικαστηρίων

Η Μελέτη του Έργου ξεκίνησε στις αρχές του 2021 και αναμένεται να ολοκληρωθεί τον Δεκέμβριο του 2022. Το Έργο θεωρείται από τα πλέον σημαντικά Έργα της Μεταρρύθμισης, εφόσον αναμένεται να θέσει τη διοίκηση των Δικαστηρίων σε μια πιο σωστή βάση. Η υλοποίηση του Έργου αναμένεται να διαρκέσει 2-3 χρόνια.

14. Αυτοματοποίηση υποθέσεων αφερεγγυότητας

Το Έργο αναμένεται να ολοκληρωθεί τον Δεκέμβριο του 2022. Σκοπός του Έργου είναι η επιτάχυνση της εκδίκασης υποθέσεων που αφορούν την αφερεγγυότητα φυσικών ή νομικών προσώπων.

15. Μείωση καθυστερημένων υποθέσεων

Σύμφωνα με τις εισηγήσεις των Εμπειρογνομόνων, ετοιμάστηκε Σχέδιο Δράσης και διορίστηκε ο κ. Ναθαναήλ ως Συντονιστής της Ομάδας Κρούσης, που θα εκδικάζει υποθέσεις Backlog.

16. Δημιουργία Ανεξάρτητης Υπηρεσίας για Διοίκηση των Δικαστηρίων

- Η Μελέτη αυτού του πολύ φιλόδοξου Έργου ξεκίνησε στις αρχές του 2021, μετά από εισήγηση των Ιρλανδών Εμπειρογνομόνων και αναμένεται να ολοκληρωθεί τον Δεκέμβριο του 2022.
- Το Έργο, το οποίο συγχρηματοδοτήθηκε από το DG Reform της ΕΕ και το Συμβούλιο της Ευρώπης, θεωρείται από τα πλέον σημαντικά Έργα της Μεταρρύθμισης, εφόσον αναμένεται ότι θα θέσει τη διοίκηση των Δικαστηρίων σε μια πιο σωστή βάση.
- Η υλοποίηση του Έργου αναμένεται να διαρκέσει 2-3 χρόνια.
- Η αρχική εισήγηση προέβλεπε την ίδρυση διά νόμου μιας ανεξάρτητης Υπηρεσίας που θα αναλάβει όλη τη διοίκηση των δικαστηρίων.
- Η Υπηρεσία θα είναι στα πρότυπα άλλων ευρωπαϊκών χωρών, όπως της Αγγλίας και Ουαλίας και της Ιρλανδίας.
- Η Υπηρεσία η οποία θα ιδρυθεί διά νόμου, θα διοικείται από Συμβούλιο, στο οποίο η Δικαστική Υπηρεσία θα έχει την πλειοψηφία. Πρόεδρος του Συμβουλίου θα είναι ο Πρόεδρος του Ανωτάτου Δικαστηρίου, ο οποίος θα εγγυάται και την αξιοπιστία του.
- Επίσης θα λαμβάνουν μέρος 4 άλλοι Δικαστές του Ανωτάτου Δικαστηρίου, άλλοι Δικαστές εκπρόσωποι των πρωτόδικων Δικαστών, ο Γενικός Εισαγγελέας της Δημοκρατίας, εκπρόσωπος του Παγκύπριου Δικηγορικού Συλλόγου, ενώ εκπρόσωποι της Κυβέρνησης θα είναι το Υπουργείο Οικονομικών και το Υπουργείο Δικαιοσύνης και ευελπιστώ ότι θα υπάρχουν επίσης και εκπρόσωποι όσων χρησιμοποιούν τα Δικαστήρια, δηλαδή των χρηστών.
- Βασικός στόχος της δημιουργίας της Ανεξάρτητης Υπηρεσίας Δικαστηρίων, είναι για να απελευθερωθούν οι Δικαστές, κυρίως του Ανωτάτου Δικαστηρίου, από την ευθύνη της διοίκησης των Δικαστηρίων, ώστε να αφιερωθούν εντελώς στα δικαστικά τους καθήκοντα.

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

- Τη διοίκηση των Δικαστηρίων θα αναλάβουν ειδικοί στη διοίκηση δημόσιων υπηρεσιών.
- Στην κορυφή της πυραμίδας θα βρίσκεται ο Εκτελεστικός Διευθυντής της Υπηρεσίας και πιο κάτω θα υπάρχουν δύο άλλα ανώτερα διευθυντικά στελέχη. Ο πρώτος θα είναι ο Διευθυντής του Court Operations και θα έχει την ευθύνη για όλες τις Υπηρεσίες που αφορούν στα Δικαστήρια. Ο δεύτερος θα είναι ο Διευθυντής όλων των διοικητικών υπηρεσιών, όπως ανθρώπινου δυναμικού, τεχνολογίας, πληροφορικής, οικονομικών, προϋπολογισμού, κτηριακών εγκαταστάσεων και εξοπλισμού και άλλα.
- Το risk management θα είναι υπό την ευθύνη του CEO.
- Η σχετική Έκθεση θα κυκλοφορήσει μέχρι το τέλος του χρόνου και εκεί θα υπάρχουν όλες οι απαραίτητες λεπτομέρειες και χρονοδιαγράμματα για υλοποίηση του Έργου.

Υλοποίηση Μεταρρυθμίσεων

- Όπως αντιλαμβάνεστε, η υλοποίηση όλων των μεταρρυθμίσεων που σχεδιάστηκαν, που είναι πολλές, θα συμβάλει ουσιαστικά στην αλλαγή του τοπίου και βελτίωση της αποδοτικότητας των Δικαστηρίων και της ποιότητας της δικαιοσύνης
- Οι καθυστερήσεις των 10-15 χρόνων δεν μπορούν να συνεχίσουν
- Η Κύπρος πρέπει να ξεφύγει από την τελευταία θέση στο «Justice Scoreboard» της ΕΕ
- Είμαστε αισιόδοξοι για την επιτυχία της Μεταρρύθμισης γιατί υπήρξε δέσμευση Κυβέρνησης για απόδοση των αναγκαίων πόρων για υλοποίηση όλων των μεταρρυθμίσεων
- Όλοι συμφωνούν ότι η δικαιοσύνη θα πρέπει να ανακτήσει την αίγλη της
- Χωρίς ανεξάρτητη και αποτελεσματική Δικαστική Εξουσία, δεν μπορεί να υπάρξει κράτος Δικαίου
- Παράλληλα με τα οφέλη που θα προκύψουν για τη δικαιοσύνη, ιδιαίτερα από την επιτάχυνση στην απονομή της, η μεταρρύθμιση θα συμβάλει και στην ανάπτυξη της οικονομίας και στη βελτίωση του «Rule of Law Index», το οποίο λαμβάνουν σοβαρά υπόψη οι ξένοι επενδυτές
- Εκείνο που χρειάζεται από όλους, δικαστές και δικηγόρους, είναι πρωτίστως αλλαγή κουλτούρας και θα πρέπει να είμαστε σε επιφυλακή, ώστε να μην επανέλθουμε στα παλιά.

**4. Νικόλαος Μ. Κατηφόρης, Αναπληρωτής Καθηγητής Νομικής Σχολής
Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών – Δικηγόρος**

**“Η εφαρμογή της Τεχνητής Νοημοσύνης στο πεδίο απονομής
της πολιτικής δικαιοσύνης ως συνταγματική πρόκληση.
Η αξιοποίηση αλγορίθμων διαμορφώσεως βαθμίδων του
ποσού της αποζημιώσεως σε περίπτωση αδικοπραξίας”**

I. Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

«Ας πούμε ότι σας ενδιαφέρει να βρείτε την αδελφή ψυχή σας. Έχετε δοκιμάσει τα πάντα, αλλά δεν βρίσκετε με τίποτα το άλλο σας μισό. Αποφασίζετε να κατεβάσετε στο κινητό σας τηλέφωνο μία εφαρμογή που υπόσχεται ότι σας έχει τη λύση. Φτιάχνετε με μια μικρή δυσπιστία έναν λογαριασμό απαντώντας όσο πιο ειλικρινά γίνεται, και αρχίζετε να βλέπετε τις προτάσεις της εφαρμογής. Κάποια πρόσωπα δεν σας λένε τίποτα, αλλά μερικά τα βρίσκετε ενδιαφέροντα. Τελικά, καταλήγετε σε μια καλή περίπτωση και αποφασίζετε να βγείτε ραντεβού. Η επιλογή ήταν εξαιρετική. Πώς κατάφερε η εφαρμογή να σας ταιριάξει τόσο καλά με το νέο σας ταίρι; Με έναν αλγόριθμο. Ο οποίος φαίνεται ότι έκανε πολύ καλά τη δουλειά του. Αλλά και εσείς οι δυο τα πήγατε περίφημα. Θα πρέπει να ήσασταν πολύ ειλικρινής όταν περιγράφατε τον εαυτό σας. Ο αλγόριθμος είναι μια διαδικασία που βασίζεται σε κανόνες¹. Χρειάζεται εισροές, τα δεδομένα σας δηλαδή, και μια ακολουθία εντολών σε μορφή κώδικα ακόμα μια συνταγή δηλαδή, προκειμένου να κάνει μια πρόβλεψη, να εξαγάγει ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Στο πλαίσιο αυτό, αντικείμενο της παρούσας εισηγήσεως αποτελεί η διατύπωση κάποιων σκέψεων αναφορικά με τα ζητήματα της συνταγματικής θεμελιώσεως και των προοπτικών της χρήσεως της Τεχνητής Νοημοσύνης στην ελληνική έννομη τάξη και δη στο πεδίο της εξειδίκευσεως των αόριστων νομικών εννοιών από τον Δικαστή, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το «εύλογο» ύψος της χρηματικής ικανοποιήσεως, κατ' άρθρο 932 ΑΚ.

**II. Η συνταγματική θεμελίωση της αξιοποιήσεως της
Τεχνητής Νοημοσύνης στη δικαιοσύνη**

Στο άρθρο 5Α § 2 Συντάγματος προβλέπεται το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας και αντιστοίχως η υποχρέωση του κράτους να διευκολύνει την πρόσβαση στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά καθώς και την παραγωγή ακόμα ανταλλαγή και διάδοσή τους, με την τήρηση των εγγυήσεων

¹ Μ. Ανδριωτάκης, Τεχνητή νοημοσύνη για όλους, 2022, σελ. 14-15.

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

των άρθρων 9, 9Α και 19 του Συντ. Έτσι, θεσπίζεται ο συμμετοχικός χαρακτήρας του δικαίωματος, ο οποίος θεμελιώνει την υποχρέωση του κράτους να δημιουργεί το κατάλληλο υπόβαθρο προκειμένου να διασφαλίζεται η ισότιμη και ενεργός συμμετοχή του καθενός στη γνώση και την υποδομή που απαιτούν τα σύγχρονα μέσα διαχείρισης της πληροφορίας. Από την άλλη πλευρά, ενόψει των σοβαρών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η ελληνική δικαιοσύνη, ιδίως ως προς την ταχύτητα απονομής της και των επανειλημμένων καταδικών της από το ΕΔΔΑ λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης, μπορεί να υποστηριχθεί ότι η αξιοποίηση της τεχνητής νοημοσύνης ως μια εξελιγμένη μορφή της κοινωνίας της πληροφορίας, για την υποβοήθηση του έργου της δικαιοσύνης, βρίσκει έρεισμα στη συνταγματική μας τάξη. Επομένως, από τη στιγμή που η αξιοποίηση της τεχνητής νοημοσύνης στο πεδίο της δικαιοσύνης μπορεί να θεμελιωθεί στη συστηματική ερμηνεία του άρθρου 5Α Συντ. και στο άρθρο 20 § 1 Συντ. σε συνάρτηση με τα άρθρα 93 επ. Συντ. που ρυθμίζουν την οργάνωση και τη δικαιοδοσία των δικαστηρίων, θα μπορεί να γίνει λόγος για υποχρέωση του κράτους να διασφαλίζει όλα τα κατάλληλα μέσα τους ανθρώπινους πόρους και τις εκπαιδευτικές διαδικασίες που πρέπει να συνοδεύουν αυτές τις εφαρμογές².

III. Ο αλγόριθμος ως εργαλείο υπολογισμού του εύλογου ποσού της αποζημίωσης, κατ' άρθρο 932 ΑΚ

Υποστηρίζεται ήδη στη θεωρία η δυνατότητα εφαρμογής αλγορίθμων διαμορφώσεως βαθμίδων αποζημίωσης στον τομέα του αστικού δικαίου, για την υποβοήθηση του φυσικού δικαστή κατά τον προσδιορισμό της αποζημίωσης του άρθρου 932 ΑΚ σε περίπτωση αδικοπραξίας. Στο πλαίσιο αυτό, με την ΟλομΑΠ 9/2015³ έγινε δεκτό κατά πλειοψηφία, ότι ο καθορισμός του «ευλόγου» ύψους της χρηματικής ικανοποίησης κατ' άρθρο 932 ΑΚ επαφίεται «στην ελεύθερη κρίση του δικαστηρίου της ουσίας που σχηματίζεται από την εκτίμηση πραγματικών γεγονότων χωρίς υπαγωγή σε νομική έννοια». Ευστόχως όμως διαπιστώνεται, ότι οι σκέψεις αυτές της ΟλομΑΠ είναι ασύμβατες προς τις θέσεις της ίδιας αποφάσεως, που δηλώνουν ακριβώς τον χαρακτήρα της επίμαχης κρίσεως ως αξιολογικής, που σχηματίζεται μέσω της τελολογικής εξειδικεύσεως του άρθρου 932 ΑΚ⁴. Ειδι-

² Δ. Πετράκου, Τεχνητή νοημοσύνη και δικαιοσύνη. Συνταγματική θεμελίωση, κίνδυνοι και προοπτικές, ΕφημΔΔ 2020, σελ. 654 επ. (668 επ.).

³ ΟλομΑΠ 9/2015 ΕλλΔνη 2015, 1661 = ΝοΒ 2015, 1696 (παρατ. Β. Περάκη)

⁴ Ε. Ποδηματά, Και πάλι για την αρχή της αναλογικότητας – Μεθοδολογικός προσανατολισμός με αφορμή την ΟΛΑΠ 6/2009, ΝοΒ 2010, σελ. 600 επ. = Τιμητικός Τόμος Μ. Σταθόπουλου, ΙΙ, 2010, σελ. 2223 επ. = Μελέτες Ιστορίας, Μεθοδολογίας και Δογματικής του Δικονομικού Δικαίου, 2019, σελ. 137 επ. (169-170).

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

κότερα, η ίδια απόφαση της Ολομέλειας του Ακυρωτικού δέχθηκε επιπλέον και τα ακόλουθα: «... Με βάση τον σκοπό αυτόν (δηλ. του άρθρου 932 ΑΚ), αντλούνται ως ουσιώδη χαρακτηριστικά της έννοιας του «ευλόγου» εκείνα τα στοιχεία, που αποτελούν τα πλέον πρόσφορα μέσα για την εκπλήρωση του εν λόγω σκοπού της διάταξης. Τέτοια στοιχεία είναι κυρίως η περιουσιακή και κοινωνική και προσωπική κατάσταση των μερών και κυρίως του παθόντος, η βαρύτητα του πταίσματος του δράστη στο βαθμό που επηρεάζει την ένταση της ηθικής βλάβης, η βαρύτητα του τυχόν συντρέχοντος πταίσματος του θύματος και άλλες ειδικότερες συνθήκες προκλήσεως της ηθικής βλάβης. Τα στοιχεία αυτά πρέπει να οδηγούν τον δικαστή να σχηματίσει την κατά το άρθρο 932 ΑΚ εύλογη κρίση του (όχι κατά τις υποκειμενικές του, ανέλεγκτες αντιλήψεις, αλλά) κατ' εφαρμογήν του αντικειμενικού μέτρου που θα εφαρμόζε και ο νομοθέτης αν έθετε ο ίδιος τον κανόνα αποκαταστάσεως της ηθικής βλάβης στην ατομική περίπτωση. Συνάγεται δε το αντικειμενικό αυτό μέτρο από τον ανωτέρω σκοπό του άρθρου 932 ΑΚ και, μέσω αυτού, από την όλη κλίμακα των υπερκειμένων σκοπών του συστήματος αποζημίωσης λόγω αδικοπραξίας του ΑΚ...»⁵. Έτσι, εξάλλου, θεμελιώνεται και η θέση της μειοψηφίας 9 μελών του Αρείου Πάγου, κατά την οποία η έννοια της «εύλογης» χρηματικής ικανοποίησεως είναι αόριστη νομική έννοια, η οποία εξειδικεύεται μέσω της αναγωγής σε αντικειμενικά αξιολογικά κριτήρια, συναγόμενα από την τελολογική υπαγωγή της διατάξεως στο όλο σύστημα του δικαίου της αδικοπραξίας και της χρηματικής ικανοποίησεως λόγω ηθικής βλάβης του ΑΚ. Και τούτο, καθώς εν προκειμένω ο νομοθετικός σκοπός συνίσταται στην κατά το δυνατόν πληρέστερη ικανοποίηση του θύματος, χωρίς όμως να τρέπεται η αδικοπραξία σε αφορμή ανοίκειου πλουτισμού. Λόγω ακριβώς αυτού του σκοπού πρέπει να συνεκτιμηθούν από το δικαστήριο τα εκάστοτε ατομικά και ιδιαίτερα δεδομένα⁶.

Στην κατεύθυνση αυτή, διατυπώνεται στη θεωρία ή άποψη, ότι η κρίση του δικαστή για την ερμηνευτική εξειδίκευση της εφαρμοστέας διατάξεως νόμου, δεν σχηματίζεται κατ' ενάσκηση διακριτικής ευχέρειας, διότι προσδιορίζεται όχι από υποκειμενικές εκτιμήσεις αλλά βάσει αντικειμενικών τελολογικών κριτηρίων⁷. Άρα,

⁵ ΟλομΑΠ 9/2015, ό. π.

⁶ ΟλομΑΠ 9/2015, ό. π.

⁷ Μ. Καραύσης, Θεμελίωση και λειτουργία του υπαγωγικού συλλογισμού, κατά το αντικειμενικό τελολογικό σύστημα δικαίου, Μελέτες Γενικής Θεωρίας Δικαίου και Αστικού Δικαίου Ι, 2002, σελ. 487 επ. (508-510), Γ. Μητσόπουλος, Αι αόριστοι έννοιαι εν τη αναιρετική διαδικασία, Μελέται Γενικής Θεωρίας Δικαίου και Αστικού Δικονομικού Δικαίου Ι, 1983, σελ. 3 επ. (21 επ., 25, 41, 60, 62-63, 84-85, 86 επ.), Ε. Ποδηματά, Η αρχή της αναλογικότητας (25 § 1 εδ. δ Συντ.) στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου – Από την ΟΛΑΠ 6/2009 στην ΟΛΑΠ 9/2015: αποτίμηση μιας πολυκύμαντης και επισφαλούς πορείας με αφορμή το ζήτημα της «εύλογης» ικανοποίησης κατ' ΑΚ 932, Δίκαιο χωρίς σύνορα, Πρακτικά Συνεδρίου προς τιμή

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

κατά την ίδια γνώμη, μια είναι η αντικειμενικώς ορθή κατά το νόμο ερμηνεία στη συγκεκριμένη ιστορική στιγμή⁸. Αντιστοίχως, και στο άρθρο 932 ΑΚ, όταν το δικαστήριο διαπιστώνει την ύπαρξη ηθικής βλάβης, οπότε υποχρεούται κατά νόμο να προβεί στην επιδίκαση του προσήκοντος ποσού, είναι δεσμευμένη η αντίστοιχη δικανική κρίση ως προς την εξειδίκευση της αόριστης έννοιας του «ευλόγου».

Κατά της παραπάνω θέσεως αντιτάσσεται, ότι ο δικαστής πρέπει κατ' αρχάς να καθορίσει, με βάση τα προαναφερθέντα αντικειμενικά κριτήρια, τα όρια, εντός των οποίων θα κινηθεί η δικαστική διακριτική ευχέρεια, λαμβάνοντας επιπλέον υπόψη, τα δεδομένα της κοινής πείρας και την κοινή περί δικαίου συνείδηση σε ορισμένο τόπο και χρόνο, όπως υποδεικνύει και η νομολογία⁹. Τούτων δοθέντων, συνεχίζει η ίδια γνώμη, η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί, μέσω της έννοιας του «ευλόγου», περιεχόμενο της μείζονος προτάσεως του σχετικού υπαγωγικού συλλογισμού, στην οποία περιέχεται και αναλύεται η αόριστη νομική έννοια της «εύλογης χρηματικής ικανοποίησης»¹⁰.

Αθ. Καΐση, 2018, σελ. 41 επ. = ΕΛΛΔνη 2017, σελ. 977 επ. = Μελέτες Ιστορίας, Μεθοδολογίας και Δογματικής του Δικονομικού Δικαίου, 2019, σελ. 175 επ. (218-219), η ίδια, Και πάλι για την αρχή της αναλογικότητας – Μεθοδολογικός προσανατολισμός με αφορμή την ΟΛΑΠ 6/2009, ΝοΒ 2010, σελ. 600 επ. = Τιμητικός Τόμος Μ. Σταθόπουλου, ΙΙ, 2010, σελ. 2223 επ. = Μελέτες Ιστορίας, Μεθοδολογίας και Δογματικής του Δικονομικού Δικαίου, 2019, σελ. 137 επ. (144 επ.), η ίδια, Η τελολογική θεμελίωση των νομικών κρίσεων, – Σκέψεις με αφορμή την μελέτη του Γ. Γ. Μητσοπούλου, Θέματα Γενικής Θεωρίας και Λογικής του Δικαίου, 2005, ΝοΒ 2007, σελ. 1994 επ. = Μελέτες Ιστορίας, Μεθοδολογίας και Δογματικής του Δικονομικού Δικαίου, 2019, σελ. 89 επ. (109), Κ. Τσάτσος, Το πρόβλημα της ερμηνείας του Δικαίου, 1932, σελ. 174 επ.

⁸ Ε. Ποδηματά, Η αρχή της αναλογικότητας (25 § 1 εδ. δ Συντ.) στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου – Από την ΟΛΑΠ 6/2009 στην ΟΛΑΠ 9/2015: αποτίμηση μιας πολυκύμαντης και επισφαλούς πορείας με αφορμή το ζήτημα της «εύλογης» ικανοποίησης κατ' ΑΚ 932, Δίκαιο χωρίς σύνορα, Πρακτικά Συνεδρίου προς τιμή Αθ. Καΐση, 2018, σελ. 41 επ. = ΕΛΛΔνη 2017, σελ. 977 επ. = Μελέτες Ιστορίας, Μεθοδολογίας και Δογματικής του Δικονομικού Δικαίου, 2019, σελ. 175 επ. (209-210), η ίδια, Η τελολογική θεμελίωση των νομικών κρίσεων – Σκέψεις με αφορμή την μελέτη του Γ. Γ. Μητσοπούλου, Θέματα Γενικής Θεωρίας και Λογικής του Δικαίου, 2005, ΝοΒ 2007, σελ. 1994 επ. = Μελέτες Ιστορίας, Μεθοδολογίας και Δογματικής του Δικονομικού Δικαίου, 2019, σελ. 89 επ. (109-110).

⁹ Βλ. ιδίως τη μειοψηφούσα γνώμη στην ΑΠ 1243/2010 ΝΟΜΟΣ: «Από την όλη δομή του ισχύοντος Συντάγματος, και ιδίως από τα άρθρα 2 § 1 και 25 αυτού, συνάγεται, ως γενική νομική αρχή, και διη αυξημένης τυπικής ισχύος: ότι η έννομη συνέπεια, η οποία προβλέπεται από τον κοινό Νομοθέτη *in abstracto*, είτε απαγγέλλεται σε συγκεκριμένη περίπτωση από δικαστικό ή διοικητικό όργανο, πρέπει να τελεί σε σχέση ανεκτής αναλογίας προς το πραγματικό του οικείου κανόνος δικαίου και προς τα αποδεικνυόμενα περιστατικά κάθε υποθέσεως, ήτοι να μην υπερβαίνει τα ακραία, ανεκτά όρια, κατά τα δεδομένα της κοινής πείρας και κατά την κοινή περί δικαίου συνείδηση σε ορισμένο τόπο και χρόνο»- βλ. επίσης Κ. Καλαβρό, Τα όρια του αναιρετικού ελέγχου, 2015, σελ. 115 επ., τον ίδιο, Ο αναιρετικός έλεγχος της επιδίκασης χρηματικής ικανοποίησης κατ' άρθρο 932 ΑΚ, ΝοΒ 2015, σελ. 622 επ. = Διάλογοι με τη Νομολογία, 2018, σελ. 291 επ. (293).

¹⁰ Κ. Καλαβρός, Τα όρια του αναιρετικού ελέγχου, 2015, σελ. 131- βλ. και Κεραμέα / Κονδύλη / Νίκα (-Κονδύλη), ΚΠολΔ2, 2020, άρθρο 561, αρ. 3 και 4 (με νομολογιακές εφαρμογές).

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

Τέλος, κατά την ίδια γνώμη, ο δικαστής θα προχωρήσει στο επόμενο βήμα, δηλ. επιλέξει το τελικώς επιδικαστέο ποσό της «εύλογης», ανάλογης, «προσήκουσας» ή «δίκαιης» παροχής χρησιμοποιώντας υποκειμενικά κριτήρια. Οποιαδήποτε λύση ακολουθήσει μέσα στο πλαίσιο των ορίων, που ο ίδιος έχει προσδιορίσει, για την άσκηση της διακριτικής ευχέρειας, είναι εξίσου νόμιμη. Παραμένει, έτσι, χώρος ελεύθερης εκτιμήσεως από τον δικαστή για τον καθορισμό του ακριβούς ποσού. Συμβαδίζουν, επομένως, και δεν αλληλοαποκλείονται τα αντικειμενικά κριτήρια αφενός και η διακριτική ευχέρεια αφετέρου. Τα πρώτα για τον καθορισμό ενός πλαισίου ποσού, που ελέγχεται αναιρετικά, η δεύτερη για τον περαιτέρω καθορισμό ακριβούς ποσού μέσα στο πλαίσιο (= και η επιλογή αυτή δεν μπορεί να γίνει με ελέγξιμα από τον Άρειο Πάγο αντικειμενικά κριτήρια)¹¹. Πρόκειται για μια διακριτική ευχέρεια όχι άγνωστη και για τον δικαστή, όπως επιβεβαιώνεται με την εξουσία που έχει ο ποινικός δικαστής κατά την επιμέτρηση της ποινής, μέσα στο προβλεπόμενο από τον ΠΚ πλαίσιο για κάθε ποινή. Όπως δέχεται η νομολογία παγίως, η άσκηση αυτή της διακριτικής ευχέρειας του ποινικού δικαστή δεν ελέγχεται αναιρετικά, αν κατά την άσκησή της έχουν ληφθεί όλα τα κρίσιμα στοιχεία και μόνο αυτά¹². Όμως, όπως σημειώνει ο αείμνηστος Καθηγητής *Μαργαρίτης*, επιβολή ποινής καθειρξεως 18 ετών για ληστεία με την αφαίρεση ενός κινητού τηλεφώνου, «βρίσκεται μεν στα όρια του νόμου», κατ' άρθρο 380 ΠΚ, αλλά εκτός πάσης λογικής επιμέτρησης¹³, δηλ. υπόκειται στον έλεγχο της αρχής της αναλογικότητας¹⁴.

¹¹ *Μ. Σταθόπουλος*, Εύλογη χρηματική ικανοποίηση (ΑΚ 932) και διακριτική ευχέρεια του δικαστή – Τα όρια της νομικής μεθοδολογίας, *ΕλλΔνη* 2019, σελ. 641 επ. (652 επ.), ο ίδιος, Αναλογικότητα, εύλογη αποζημίωση και αναιρετικός έλεγχος, *ΝοΒ* 2010, σελ. 833 επ. (841-842)- πρβλ. σχετικά και *Π. Λαζαράτο*, Αναλογικότητα, Δικαστικός Έλεγχος και σκεπτικισμός – Με αφορμή τις ΣτΕ 1249/2010, ΑΠ 6/2009 και μια μελέτη του *Μ. Σταθόπουλου*, *ΘΠΔΔ* 2011, σελ. 769 επ. · βλ. και *Α. Παπαστάθη*, ο αναιρετικός έλεγχος της αρχής της αναλογικότητας στην πολιτική δίκη, 2018, σελ. 85-86.

¹² Κατά τη διατύπωση του Αρείου Πάγου, «ανήκει στην κυριαρχική κρίση του δικαστή της ουσίας»· βλ. σχετικά, ενδεικτικά, ΑΠ 465/2019 (Ποιν), ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1070/2018 (Ποιν), Αρμ 2018, 829 = ΠοινΔνη 2018, 633, ΑΠ 43/2018 (ΠοινΔνη 2018, 1013· βλ. επίσης, *Μ. Σταθόπουλο*, Αναλογικότητα, εύλογη αποζημίωση και αναιρετικός έλεγχος, *ΝοΒ* 2010, σελ. 833 επ. (842).

¹³ *Μ. Μαργαρίτης*, Η παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας ως αναιρετικός λόγος, *ΝοΒ* 2007, σελ. 534 επ. (535).

¹⁴ *Μ. Σταθόπουλος*, Αναλογικότητα, εύλογη αποζημίωση και αναιρετικός έλεγχος, *ΝοΒ* 2010, σελ. 833 επ. (842)· για την ευμενή υποδοχή του κανόνα του άρθρου 25 § 1 εδ. δ' Συντ. από μεγάλη μερίδα της θεωρίας, βλ. τη χαρακτηριστική επισήμανση του *Φ. Δωρή* (Η αρχή της αναλογικότητας στο πεδίο ρύθμισης των ιδιωτικού δικαίου σχέσεων και ιδιαίτερα στο αστικό δίκαιο, Τόμος Τιμητικός του Συμβουλίου της Επικρατείας (75 χρόνια), 2004, σελ. 229 επ. (232)) ότι, συνεπεία του διάχτυτου χαρακτήρα της ιδέας της αναλογικότητας σε ολόκληρο το δίκαιο, ειδικότερα δε και σε ολόκληρο το αστικό δίκαιο, εκδηλούμενης αυτής ως επιταγής του «προσήκοντος μέτρου», «τα δικαστήρια είναι ευθέως αποδέκτες

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

Κατά το στάδιο αυτό, πράγματι, θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένας αλγόριθμος διαμορφώσεως κλιμάκων, οπότε τα πιο πάνω κριτήρια (λ. χ. η περιουσιακή, κοινωνική και προσωπική κατάσταση κυρίως του παθόντος) θα αποτελούσαν τις

των επιταγών της συνταγματικής αρχής της αναλογικότητας, όταν ανατίθεται σε αυτά από τον νόμο η άσκηση διακριτικής ευχέρειας, όπως λ. χ. κατά την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης για ηθική βλάβη (ΑΚ 59 και 932), η άσκηση της οποίας έχει άμεση επίπτωση σε δικαιώματα του ζημιωσαντος (οφειλέτη) και του ζημιωθέντος (δανειστή), συνταγματικώς προστατευόμενα» (Η αρχή της αναλογικότητας στο πεδίο ρύθμισης). Κατά τον ίδιο συγγραφέα, «(Η) ίδια αρχή της αναλογικότητας έχει επίσης σημασία για τα δικαστήρια όταν αυτά έχουν κατά νόμον αρμοδιότητα να ελέγξουν το προσήκον μέτρο επιβεβλημένων με την ιδιωτική βούληση δυσμενών εις βάρος ορισμένου προσώπου συνεπειών, όπως συμβαίνει λχ. σε περίπτωση υπέρμετρης ποινικής ρήτρας κατ' ΑΚ 409 ...» βλ. και Ε. Βενιζέλο, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, 2η έκδ., 2008, σελ. 290-291, τον ίδιο, Η επικαιρότητα του συνταγματικού φαινομένου και το ελληνικό αναθεωρητικό διάβημα του 2001, στον τόμο: Το Νέο Σύνταγμα (Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001)», 2001, σελ. 31 επ. (43-44), τον ίδιο, Το Αναθεωρητικό κεκτημένο, 2002, σελ. 87, 89, Α. Γέροντα, Η αρχή της αναλογικότητας και η τριτενέργεια των θεμελιωδών δικαιωμάτων μετά την αναθεώρηση του 2001, στον τόμο: Πέντε Χρόνια μετά την Συνταγματική Αναθεώρηση του 2001, Ι, 2006, σελ. 461 επ. (467 επ.), Φ. Δωρή, Η αρχή της αναλογικότητας στη νομολογία των πολιτικών δικαστηρίων, ΔΤΑ 2005: Κράτος δικαίου και αρχή της αναλογικότητας, σελ. 25 επ., τον ίδιο, Η σημασία της αρχής της αναλογικότητας επί συγκρούσεως δικαιωμάτων στο εμπράγματο δίκαιο, Γενέθλιον Απ. Γεωργιάδη, 2006, σελ. 249 επ., τον ίδιο, ο δικαστικός έλεγχος για την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας επί χρηματικής ικανοποίησης για ηθική βλάβη όταν ο νόμος θεσπίζει ελάχιστα γι' αυτήν όρια, Τιμ. Τόμ. Γ. Καλλιμόπουλου, 2010, σελ. 127 επ., τον ίδιο, Πεδίο ισχύος και σημασία της αρχής της αναλογικότητας στο πλαίσιο της δικαιοδοτικής λειτουργίας του δικαστή, στον τόμο: Η πολιτική δίκη υπό το φως της νομολογίας του ΔΕΚ και του ΕΔΔΑ, 2008, σελ. 291 επ., Ξ. Κοντιάδη, Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001, 2002, σελ. 97, 217 επ., τον ίδιο, Αποτίμηση της αναθεώρησης του 2001, στον τόμο Πέντε Χρόνια μετά την Συνταγματική Αναθεώρηση του 2001, Ι, 2006, σελ. 11 επ. (38 επ.), Κ. Μπέη, Η αριστοτελική κατανόηση της δικαιοσύνης υπό το πρίσμα της μεσότητας και η σύγχρονη δικαιοκή αρχή της αναλογικότητας, Δ 2005, σελ. 174 επ., τον ίδιο, Οι δικαιοκές αξίες στη θεωρία και στην πράξη, Δ 2006, σελ. 1106 επ. (1111 επ.), τον ίδιο, Η αρχή της αναλογικότητας και η προνομιακή ικανοποίηση των δανειστών κατά την Πολιτική Δικονομία, ΔΤΑ 2006: Κράτος δικαίου και αρχή της αναλογικότητας, σελ. 11 επ., Σ. Ορφανουδάκη, Η αρχή της αναλογικότητας, 2003, passim. Πρβλ. τη θέση του Γ. Μητσόπουλου, ότι η αναλογικότητα αποτελεί «ειδικότερη φάση της τελολογικής ερμηνείας του δικαίου με εννοιολογική εξειδίκευση του προσφωρότερου μέσου προς πραγματοποίηση του γενικότερου δικαιοκού σκοπού» και ότι «η ερμηνεία του δικαίου είναι έργο της θεωρίας και της νομολογίας των Ανωτάτων Δικαστηρίων και δεν είναι επιπρεπτή η καθιέρωση ερμηνευτικού κανόνος σε συνταγματική διάταξη, που προσδιορίζει την μέθοδο, την οποία οφείλει να ακολουθήσει η ανεξάρτητη δικαστική εξουσία» («Τριτενέργεια» και «αναλογικότητα» ως διατάξεις του αναθεωρηθέντος Συντάγματος, Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, 2001, σελ. 112 επ. (125-126) = ΔΤΑ 2002, σελ. 641 επ. ·βλ. επίσης Γ. Μητσόπουλο, Θέματα Γενικής Θεωρίας και Λογικής του Δικαίου, 2005, σελ. 168 επ., τον ίδιο, Παρατηρήσεις στις αποφάσεις ΟΛΑΠ 14 και 15/2001, ΠοινΧρ 2002, 205 επ. (208-209), τον ίδιο, Αναλογικότητα και αναιρετικός έλεγχος για υπέρμετρη επιδίκαση ποσού λόγω ηθικής βλάβης, ΧρΙΔ 2006, 769-770, τον ίδιο, Η επίδραση του τελολογικού συστήματος του Κωνσταντίνου Τσάτσου στο Δικονομικό Δίκαιο, σε Τόμο Μνήμη Κωνσταντίνου Τσάτσου, 2008, σελ. 13, τον ίδιο, Η συμβολή του Κ. Τσάτσου στην Γενική Θεωρία του Δικαίου και στην Νομολογία – Ομιλία κατά την συνεδρία της Ακαδημίας Αθηνών «Μνήμη Κων. Τσάτσου – Δέκα χρόνια από τον θάνατό του», Πρακτικά

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

βασικές παραμέτρους για το σχηματισμό της κλίμακας, που θα αξιοποιήσει ο δικαστής κατά τον σχηματισμό της κρίσεώς του. Ως εκ τούτου, στο μέτρο που είναι εφικτή η δημιουργία μόνο ενός ενιαίου πλαισίου που θέτει ως αφετηρία της επιμετρήσεως συγκεκριμένα κριτήρια, τα οποία μπορούν να αποδώσουν τη συγκριτική βαρύτητα διαφόρων ειδών σωματικής βλάβης με τρόπο συστηματικό, εφόσον αξιοποιηθούν στοιχεία από τον κλάδο των Οικονομικών της Υγείας¹⁵, η νομολογία, αν και διασαφηνίζει τα υπόλοιπα κριτήρια, με τα οποία πρέπει να εξειδικεύεται η αόριστη έννοια του ευλόγου, δεν προσφέρει οδηγίες σχετικά με το πώς πρέπει ο δικαστής να τα αξιολογεί και να τα σταθμίζει προκειμένου να επιδικάζει χρηματική αποζημίωση που να αντιστοιχεί στην ηθική βλάβη που υπέστη ο ζημιωθείς. Η καθιερωμένη σε αρκετές ευρωπαϊκές έννομες τάξεις συστηματική καταγραφή της σχετικής νομολογίας σε πίνακες, με βάση το είδος και την έκταση της προκληθείσας βλάβης καθώς και το ύψος της επιδικασθείσας χρηματικής ικανοποίησης, θα μπορούσε να υποκατασταθεί από έναν αλγόριθμο, που θα συνεισέφερε στην ομοιομορφία των επιδικαστέων ποσών, ικανοποιώντας έτσι το περί δικαίου αίτημα. Αντιστοίχως, παρ' ημίν, ο δικαστής αναζητά μόνος του το σχετική νομολογία, λαμβάνοντας υπόψη και τις αποφάσεις που μπορεί να επικαλείται και ο θιγόμενος ενάγων, χωρίς πάντως να δεσμεύεται από αυτές.

της Ακαδημίας, 1997, σελ. 13 επ. = Δ 1997, σελ. 1339 επ. · βλ. επίσης Μ. Καράση, Θεμελίωση και λειτουργία του υπαγωγικού συλλογισμού, κατά το αντικειμενικό τελολογικό σύστημα δικαίου, Μελέτες Γενικής Θεωρίας Δικαίου και Αστικού Δικαίου I, 2002, σελ. 487 επ. (491-492, υποσημ. 9), τον ίδιο, Η τελολογική ερμηνεία του δικαίου, ΝοΒ 2012, σελ. 481 επ. (491 επ.), τον ίδιο, Η Νομική ως «Θεωρία», ως πράξις» και ως «ποίησης», ΕπισκεΔ 2006, σελ. 921 επ. (924-925), Π. Μάζη, Βασικές δικαιοτικές αρχές στη «Ρητορική» του Αριστοτέλη, Θέματα Αστικού, Εμπορικού και Δικονομικού Δικαίου, III, 2009, σελ. 17 επ. (35-36), Ε. Ποδηματά, Η αρχή της αναλογικότητας (25 § 1 εδ. δ Συντ.) στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου – Από την ΟΛΑΠ 6/2009 στην ΟΛΑΠ 9/2015: αποτίμηση μιας πολυκύμαντης και επισφαλούς πορείας με αφορμή το ζήτημα της «εύλογης» ικανοποίησης κατ' ΑΚ 932, Δίκαιο χωρίς σύνορα, Πρακτικά Συνεδρίου προς τιμή Αθ. Καΐση, 2018, σελ. 41 επ. = ΕλλΔνη 2017, σελ. 977 επ. = Μελέτες Ιστορίας, Μεθοδολογίας και Δογματικής του Δικονομικού Δικαίου, 2019, σελ. 175 επ. (191 επ.), την ίδια, Και πάλι για την αρχή της αναλογικότητας – Μεθοδολογικός προσανατολισμός με αφορμή την ΟΛΑΠ 6/2009, ΝοΒ 2010, σελ. 600 επ. = Τιμητικός Τόμος Μ. Σταθόπουλου, II, 2010, σελ. 2223 επ. = Μελέτες Ιστορίας, Μεθοδολογίας και Δογματικής του Δικονομικού Δικαίου, 2019, σελ. 137 επ. (149 επ.), Π. Παπανικολάου, Σύστημα και αυτοτέλεια του Αστικού Δικαίου, 2006, σελ. 35, 53 επ., Κ. Τσίνα, Η κυριαρχία στην ερμηνεία των δικαιωμάτων και το δικαίωμα κυριαρχίας στην ερμηνεία – Σκέψεις περί της ρητής θεσπίσεως της αρχής της αναλογικότητας στο άρθρο 25 § 1 εδ. δ Συντ., ΝοΒ 2013, σελ. 45 επ. · πρβλ. και Ε. Ποδηματά, Η ερμηνευτική αρχή της αναλογικότητας κατά την νομολογία του ΕυρΔΔΑ και ο αντίκτυπός της στην ημεδαπή νομολογία, στον τόμο «Η πολιτική δίκη υπό το φως της νομολογίας του ΔΕΚ και του ΕΔΔΑ» (Ακαδημαϊκό Συμπόσιο προς τιμή του ομότ. Καθηγητή Κωνσταντίνου Κεραμέως), 2009, σελ. 239 επ. = Μελέτες Ιστορίας, Μεθοδολογίας και Δογματικής του Δικονομικού Δικαίου, 2019, σελ. 121 επ. (ιδίως 132 επ.).

¹⁵ Βλ. σχετικά, V. Karapanou, Towards a better assessment of pain and suffering damages for personal injuries – A proposal based on Quality Adjusted Life Years, 2013, passim.

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

Αντιθέτως, όμως, ο αλγόριθμος δεν διαθέτει την ικανότητα να προβαίνει σε αξιολογήσεις με βάση την αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 25 § 1 εδ. δ' Συντ.) κατά την εκτίμηση της επικαλούμενης από τον Άρειο Πάγο «κοινή πείρας» και της «κοινής περί δικαίου συνειδήσεως σε ορισμένο τόπο και χρόνο», όχι όμως και της «συνήθους πρακτικής των δικαστηρίων»¹⁶. Και τούτο, διότι τα εν λόγω στοιχεία, μολονότι έχουν περιεχόμενο «ασυγκρίτως περισσότερο ρευστό (ή και νεφελώδες) σε σχέση με εκείνα του άρθρου 932 ΑΚ¹⁷, δεν παύουν να είναι κρίσιμα για τη συνεκτίμηση των τελολογικώς ουσιωδών κριτηρίων του «ευλόγου» της χρηματικής ικανοποίησης, δηλ. του είδους και της βαρύτητας της ηθικής προσβολής, της περιουσιακής, κοινωνικής και προσωπικής καταστάσεως των μερών και κυρίως του παθόντος, της βαρύτητας του παιίσματος του δράστη - στο βαθμό που επηρεάζει την ένταση της ηθικής βλάβης - της βαρύτητας του τυχόν συντρέχοντος παιίσματος του θύματος και όλων των ειδικότερων συνθηκών προκλήσεως της ηθικής βλάβης¹⁸.

Τα εργαλεία της Τεχνητής Νοημοσύνης δεν μπορούν εδώ να χρησιμοποιηθούν ως βοηθοί του δικαστή. Πρόκειται για μια ακόμη έκφανση του γενικότερης φύσεως και σημασίας ερωτήματος αν και κατά πόσο στα νομικά ζητήματα υπάρχει μια και μόνη ορθή λύση¹⁹. Η υποκειμενική αβεβαιότητα δεν ταυτίζεται αναγκαίως με την αντικειμενική απροσδιοριστία²⁰. Η ιδιαίτερη κατηγορία των νομικών εννοιών που καθιερώνουν διακριτική ευχέρεια του εφαρμοστή του δικαίου συνιστά περίπτωση αοριστίας όχι μεταφυσικής²¹, αλλά γνωσιοθεωρητικής: Δεν νοείται ο μαθηματικώς ακριβής υπολογισμός του εύλογου ύψους της χρηματικής ικανοποίησης, όπως

¹⁶ Πρβλ. Φ. Κρυστάλλη, Καθορισμός ύψους αποζημίωσης για μη περιουσιακή βλάβη και αρχή αναλογικότητας – Σκέψεις με αφορμή την ΑΠ 270/2018, ΕφΑΔΠολΔ 2019, σελ. 735 επ. (737).

¹⁷ Ε. Ποδηματά, Η αρχή της αναλογικότητας (25 § 1 εδ. δ Συντ.) στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου – Από την ΟΛΑΠ 6/2009 στην ΟΛΑΠ 9/2015: αποτίμηση μιας πολυκύμαντης και επισφαλούς πορείας με αφορμή το ζήτημα της «εύλογης» ικανοποίησης κατ' ΑΚ 932, Δίκαιο χωρίς σύνορα, Πρακτικά Συνεδρίου προς τιμή Αθ. Καΐση, 2018, σελ. 41 επ. = ΕλλΔνη 2017, σελ. 977 επ. = Μελέτες Ιστορίας, Μεθοδολογίας και Δογματικής του Δικονομικού Δικαίου, 2019, σελ. 175 επ. (224).

¹⁸ ΟλομΑΠ 9/2015 ό. π., ΟλομΑΠ 19/2011 ΧριΔ 2012, 257, ΟλομΑΠ 13/2002, ΕλλΔνη 2002, 694, ΑΠ 213/2017, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 309/2015 ΝΟΜΟΣ, 675/2013 ΧριΔ 2013, 692, ΑΠ 256/2008 ΕλλΔνη 2009, 1422, ΑΠ 861/2012 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 891/2010 ΧριΔ 2011, 342· Μ. Σταθόπουλος, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 5η έκδ., 2018, § 8, αρ. 75, σελ. 534-535· για αναλυτική εξέταση των παραγόντων επιμετρήσεως της ηθικής βλάβης βλ. Σ. Πατεράκη, Χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης, 2η έκδ., 2001, σελ. 314 επ.

¹⁹ Π. Σούρλας, Δίκαιο και δικανική κρίση, 2017, σελ. 256 επ.

²⁰ Π. Σούρλας, ό. π., σελ. 261, υποσημ. 60.

²¹ Τα ίδια τα πράγματα εμφανίζουν κάποιες απροσδιόριστες πλευρές, όπως π. χ. η ίδια η υπόσταση και οι ιδιότητες του κύκλου είναι που καθιστούν αδύνατο τον ακριβή μαθηματικό τετραγωνισμό του (Π. Σούρλας, ό. π., σελ. 573).

είναι πρακτικά αδύνατο να μετρήσουμε τους κόκκους που περιέχει ένας σάκκος με άμμο, με άλλα λόγια η υποκειμενική αβεβαιότητα, δεν ταυτίζεται αναγκαία με την αντικειμενική απροσδιοριστία²². Όπως επισημαίνει χαρακτηριστικά ο *Dworkin*, το να είμαι αναποφάσιτος ως προς το ποια από περισσότερες εναλλακτικές νομικές κρίσεις είναι σε μια περίπτωση η ορθή, δεν είναι ασυμβίβαστο με την αρχή ότι οι νομικές κρίσεις πάντως είναι είτε αληθείς είτε ψευδείς και ότι *tertium non datur*²³. Ειδικότερα, δεχόμαστε εν προκειμένω ότι, λόγω της αντικειμενικής απροσδιοριστίας, μια κατά προσέγγιση αριθμητική έκφραση του εύλογου ύψους, με εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας από τον Δικαστή, αποτελεί ένα τρίτο ενδεχόμενο, ισοδύναμο προς τη νομική κρίση που ανταποκρίνεται προς την αξίωση αλήθειας, υπό την έννοια της αξιώσεως ισχύος του αξιολογικού νοήματος που περικλείει²⁴. Δεν πρόκειται, δηλαδή, για διακριτική ευχέρεια, καθώς ο νομοθέτης δημιουργεί μια ενδιάμεση κατηγορία μεταξύ του αληθούς και του ψευδούς, ανάγοντας την αντικειμενική αβεβαιότητα περί του προσδιορισμού της μοναδικής (αντικειμενικώς) νόμιμης λύσεως σε λόγο νομικής απροσδιοριστίας, ακριβέστερα: σε λόγο ανακουφίσεως του θύματος.

IV. Συμπεράσματα

Ένας σεβαστός αριθμός ανθρώπων προβλέπει ότι στο μέλλον ο άνθρωπος θα ανταγωνίζεται μάταια τις παντοδύναμες μηχανές. Όσο πιο έξυπνες κι σίγουρες θα γίνονται εκείνες τόσο πιο ανασφαλείς και ανόητοι θα νιώθουμε εμείς ακόμα και τόσο πιο έντονος θα γίνεται ο υπαρξιακός κίνδυνος για το είδος μας. Κρίνεται πιθανό από κάποιους ακόμα και το αποκαλυπτικό σενάριο του αφανισμού μας. Στον αντίποδα, κάποιοι ρεαλιστές υποστηρίζουν ότι οι άνθρωποι θα συνεργαστούν ειρηνικά με τις μηχανές και έτσι θα προκύψει ένα λαμπρότερο μέλλον για όλους. Ο πιο επιτυχημένος εκπρόσωπός τους είναι ο κορυφαίος σκακιστής *Γκάρι Κασπάροφ*, ο οποίος το 1997 έχασε από μια υπολογιστική τεχνητή νοημοσύνη την *DeerBlue*. Ο *Κασπάροφ* πιστεύει ότι θα καταλάβουμε έγκαιρα τα κέρδη και τα κόστη της υποθέσεως και ότι θα αποφασίσουμε να συνεργαστούμε με τις παντοδύναμες μηχανές, δημιουργώντας ένα είδος κενταύρου. Μισοί άνθρωποι και μισοί μηχανές. Ζούμε στο κατώφλι μιας νέας συναρπαστικής εποχής. Η συνεργασία είναι σίγουρα καλύτερη ιδέα από ότι ο ανταγωνισμός. Αρκεί στην πορεία να έχουμε

²² Π. Σούρλας, ό. π., σελ. 261.

²³ R. *Dworkin*, Αντικειμενικότητα και αλήθεια, *Ισοπολιτεία* 1997, σελ. 14 επ. (75 επ.)· βλ. και Π. Σούρλα, ό. π., σελ. 261-262.

²⁴ Ε. Ποδηματά, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο και Γενική Θεωρία του Δικαίου: η καταστατική συμβολή του *Γεωργίου Γ. Μητσοπούλου*, *Μελέτες Ιστορίας, Μεθοδολογίας και Δογματικής του Δικονομικού Δικαίου*, 2019, σελ. 233 επ. (250-251).

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

φροντίσει να μην έχουμε κάνει κάποιο σοβαρό λάθος εκπαιδεύοντας τις μηχανές με τις χειρότερες ποιότητες μας²⁵.

Κίνδυνος καταχρήσεως υπάρχει στην άσκηση κάθε εξουσίας, άρα και της δικαστικής. Άλλωστε και ο δικαστής έχει ήδη εκπαιδευτεί να εμπιστεύεται τυφλά τις έξυπνες μηχανές, στην καθημερινότητά του, από την ταινία που θα δει μέχρι τη μουσική που θα ακούσει. Αντίδοτο, στην περίπτωση αυτή, ώστε να ανταποκριθεί ο δικαστής στην ευθύνη του να πείσει όλους τους πολίτες, εξ ονόματος των οποίων δικάζει, ότι δεν υποκαταστάθηκε το θετικό δίκαιο από προσωπικές επιλογές του ιδίου ως κρίνοντας ή από το πόρισμα του αλγόριθμου, περί του ύψους της επιδικαστέας χρηματικής αποζημιώσεως, είναι μόνο η «η «ανυποχώρητη εμμονή στην απαίτηση πλήρους και εμπεριστατωμένης θεμελιώσεως των δικαστικών αποφάσεων²⁶. Η – ευνοούμενη από το νομικό σχετικισμό και σκεπτικισμό – ανοχή πλημμελειών στη θεμελίωση, δεν κολακεύει ούτε το νομικό μας πολιτισμό αλλά ούτε και τη δημοκρατία μας.

²⁵ Μ. Ανδριωτάκης, ό. π., σελ. 85-86.

²⁶ Π. Σούργλας, ό. π., σελ. 383.

**5. Ιωάννης Ε. Καστανάς, Μεταδιδάκτωρ-Ερευνητικός Συνεργάτης
Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Λευκωσίας, Δικηγόρος**

**“Η ανάλογη εφαρμογή του ΚΠολΔ στον ΚΔΔ.
Σπουδή στο άρθρο 199 ΚΔΔ”**

I. Εισαγωγή

Η αναγκαστική εκτέλεση αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του δικαιώματος σε δικαστική προστασία εξίσου σημαντικό με τη διαγνωστική δίκη. Άλλως πως η διάγνωση θα ήτο άνευ σημασίας καθώς η απόφαση θα εκτελείτο μόνο εάν ο ηττηθείς διάδικος συμμορφωνόταν εκουσίως. Σκοπός της παρούσας συμβολής είναι να εστιάσει στην ερμηνεία του άρθρου 199 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας το οποίο αφορά την αναγκαστική εκτέλεση κατά του Ελληνικού Δημοσίου. Ο περιορισμός αυτός κρίθηκε απαραίτητος καθώς το πολυδαίδαλο των διατάξεων που ισχύει γενικώς για τη διοικητική δικονομία επεκτείνεται και στο πεδίο της Αναγκαστικής Εκτέλεσης. Όταν όμως ο καθ' ου η εκτέλεση είναι το Ελληνικό Δημόσιο οι ΟΤΑ ή τα ΝΠΔΔ που εξομοιώνονται με αυτό ο Νομοθέτης διαχρονικά είτε απαγόρευσε είτε προσπάθησε να ματαιώσει ή αργότερα επιβραδύνει την ικανοποίηση της αξιώσεως του δανειστή του Δημοσίου εξοπλίζοντας το τελευταίο με δικονομικά προνόμια. Καίτοι η κατάσταση έχει βελτιωθεί δεν επιβεβαιώνεται μια πλήρης δικονομική ισότητα στο τομέα αυτό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το άρθρο 19 του α. ν. 1715/1951 που ορίζει ότι απαιτείται αμετάκλητο για την αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου. Η διάταξη αυτή πρέπει να θεωρηθεί καταργημένη, κατά την ορθότερη γνώμη, άμα τη θέσει σε ισχύ του άρθρου 285 ΚΔΔ. Αλλά και να θεωρηθεί ισχύουσα όπως μερίδα της θεωρίας και της νομολογίας (ΑΠ) δέχονται, τόσο η διάταξη αυτή όσο και το άρθρο 326 παρ. 5 του Ν. 4072/2012 το οποίο απαιτεί για την Αναγκαστική Εκτέλεση εις βάρος του Δημοσίου προσκόμιση ισόποσης εγγυητικής επιστολής Τραπέζης πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να θεωρηθούν αντισυνταγματικά και ασύμβατα με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ ως αντιτιθέμενα στην αρχή της αναλογικότητας. Το δε ταμειακό ή δημοσιονομικό συμφέρον του Δημοσίου¹ δεν αρκεί, θεωρούμε, για να διασώσει την κατάφωρη αυτή αντισυνταγματικότητα. Επιπλέον, παρατηρείται επικάλυψη διατάξεων και πλειονότητα τοιούτων ώστε δυσχεραίνεται το έργο του ερμηνευτή και εφαρμοστή τους. Επί του θέματός μας, πλην όσων

¹ Χαρακτηριστική απόφαση η οποία προσδιορίζει την έννοια του δημοσιονομικού συμφέροντος είναι η ΑΕΔ 25/2012.

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

αναφέρθηκαν, εφαρμόζεται τόσο ο γενικός 3068/2002² όσο και το άρθρο 199 ΚΔΔ στο οποίο θα εστιάσουμε. Είναι απαραίτητη μια διευκρίνιση. Διακρίνουμε τη συμμόρφωση από την εκτέλεση, με τη συμμόρφωση να είναι έννοια ευρύτερη. Το άρθρο 199 ΚΔΔ αναφέρεται μόνο σε εκτέλεση και μάλιστα εκτέλεση καταψηφιστικών αποφάσεων των ΤΔΔ εκδιδόμενων επί αγωγής.

Η παραπομπή στον ΚΠολΔ ή ευρύτερα στη Πολιτική Δικονομία προς συμπλήρωση των κενών των διατάξεων του Διοικητικού Δικονομικού Δικαίου είναι μία πάγια τακτική του κοινού Νομοθέτη αναγόμενη ήδη στον ιδρυτικό νόμο του ΣΤΕ³. Στο πεδίο της διοικητικής εκτέλεσης, που είναι το αντίστροφο από αυτό που εν προκειμένω εξετάζουμε τόσο ο παλαιός (Άρθρο 89 Ν. Δ. 356/1974) όσο και ο νέος ΚΕΔΕ (Άρθρο 80 Ν. 4978/2022) επίσης καλούν σε ανάλογη εφαρμογή τον ΚΠολΔ⁴. Ο ΚΔΔ, ένα άρθρο κατά λοιπά νομοθέτημα, παραπέμπει σε ευάριθμες⁵ περιπτώσεις στη Πολιτική Δικονομία. Το άρθρο 199 συνιστά μία από τις ελάχιστες αυτές διατάξεις του ΚΔΔ που παραπέμπει στον ΚΠολΔ και ευρύτερα στη πολιτική δικονομία. Είναι απαραίτητο να υπογραμμισθεί ότι: α) δεν αναφέρεται στην αναγκαστική εκτέλεση αποφάσεων άλλων δικαστηρίων (πολιτικών, Συμβουλίου της Επικρατείας, Ελεγκτικού Συνεδρίου) κατά του Δημοσίου και των ΝΠΔΔ ,β) δεν καθορίζει ίδια διαδικασία αναγκαστικής εκτέλεσης, γ) δεν καθορίζει ρητώς το κατά περίπτωση επιτρεπτό της αναγκαστικής εκτέλεσης, δ) στην αρχική του μορφή το άρθρο 199 δεν καθιστούσε αρμόδιο δικαστήριο για την αναγκαστική εκτέλεση. Μόλις το 2014, ήτοι 15 χρόνια μετά τη θέση σε ισχύ του ΚΔΔ ο κοινός Νομοθέτης επέλυσε το ζήτημα της δικαιοδοσίας και της αρμοδιότητας του δικαστηρίου που δικάζει τις αντιρρήσεις κατά της αναγκαστικής εκτέλεσης υπέρ των ΤΔΔ. Το ζήτημα αυτό έως

² Ο ν. 3068/2002 καταλαμβάνει και τα πολιτικά δικαστήρια. Ειδικότερα το άρθρο 4 §1 ορίζει ότι «Η αναγκαστική εκτέλεση για να ικανοποιηθεί χρηματική απαίτηση κατά του Δημοσίου, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και των λοιπών Ν. Π. Δ. γίνεται με κατάσχεση της ιδιωτικής περιουσίας αυτών. Αποκλείεται η κατάσχεση απαιτήσεων που πηγάζουν από έννομη σχέση δημοσίου δικαίου ή απαιτήσεων χρηματικού ή μη αντικειμένου το οποίο έχει ταχθεί για την άμεση εξυπηρέτηση ειδικού δημόσιου σκοπού.

Η εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων ή άλλων εκτελεστών τίτλων, που υπόκεινται σε ένδικα μέσα ή βοηθήματα και από τους οποίους απορρέει χρηματική υποχρέωση του Δημοσίου, διενεργείται ύστερα από προσκόμιση εκ μέρους του δικαιούχου ισόποσης εγγυητικής επιστολής Τραπεζής.

Το δικαστήριο, που εξέδωσε την εκτελεστή απόφαση ή το δικαστήριο στο οποίο εκκρεμεί η εκδίκαση του ενδίκου βοηθήματος, μπορεί, κατόπιν σχετικού αιτήματος, αναλόγως της φερεγγυότητας του δικαιούχου ή των λοιπών εγγυήσεων που προσφέρει ή κρίνονται αναγκαίες να μειώσει το ύψος της εγγυητικής επιστολής μέχρι του ενός δευτέρου. »

³ Άρθρο 40 Ν. 3713/1928.

⁴ Αλλά και ο Ν. 3068/2002 στο άρθρο 4§3 επίσης παραπέμπει στον ΚΠολΔ

⁵ Μόλις τέσσερεις φορές. Τα άρθρα 5, 159, 184 και το εδώ μελετώμενο 199.

τότε είχε προκαλέσει ζωνρές αντεγκλήσεις στη θεωρία και υποστηρίχθησαν αμφότερες οι απόψεις⁶ με αξιολογα επιχειρήματα⁷. Ένεκα τούτου είναι το μόνο άρθρο που προβαίνει –συνειδητά προφανώς– σε μία τόσο εκτεταμένη παραπομπή σε δύο επίπεδα.

Καταρχάς, προβλέπει ευθεία παραπομπή σε συγκεκριμένα άρθρα του ΚΠολΔ το 904 και το 918⁸. Σε δεύτερο επίπεδο, προβλέπει την γενική και ευρεία παραπομπή των παραγράφων 2 και 2α με την έκφραση «κατά τα λοιπά» θεσιάζοντας ανάλογη εφαρμογή των εκάστοτε ισχυουσών διατάξεων για την αναγκαστική εκτέλεση των καταψηφιστικών αποφάσεων των πολιτικών δικαστηρίων ήτοι κατά βάσει στον ΚΠολΔ. Συναφώς είναι κρίσιμο να ερευνηθούν τουλάχιστον τα εξής τρία σημεία. Καταρχάς, εάν είναι νομικά σημαντική η μνεία ρητών άρθρων σε σχέση με τη γενική παραπομπή που έπεται στις επόμενες παραγράφους ή απλώς ως εκ περισσού αναφέρονται; Δεύτερον σε τι ακριβώς συνίσταται η ανάλογη εφαρμογή; Είναι το αντίστοιχο της ανάλογης εφαρμογής του ΚΠολΔ του ΚΕΔΕ ή πρέπει στη προκείμενη περίπτωση να ερμηνευθεί αλλιώς και γιατί; Τρίτον, ποιο είναι το δικονομικό σύστημα το οποίο εφαρμόζεται στην αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου; Θεωρητικά θα μπορούσαν να υποστηριχθούν τουλάχιστον οι εξής τρεις απαντήσεις: α) του νόμου μη διακρίνοντος στο μέρος ΧΧ το σύστημα της διαγνωστικής δίκης και της αναγκαστικής εκτέλεσης ταυτίζονται, β) η παραπομπή στον ΚΠολΔ καλύπτει και το δικονομικό σύστημα και τέλος γ) το δικονομικό σύστημα διαπλάθεται από το δικαστή ο οποίος προβαίνει στην ερμηνεία και ανάλογη

II. Η παραπομπή σε ρητές διατάξεις του ΚΠολΔ

Με δεδομένο αφενός το στοιχείο ότι κάθε λέξη νομοθετικού κειμένου διαθέτει κανονιστικότητα και δεν είναι περιγραφική και αφετέρου ότι η γενική παραπομπή στον ΚΠολΔ περιλαμβάνει τα άρθρα 904 και 918 πρέπει να θεωρηθεί ότι η ρητή αναφορά σε άρθρα του ΚΠολΔ δεν είναι άμοιρη νομικών συνεπειών. Η ρητή αναφορά συνεπάγεται την υποχρέωση του εφαρμοστή του ΚΔΔ να εφαρμόσει ευθέως

⁶ Ν. Χατζητζανής, *Κώδιξ Διοικητικής Δικονομίας* (2η έκδ., Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2004 άρθ. 199

⁷ Τούτη η διάσταση των θεωρητικών απόψεων πιστεύουμε ότι αποδεικνύει πως η δικαιοδοσία και η αρμοδιότητα εν προκειμένω δεν είναι απαραίτητα, δογματικά, να υπάγεται στα ΤΔΔ, επιδεχόμενο μίας μόνο λύσεως.

⁸ Όπως ορίζεται στο τελευταίο εδάφιο της παρ. 1 του άρθρου 199 «Οι παραπομπές γίνονται στις διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας όπως αυτές εκάστοτε ισχύουν.». Διευκρινίζεται τοιούτοτρόπως ο προς παραπομπή κανόνας, επιπλέον όμως δεν πρέπει να διαλάβει της προσοχής μας ότι τυχόν αλλαγές στη Πολιτική Δικονομία συμπαρασύρουν αμέσως και τις προκείμενες διατάξεις του ΚΔΔ. Το ίδιο ισχύει και στις παραγράφους 2 και 2α. Ωστόσο δεν είναι πάντα βέβαιο εάν ο Νομοθέτης της Πολιτικής Δικονομίας έχει πάντοτε υπόψιν του αυτού του είδους τις συνέπειες των τροποποιήσεων τις οποίες επιφέρει.

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

τα άρθρα 904 και 918. Δεν διαθέτει δηλαδή την όποια ευχέρεια ανάλογης εφαρμογής του δίδουν οι παράγραφοι 2 και 2α⁹. Τι ακριβώς όμως υποχρεούται να εφαρμόσει ευθέως; Ως προς το ΚΠολΔ 904, η συστηματική εφαρμογή του με το ΚΔΔ 199 συνεπάγεται ότι ποιοι είναι οι εκτελεστοί τίτλοι το ορίζει ο ΚΔΔ. Είναι οι τελεσίδικες, οι ανέκκλητες και οι προσωρινώς εκτελεστές καταψηφιστικές αποφάσεις οι οποίες εκδίδονται για διαφορές που άγονται προς επίλυση με την άσκηση αγωγής¹⁰. Αλλά και μόνον αυτοί είναι εκτελεστοί τίτλοι. Ούτε δηλαδή άλλου είδους αποφάσεις των ΤΔΔ, αλλά ούτε και οι λοιποί τίτλοι του ΚΠολΔ 904, αφού κατά τη γραμματική ερμηνεία δεν καλύπτονται από την παραπομπή, ούτε δε ερμηνευτικά είναι δυνατόν να τους καλύψει. Η ρητή παραπομπή αφορά στο τι είναι οι εκτελεστοί τίτλοι. Ειδική περίπτωση εκτελεστού τίτλου που αναγνώρισε σχετικά πρόσφατα ο ΚΔΔ είναι η διαταγή πληρωμής του άρθρου 272Ζ. Η εν λόγω διαταγή πληρωμής ρυθμίζεται από τα άρθρα 272Α έως 272Ι. Αποτελεί όμως ειδικό και εξαιρετικό δικαίω εφαρμοζόμενο μόνο για τις διαφορές που το 272Α περιλαμβάνει, μη έχοντας γενικότερη εφαρμογή.¹¹ Η σημασία της παραπομπής λοιπόν επικεντρώνεται στη περιφραση «... αποτελούν τίτλο εκτελεστό κατά το άρθρο 904 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. ». Η ρητή παραπομπή συνεπώς στο ΚΠολΔ 904 εξαντλείται στον ορισμό του εκτελεστού τίτλου και όχι γενικώς στη §2 περ. α' η οποία είναι ευρύτερη εφόσον αναφέρεται σε απόφαση κάθε δικαστηρίου, άρα και ΤΔΔ¹². Ο εκτελεστός τίτλος έχει την ίδια έννοια τόσο στον ΚΠολΔ όσο και στον ΚΔΔ και προφανώς και τις αυτές έννομες συνέπειες. Ειδικότερα, κατά τα διδασκόμενα στην Αναγκαστική εκτέλεση¹³, τίτλος εκτελεστός είναι το έγγραφο εκείνο το οποίο ενσαρκώνει αξίωση δυναμένη να ικανοποιηθεί με αναγκαστική εκτέλεση. Είναι αναγκαίος όρος της και μάλιστα η πρώτη και σημαντικότερη προϋπόθεσή της. Η δε ύπαρξη εκτελεστού τίτλου σημαίνει εξ ορισμού ότι επιτρέπεται η αναγκαστική εκτέλεση¹⁴. Η δια παραπομπής αποσαφήνιση της έννοιας του εκτελεστού τίτλου του ΚΔΔ 199 είναι, θεωρούμε, απαραίτητη ούτως ώστε να μην υπάρχει σύγχυση με τον νόμιμο (εκτελεστό) τίτλο του ΚΕΔΕ που αφορά μόνο τη διοικητική εκτέλεση¹⁵.

⁹ Περί ης στην υπό ΙΙΙ ενότητα.

¹⁰ ΚΔΔ 199 παρ. 1.

¹¹ Βλ. Ν. Π. Σοιленτάκη, *Διαταγή Πληρωμής και Ανακοπή στη Διοικητική Δικονομία, Άρθρα 272Α-272Ι ΚΔΔ* (Π. Ν. Σάκκουλας, 2015) 15 επ.

¹² Βέβαια επισημαίνεται ότι η νεότερη και ειδικότερη διάταξη του ΚΔΔ 199§1 περιόρισε το κανονιστικό πεδίο του ΚΠολΔ 904§2 περ. α' όσο αφορά τα ΤΔΔ.

¹³ Π. Γέσιου-Φαλτσή, *Αναγκαστική Εκτέλεση. Γενικό Μέρος* (Σάκκουλας, 1998) 94

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Ι. Σ. Μπρίνια, *Διοικητική Εκτέλεση* (Τόμος Α', χ. ε. 1987) 9.

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

Το δεύτερο άρθρο του ΚΠολΔ στο οποίο ρητώς παραπέμπει το ΚΔΔ 199§1 είναι το 918 περί περιαφής του εκτελεστού τίτλου στον τύπο της εκτελέσεως. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει η θεωρία της πολιτικής δικονομίας¹⁶ «Με την περιαφή του εκτελεστηρίου τύπου στους εκτελεστούς τίτλους μεταγγίζεται εξουσία στα όργανα του κράτους να επιβάλλουν ικανοποίηση αξιώσεων με την κρατική επιβολή». Η όλη διαδικασία γίνεται ακριβώς με τον ίδιο τρόπο που γίνεται και στην Πολιτική Δικονομία απλά από τα αντίστοιχα όργανα των ΤΔΔ. Από το γράμμα του νόμου¹⁷ και την τελολογική του ερμηνεία προκύπτει ότι τα αρμόδια όργανα των ΤΔΔ οφείλουν να ακολουθήσουν την τυπική αυτή διαδικασία του ΚΠολΔ 918. Δεν έχουν ευχέρεια διάπλασης νέου κανόνα¹⁸. Ιδιαίτερη δε βαρύτητα πρέπει να δοθεί στην § 1 του ΚΠολΔ 918¹⁹. Η ενσωμάτωση του corpus του ΚΔΔ συνεπάγεται ότι η τυχόν παραβίασή του γεννά απόλυτη ακυρότητα «μόνο», μη εξαρτώμενη από βλάβη του διαδίκου. Κατόπιν εφαρμογή όμως του ΚΔΔ 62 και όχι του ΚΠολΔ 159 αρ. 1 το οποίο δεν εφαρμόζεται στη διοικητική δίκη ουσίας ενώπιον των ΤΔΔ.

III. Η ανάλογη εφαρμογή διατάξεων της Πολιτικής Δικονομίας

Για την ανάλογη εφαρμογή της Πολιτικής Δικονομίας το άρθρο 199 ΚΔΔ χρησιμοποιεί δύο παρόμοιες αλλά όχι ταυτόσημες εκφράσεις. Σύμφωνα με την §2 εφαρμόζονται αναλόγως «...οι εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις για την αναγκαστική εκτέλεση των καταψηφιστικών αποφάσεων των πολιτικών δικαστηρίων.», ενώ σύμφωνα με την §2α «...οι σχετικές διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.». Η πρώτη παραπομπή είναι ευρύτερη διότι πλην του ΚΠολΔ περιλαμβάνει και κάθε άλλη ισχύουσα διάταξη για την αναγκαστική εκτέλεση των καταψηφιστικών αποφάσεων των πολιτικών δικαστηρίων. Για την ταυτότητα του νομικού λόγου όμως, και στη §2α πρέπει κατά τελολογική διαστολή να γίνει δεκτό ότι υπαρχούσης σχετικής διάταξης εκτός ΚΠολΔ θα εφαρμοσθεί. Η ratio legis είναι ίδια πλην στη δεύτερη περίπτωση ο Νομοθέτης εκφράσθηκε στενότερα από ότι ήθελε. Το επόμενο το οποίο πρέπει να διακριβωθεί είναι πως νοείται η ανάλογη εφαρμογή. Η σύγκριση με αντίστοιχες διατάξεις και ειδικότερα με αυτή του άρθρου 40 ΠΔ 18/1989, του 80 του νέου ΚΕΔΕ και το άρθρο 89 του παλαιού ΚΕΔΕ θεωρούμε ότι είναι ιδιαίτερα επιβοηθητική.

¹⁶ Π. Γέσιου-Φαλτσή [σημ. 13] 154

¹⁷ ΚΔΔ 199§1 «... αποτελούν τίτλο εκτελεστό κατά το άρθρο 904 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. ».

¹⁸ Εξ αντιδιαστολής επιχείρημα από τις παραγράφους 2 και 2α του άρθρου 199 ΚΔΔ.

¹⁹ ΚΠολΔ 918§1 «Αναγκαστική εκτέλεση μπορεί να γίνει μόνο βάσει αντιγράφου του εκτελεστού τίτλου που έχει τον εκτελεστήριο τύπο (Απόγραφο). »

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

Η ανάλογη εφαρμογή την οποία εισάγει το άρθρο 40 ΠΔ 18/1989, όπως το ερμηνεύει και εφαρμόζει η νομολογία του ΣΤΕ και δέχεται μέρος της θεωρίας²⁰ εξοπλίζει τον δικαστή με τη μεγαλύτερη δυνατή εξουσία. Άλλως ειπείν τον αναγορεύει σε οιοδήποτε δικονομικό νομοθέτη²¹. Από την άλλη πλευρά, η θεωρία²² αντιλαμβάνεται αρκετά περιορισμένο το εύρος της παραπομπής στον ΚΠολΔ όσο αφορά τη διοικητική εκτέλεση²³. Επισημαίνει ότι ο όρος «ανάλογη εφαρμογή» συνιστά μέθοδο κάλυψης των ακουσίων κενών των κανόνων δικαίου και καταλήγει ότι στην περίπτωση του ΚΕΔΕ πρόκειται για συμπληρωματική εφαρμογή των διατάξεων του ΚΠολΔ. *Conditio sine qua non* της μεταφοράς διάταξης, όρου ή θεσμού του ΚΠολΔ στον ΚΕΔΕ είναι η κατάλληλη προσαρμογή στο σύστημα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της διοικητικής εκτέλεσης²⁴. Συνεπώς πρέπει να ερμηνεύεται εντός της δομής, του πλαισίου και του όλου συστήματός της. Το αληθές εύρος της παραπομπής των §§ 2,2α του ΚΔΔ στον ΚΠολΔ θεωρούμε ότι πρέπει να συναρτηθεί αφενός με την ίδια τη φύση της αναγκαστικής εκτέλεσης, αφετέρου δε με τη θέση του επισπεύδοντος δανειστή ιδιώτη.

Ο εξόχως τεχνικός και ιδιαίτερα τυπικός χαρακτήρας της αναγκαστικής εκτέλεσης εξ ορισμού δεν δίδει μεγάλη ευχέρεια στο δικαστή -που εφαρμόζει αναλόγως τον ΚΠολΔ- να διαπλάσει ένα νέο κανόνα δικαίου, ο οποίος να διαφέρει ουσιωδώς από τα ισχύοντα στον ΚΠολΔ. Συνεπώς η ανάλογη εφαρμογή που καταστρώνει το ΚΔΔ 199 είναι στενότερη της αντίστοιχης του άρθρου 40 ΠΔ 18/1989. Άλλως ειπείν, το ίδιο το αντικείμενο της παραπομπής (τεχνικές διατάξεις)περιορίζει την ευχέρεια του Δικαστή. Όσο αφορά τη θέση του επισπεύδοντος την αναγκαστική εκτέλεση ιδιώτη δανειστή κατά του Δημοσίου ή του δημοσίου ΝΠ, σε καμία περίπτωση δεν τελεί σε διαδικαστική ή δικονομική θέση παρεμφερή με εκείνη του καθ' ου η εκτέλεση κατά τις διατάξεις του ΚΕΔΕ²⁵. Επιπλέον, τα συμφέροντα του δεν είναι περιο-

²⁰ Ι. Ε. Καστανάς, *Η σχέση Πολιτικής Δικονομίας και Δικονομίας του ΣΤΕ. Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 40 ΠΔ 18/1989* (Νομική Βιβλιοθήκη, 2019) 47.

²¹ Το πως αντιλαμβάνεται η ίδια η νομολογία τον δικαιοπλαστικό της ρόλο φαίνεται όχι μόνο από την εφαρμογή του άρθρου 40 όπου λχ για την ομοδικία εισάγει νέο νομολογιακό κανόνα αλλά ευρύτερα. Έτσι δεν δίστασε να εισάγει το πρώτον νομολογιακώς ειδικό ένδικο βοήθημα το οποίο ύστερα ο δικονομικός νομοθέτης εισήγαγε ρητώς. Πρόκειται για την εισαγωγή του άρθρου 69Α στο ΠΔ 18/1989 το οποίο εισήχθη κατόπιν της ΣΤΕ 1992/2016.

²² Ι. Σ. Μπρίνιας [σημ. 15] 21.

²³ Ότι γινόταν δεκτό για το παλαιό ΚΕΔΕ πρέπει για τη ταυτότητα του νομικού λόγου να συνεχίσει να γίνεται δεκτό καθώς η ισχύουσα διάταξη είναι όμοια.

²⁴ Ι. Σ. Μπρίνιας [σημ. 15] 21.

²⁵ Δ. Ράικος, «Η κατά τον Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας διαδικασία για την εκτέλεση των καταψηφιστικών αποφάσεων των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων-Συστήματα οργάνωσης της εκτελεστικής διαδικασίας» (2002) 14 Διοικητική Δίκη 1153-1168 [1167].

σότερο άξια προστασίας από εκείνα ενός επισπεύδοντος δανειστή που στρέφεται κατά ιδιώτη. Η ratio legis είναι μάλλον ταυτόσημη. Συνεπεία των ανωτέρω είναι ότι το ανάλογο της εφαρμογής ρέπει χωρίς να ταυτίζεται προς την ευθεία εφαρμογή. Ο Δικαστής έχει την εξουσία να προσαρμόσει τις διατάξεις του ΚΠολΔ που εφαρμόζει αναλόγως στον ΚΔΔ, πλην η ευχέρειά του είναι διπώς περιορισμένη. Ένεκα της φύσης του ρυθμιστέου αντικειμένου και ένεκα του σκοπού του.

IV. Το δικονομικό σύστημα της Αναγκαστικής Εκτέλεσης κατά του Δημοσίου

Η μέθοδος ρύθμισης του θεσμού της αναγκαστικής εκτέλεσης κατά του Δημοσίου σύμφωνα με τον ΚΔΔ εγείρει το ερώτημα περί του δικονομικού συστήματος που τελικά αυτός υιοθετεί. Ο ΚΠολΔ ρυθμίζει το ζήτημα επί τη βάσει της αρχής της διάθεσης, της πρωτοβουλίας του διαδίκου για τη κίνηση και τη συνέχιση της διαδικασίας και του συζητητικού συστήματος. Βέβαια υπάρχουν και περιπτώσεις όπου ο δικαστής της εκτέλεσης αποκτά ενεργότερο ρόλο²⁶. Ο ΚΔΔ καθιερώνει ένα σύνθετο δικονομικό σύστημα στη διαγνωστική δίκη επί αγωγικών αξιώσεων ενώπιον των ΤΔΔ εναρμονίζοντας τις επιμέρους αρχές. Η σιωπή αυτή δεν δύναται άνευ ετέρου να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι το σύστημα της διαγνωστικής δίκης επεκτείνεται και στο στάδιο της αναγκαστικής εκτέλεσης. Πρόκειται για διακριτό τμήμα που έπεται της διαγνώσεως της διαφοράς και η κίνησή του εναπόκειται αποκλειστικώς στη διάθεση του επισπεύδοντα ιδιώτη. Επιπλέον η θέση του όπως προαναφέρθηκε ουδόλως διαφέρει από την αντίστοιχη του επισπεύδοντος δανειστή κατά ιδιώτη οφειλέτη.

Τέλος, η ίδια η φύση της αναγκαστικής εκτέλεσης κατά του Δημοσίου ελάχιστα διαφέρει με την αντίστοιχη κατά ιδιώτη. Εκεί που ο Νομοθέτης έκρινε ότι το δημόσιο συμφέρον απαιτεί ιδιαίτερους κανόνες ήτοι στη περίπτωση της διοικητικής εκτέλεσης τους έθεσε και μόνο συμπληρωματικώς παρέπεμψε στη πολιτική δικονομία. Αντιθέτως στη προκείμενη περίπτωση η παραπομπή είναι ηθελημένα γενικευμένη. Ενόψει όλων των παραπάνω στοιχείων τελολογικώς ερμηνευομένων καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η παραπομπή στον ΚΠολΔ καταλαμβάνει και το

²⁶ Για παράδειγμα επί κατασχέσεως ειδικών περιουσιακών στοιχείων κατά τις διατάξεις των άρθρων 1022 επ. ΚΠολΔ απαιτείται απόφαση του αρμόδιου δικαστηρίου, το οποίο δύναται να μην επιτρέψει την κατάσχεση εφόσον κρίνει ότι είναι δύσκολο να διενεργηθεί η αναγκαστική εκτέλεση ή ότι το αποτέλεσμα θα είναι ασύμφορο. Αν το δικαστήριο αποφασίσει θετικά ορίζει τα μέσα που κρίνει πρόσφορα για την ικανοποίηση του δικαιώματος ή δύναται να διορίσει διαχειριστή (ΚΠολΔ 1024). Επιπλέον, για την επιβολή του μέτρου της αναγκαστικής διαχείρισης (ΚΠολΔ 1034 επ.) απαιτείται απόφαση του Δικαστηρίου κατόπιν αιτήσεως του δανειστή.

δικονομικό σύστημα²⁷ των άρθρων 904 επ ΚΠολΔ το οποίο έτσι ενσωματώνεται στον ΚΔΔ.

V. Αντί επιλόγου: η προοπτική ενοποίησης της Αναγκαστικής Εκτέλεσης κατά του Δημοσίου.

Οι πολλές και αξιοσημείωτες ομοιότητες της αναγκαστικής εκτέλεσης ανεξαρτήτως εάν ο καθ' ου είναι ιδιώτης ή το Δημόσιο ά άλλο ΝΠΔΔ εγείρει το ερώτημα εάν *de lege ferenda* αυτές οι δύο διαδικασίες χρήζουν ενοποίησης. Η ενοποίηση των δικονομικών κανόνων, το πρώτον εντός της διοικητικής δικονομίας και σε επόμενο επίπεδο οριζόντια σε πολιτική και διοικητική δικονομία είναι ένα ζήτημα το οποίο εγείρει ενίοτε αμφισβητήσεις περί του πρακτέου. Η εμπειρία του εξωτερικού²⁸ αποδεικνύει ότι στη Γερμανία λχ ο αντίστοιχος ΚΔΔ (VwGO) παραπέμπει στις διατάξεις του γερμανικού ΚΠολΔ (ZPO) για την εκτέλεση των αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων. Στην Αυστρία από την άλλη, ο θεσπισμένος Κώδικας Αναγκαστικής Εκτέλεσης (EO) συνιστά ενιαία πηγή δικαίου της εκτέλεσης για τους κάθε λογής εκτελεστούς τίτλους. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις θεσπίζονται ειδικοί και εξαιρετικοί κανόνες σχετικά με το επιτρεπτό της εκτέλεσης εναντίον του Δημοσίου και των δημοσίων ΝΠ ούτως ώστε να μην παραβλάπεται η συνέχιση της λειτουργίας των δημοσίων υπηρεσιών και η θεραπεία του δημοσίου συμφέροντος. Θεωρούμε ότι η λύση την οποία προέκρινε ο αυστριακός νομοθέτης είναι πρακτικότερη, απλούστερη και ως εκ τούτου λυσιτελέστερη. Μια τέτοιου είδους καινοτομία βέβαια, απαιτεί τον δέοντα σχεδιασμό ούτως ώστε πράγματι να λειτουργήσει υπέρ του δικαιώματος δικαστικής προστασίας ως προς την έποψη της αναγκαστικής εκτέλεσης και όχι να αποτελέσει μια κατ' όνομα ενοποίηση, η οποία θα γεννήσει αντί να επιλύσει ερμηνευτικά ζητήματα.

²⁷ Στο ίδιο συμπέρασμα φαίνεται να καταλήγει και ο Χατζητζανής ο οποίος ρητώς υπογραμμίζει ότι το ανακριτικό σύστημα δεν εφαρμόζεται στην αναγκαστική εκτέλεση κατά του Δημοσίου. Ν. Χατζητζανής [σημ. 6].

²⁸ Δ. Ράικος, [σημ. 25] 1167-1168.

**6. Σωκράτη Οδ. Τσαχιρίδη, Δικηγόρου, ΜΔ Παντείου Πανεπιστημίου,
Διαπιστευμένου Διαμεσολαβητή**

**“Η ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης λογαριασμών
ως (νέο) μέσο διασυννοριακής είσπραξης απαιτήσεων”**

A. Εισαγωγή

Δεδομένης της ελεύθερης εγκατάστασης επιχειρήσεων και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στον Ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο, ανέκυψε πανευρωπαϊκά η ανάγκη για τη θέσπιση ενός νέου μηχανισμού για την ευκολότερη διασυννοριακή είσπραξη απαιτήσεων. Υπό αυτά τα δεδομένα με τον Κανονισμό (ΕΕ) 655/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαΐου 2014, περί της διαδικασίας ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης λογαριασμού προς διευκόλυνση της διασυννοριακής είσπραξης οφειλών σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις [2014] ΕΕ L 189/59 εισήχθη ο θεσμός της ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης λογαριασμών προς διευκόλυνση της διασυννοριακής είσπραξης οφειλών σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις,¹ ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 18.01.2017.² Πρόκειται για ένα νέο εργαλείο που διευκολύνει την επιδίωξη απαιτήσεων σε υποθέσεις που υφίσταται περιουσία του οφειλέτη σε άλλα κράτη μέλη σε σχέση με το κράτος μέλος στο οποίο ανέκυψε η διαφορά,³ με δέσμευση της περιουσίας του οφειλέτη μέχρι του ποσού που ορίζει η ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης λογαριασμών⁴ και κατ’ αυτόν τον τρόπο αποτροπή της πιθανότητας να τεθεί σε κίνδυνο η επακόλουθη εκτέλεση της απαίτησης του δανειστή, μέσω της μεταφοράς ή ανάληψης αυτών των καταθέσεων εκ

¹ Σε αυτή την εισήγηση οιαδήποτε αναφορά γίνεται σε Κανονισμό, αναφέρεται στον Κανονισμό (ΕΕ) 655/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαΐου 2014, περί της διαδικασίας ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης λογαριασμού προς διευκόλυνση της διασυννοριακής είσπραξης οφειλών σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις [2014] ΕΕ L 189/59, εκτός αν ορίζεται ρητώς διαφορετικά.

² Άρθρο 54 του Κανονισμού.

³ Για να ενεργοποιηθεί ο Κανονισμός, οι τραπεζικοί λογαριασμοί του οφειλέτη πρέπει να τηρούνται σε κράτος μέλος διαφορετικό από το κράτος μέλος της έδρας του Δικαστηρίου στο οποίο κατατέθηκε η σχετική αίτηση. Παράδειγμα: Δανειστής είναι εργαζόμενος, ο οποίος παρείχε την εργασία του σε υποκατάστημα του οφειλέτη-εργοδότη στην Ελλάδα, αλλά η κύρια έδρα του (οφειλέτη - δανειστή) είναι στην Γαλλία, στην οποία πιθανολογείται ότι διατηρούνται καταθέσεις σε τραπεζικούς λογαριασμούς. Υπάρχει δυνατότητα να επιδιώξει ο δανειστής - με την κατάθεση σχετικής αίτησης στην Ελλάδα- την έκδοση ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης των υφιστάμενων στη Γαλλία καταθέσεων σε τραπεζικούς λογαριασμούς του οφειλέτη.

⁴ Ε. Τζουνάκου, *Η ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης λογαριασμού κατά τον Κανονισμό 655/2014* (Σάκκου-ολας Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2021), passim.

μέρους του οφειλέτη. Ο Κανονισμός τυγχάνει εφαρμογής σε όλα τα κράτη μέλη πλην της Δανίας και κινείται στο γενικότερα πνεύμα της θεσπιζόμενης κατά τα τελευταία είκοσι χρόνια ευρωπαϊκής νομοθεσίας,⁵ που αποσκοπεί στην προαγωγή της δυνατότητας διασυνοριακής ικανοποίησης απαιτήσεων επί υποθέσεων αστικού και εμπορικού χαρακτήρα,⁶ στα πλαίσια ενός κοινού ευρωπαϊκού δικονομικού πλαισίου. Να σημειωθεί ότι από τη θέσπισή του ο Κανονισμός δεν εφαρμοζόταν στο Ηνωμένο Βασίλειο και επομένως το «brexit» δε δημιούργησε νέα προβλήματα. Ναι μεν μπορεί να ειπωθεί ότι η ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης λογαριασμών είναι ένα είδος ασφαλιστικού μέτρου και ειδικότερα μορφή συντηρητικής κατάσχεσης απαίτησης εις χείρας τρίτου,⁷ αλλά έχει αρκετές νομοτεχνικές ομοιότητες με την διαδικασία έκδοσης διαταγής πληρωμής και διαταγής απόδοσης μισθίου,⁸ όπως το στοιχείο του αιφνιδιασμού και η «*ex parte*» (αμιγώς μονομερής) διαδικασία έκδοσης, χωρίς κλήση και ακρόαση του οφειλέτη, καθώς σε πρώτη φάση, το δικαίωμα ακρόασης του οφειλέτη θυσιάζεται στο βωμό της ταχύτητας και της διασυνοριακής αποτελεσματικότητας του μέτρου.⁹

B. Προϋποθέσεις και διαδικασία έκδοσης

Βάσει του άρθρου 5 του Κανονισμού, ο δανειστής μπορεί να ζητήσει την έκδοση ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης λογαριασμού πριν ή μετά την απόκτηση εκτελεστού τίτλου. Οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για να γίνει δεκτή η αίτηση είναι πρώτο και βασικότερο, σύμφωνα με το άρθρο 7 του Κανονισμού, η απόδειξη επείγουσας ανάγκης, λόγω πραγματικού - έκδηλου κινδύνου, ο οποίος αν επέλθει, θα καταστήσει ανέφικτη ή σημαντικά δυσκολότερη την εκτέλεση της απαίτησης του δανειστή. Τέτοια γεγονότα είναι ιδίως η σημαντική μείωση της πε-

⁵ Έτσι ιδίως ο Κανονισμός (ΕΚ) 805/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Απριλίου 2004 για τη θέσπιση ευρωπαϊκού εκτελεστού τίτλου για μη αμφισβητούμενες αξιώσεις [2004] ΕΕ L 143/15. Βλέπε σε Α. Μπώλο, «Ο Ευρωπαϊκός Εκτελεστός Τίτλος - Η διασυνοριακή εκτέλεση βάσει συμβολαιογραφικού εγγράφου» (2006) Δίκη 544 ακολ. ; Ο Κανονισμός (ΕΚ) 1896/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 2006 για τη θέσπιση διαδικασίας ευρωπαϊκής διαταγής πληρωμής [2006] ΕΕ L 399/1. Βλέπε Ε. Ποδηματά, *Ευρωπαϊκή Διαταγή Πληρωμής* (Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2011), *passim*; Ο Κανονισμός (ΕΕ) 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 2012 για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις [2012] ΕΕ L 351/1. Βλέπε Χ. Παμπούκης, *Διεθνής δικαιοδοσία, αναγνώριση & εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές διαφορές: Ο νέος αναθεωρημένος Κανονισμός 1215/2012 Βρυξέλλες (Ibis)* (Νομική Βιβλιοθήκη 2014), *passim*.

⁶ Α. Κωνσταντινίδης, «Η ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης λογαριασμού (ΕΔΔΛ) ως ενωσιακό ασφαλιστικό μέτρο κατά τον Καν. (ΕΕ) 655/2014» (2015) Αρμ 1804.

⁷ ΑιτΕ του άρθρου 42 του Ν. 4509/2017.

⁸ ΑιτΕ του άρθρου 42 του Ν. 4509/2017.

⁹ Λ. -Μ. Πίψου, «Η κατάσχεση εις χείρας τρίτου» (2017) Ένωση Ελλήνων Δικονομολόγων 300.

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

ριουσίας του οφειλέτη, δια αναλήψεως χρηματικών ποσών από τους λογαριασμούς του και η χαριστική διάθεση περιουσιακών στοιχείων.¹⁰ Πάντως, η απλή μη πληρωμή της οφειλής εκ μέρους του οφειλέτη και η ύπαρξη οφειλών και σε τρίτα πρόσωπα δεν αποτελούν άνευ ετέρου στοιχεία που θεμελιώνουν επείγουσα ανάγκη, παρά μόνο παραμέτρους, οι οποίες σε συνδυασμό με τη συνολική συμπεριφορά του οφειλέτη, αξιολογούνται από το Δικαστήριο κατά το σχηματισμό της κρίσης του. Αν ο δανειστής δεν διαθέτει εκτελεστό τίτλο, σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 2 του Κανονισμού, πρέπει να περιγράψει στην αίτησή του όλα τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά της (κύριας) υποθέσεως, κατ' άρθρο 8 περ. η, στοιχ. ii του Κανονισμού, και να προσκομίσει επαρκείς αποδείξεις, που θα οδηγήσουν το Δικαστήριο να αποφανθεί πως η εν λόγω απαίτηση πιθανολογείται ότι θα κριθεί βάσιμη στα πλαίσια της κύριας αγωγής. Σημειώνεται ότι αν η ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης λογαριασμού εκδοθεί πριν την άσκηση της κύριας αγωγής, σύμφωνα με το άρθρο 10 του Κανονισμού, ο δανειστής έχει προθεσμία τριάντα ημερών για την άσκηση της κύριας αγωγής, άλλως επέρχεται ανάκληση της ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης λογαριασμού. Αυτή η ρύθμιση ομοιάζει με τη σχέση της απόφασης ασφαλιστικών μέτρων και της υποχρέωσης άσκησης κύριας αγωγής εντός συγκεκριμένης προθεσμίας.

Από την άλλη πλευρά, αν ο δανειστής έχει στη διάθεσή του εκτελεστό τίτλο καλείται να αποδείξει κυρίως ότι η απαίτησή του δεν έχει ικανοποιηθεί από τον οφειλέτη (π. χ. για το λόγο ότι η αναγκαστική εκτέλεση απέβη άκαρπη) και να αναφέρει τους λόγους απαλλαγής του από τυχόν εγγυοδοσία.¹¹ Σημειώνεται ότι, όπως όλα τα ασφαλιστικά μέτρα, έτσι και η έκδοση ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης λογαριασμού βασίζεται στην πιθανολόγηση.¹²

Η διαδικασία για την έκδοση ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης λογαριασμού είναι έγγραφη και γίνεται με συμπλήρωση και κατάθεση του προκαθορισμένου εντύπου που τιτλοφορείται ως παράρτημα I¹³ στον Κανονισμό, με ταυτόχρονη υποβολή των αποδείξεων. Αρμόδιο κατά τόπον Δικαστήριο είναι το Δικαστήριο

¹⁰ Π. χ. δωρεά ή γονική παροχή.

¹¹ Π. χ. επί αποφάσεως που εκδόθηκε σε εργατική διαφορά προκρίνεται η απαλλαγή από εγγυοδοσία, δεδομένου ότι σε αυτές τις υποθέσεις υφίσταται και απαλλαγή υποχρέωσης καταβολής δικαστικού ενσήμου μέχρι το ποσό των 20.000,00 ευρώ.

¹² Π. Γιαννόπουλος, «Ο Κανονισμός 655/2014 περί της διαδικασίας ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης λογαριασμού προς διευκόλυνση της διασυνοριακής είσπραξης οφειλών σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Μια πρώτη απόπειρα ερμηνευτικής προσέγγισης υπό το πρίσμα της ελληνικής έννομης τάξης» (2015) ΕΠολΔ 665.

¹³ <onet.gr/media/k2/attachments/entypa_evropaikoZentalmaZdesmefsisZlogariasmou.pdf> «ετοιμάστηκε 10η Δεκεμβρίου του 2022».

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

που έχει διεθνή δικαιοδοσία για την κύρια υπόθεση, ενώ η υλική αρμοδιότητα του Δικαστηρίου καθορίζεται ανάλογα με το ύψος της απαίτησης.¹⁴ Ναι μεν σύμφωνα με το άρθρο 41 του Κανονισμού, η αίτηση δεν είναι υποχρεωτικό να υπογράφεται από δικηγόρο, πλην όμως λόγω της περιστολής της αυτοπρόσωπης παράστασης των πολιτών στα πολιτικά Δικαστήρια, προκρίνεται για δικονομικούς και ουσιαστικούς λόγους η υποβολή της εν λόγω αιτήσεως από δικηγόρο, λαμβανομένου υπόψη και ότι ο νομικός παραστάτης, παρέχει τα εχέγγυα της ορθής συμπλήρωσης και της επαρκούς αιτιολόγησης, που θα οδηγήσουν στην ευδοκίμηση της αιτήσεως. Μάλιστα, αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι, εγείρονται λεπτά ζητήματα α) ευρωπαϊκού δικονομικού δικαίου, β) ιδιωτικού διεθνούς δικαίου¹⁵ και γ) αποδείξεως κατεπείγοντος, η πρόσληψη δικηγόρου αποτελεί μονόδρομο. Αν ο αιτών-δανειστής προσκομίσει στο Δικαστήριο όλα τα απαιτούμενα, βάσει των άρθρων 7, 8 και 9 του Κανονισμού στοιχεία, τα οποία πληρούν το πραγματικό των επικαλούμενων κανόνων δικαίου και δεν εκκρεμούν άλλες αιτήσεις κατ' άρθρο 16 του Κανονισμού, το Δικαστήριο εκδίδει την ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης λογαριασμού, η οποία διαβιβάζεται στις αρμόδιες αρχές του κράτους εκτέλεσης και το επόμενο βήμα είναι η δέσμευση των λογαριασμών του καθ' ου-οφειλέτη, βάσει του άρθρου 24 του Κανονισμού, ώστε να εξασφαλιστεί η αξίωση του δανειστή, μέχρι να ικανοποιηθεί με μέσα της αναγκαστικής εκτέλεσης. Οι τράπεζες του κράτους εκτέλεσης στις οποίες ο οφειλέτης διαθέτει λογαριασμούς οφείλουν α) να εκτελέσουν αμελλητί την ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης λογαριασμού, δεσμεύοντας το ποσό που ορίζεται και β) να προβούν σε σχετική δήλωση, η οποία προσομοιάζει στη δήλωση τρίτου, η οποία διαβιβάζεται στις αρμόδιες αρχές του κράτους εκτέλεσης και από εκεί στο Δικαστήριο που εξέδωσε την ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης λογαριασμών, το οποίο ενημερώνει τον δανειστή και τον οφειλέτη.

Αξίζει να τονιστεί ότι αν το Δικαστήριο διαπιστώσει πως απαιτούνται συμπληρώσεις ή διορθώσεις επί της αιτήσεως, βάσει του άρθρου 17 του Κανονισμού καλεί σχετικά τον αιτούντα, εντός ορισμένης προθεσμίας. Αν δεν συμπληρωθούν ή δεν διορθωθούν τα απαιτούμενα στοιχεία, η αίτηση απορρίπτεται. Επίσης, η αίτηση απορρίπτεται ως ουσιαστικά αβάσιμη, αν δεν πληρούνται οι ανωτέρω παρατιθέμενες προϋποθέσεις για την έκδοση της ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης λογαριασμού. Δια της υπ' αριθ. 341/2019 αποφάσεως του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης (2019) ΝοΒ 1246 ακολ. απορρίφθηκε η αίτηση για έκδοση ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης λογαριασμού για το λόγο ότι, «δεν πιθανολογήθηκε ότι

¹⁴ ΜΠρΑθ 4955/2020, με παρατηρήσεις Ι. Βαλμαντώνη (2020) ΕφΑΔΠολΔ 1087.

¹⁵ Π. Γιαννόπουλος (2015) ΕΠολΔ 675 (σημ. 12).

η απαίτηση που ο αιτών ισχυρίζεται ότι διαθέτει εναντίον της καθ' ης, θα κριθεί βάσιμη». Σημειώνεται ότι, η απορριπτική απόφαση πρέπει να έχει σύντομη αιτιολογία και δύναται να προσβληθεί με ένδικα μέσα, εντός προθεσμίας τριάντα ημερών, κατ' άρθρο 21 του Κανονισμού. Όσον αφορά στις δικονομικές δυνατότητες του οφειλέτη, αναφέρεται επιγραμματικά ότι, μπορεί να καταθέσει ιδίως αίτηση ανάκλησης ή μεταρρύθμισης της ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης λογαριασμού για τους περιοριστικά αναφερόμενους στο άρθρο 33 του Κανονισμού λόγους.

Γ. Αίτημα προσωρινής διαταγής και σχετική νομολογία

Σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2 στοιχ. ε' του Κανονισμού, ο δανειστής δεν είναι υποχρεωμένος να σημειώσει στην αίτησή του τους αριθμούς των λογαριασμών τραπεζής του οφειλέτη. Τελεολογικά ορθότερο θα ήταν να μην υπάρχει σχετική υποχρέωση (και) για αναγραφή των τραπεζών,¹⁶ δεδομένου ότι όλα τα ανωτέρω στοιχεία είναι σχεδόν απίθανο να τελούν σε γνώση του δανειστή. Σε αυτές τις περιπτώσεις δύναται να ενεργοποιηθεί η διάταξη του άρθρου 14 παρ. 1 εδ. α' του Κανονισμού, βάσει της οποίας ιδίως ο έχων εκτελεστό τίτλο δανειστής μπορεί να κινήσει τη διαδικασία συλλογής στοιχείων των λογαριασμών τραπεζής του οφειλέτη.¹⁷ Αυτή η ενέργεια επιτυγχάνεται με αίτημα προσωρινής διαταγής για λήψη πληροφοριών, το οποίο γίνεται δεκτό όταν ο δανειστής έχει βάσιμους λόγους να πιστεύει ότι ο οφειλέτης διατηρεί λογαριασμούς τραπεζής σε συγκεκριμένο κράτος μέλος και παράλληλα πληρούνται (και) οι προϋποθέσεις για την έκδοση ευρωπαϊκής διαταγής δέσμευσης λογαριασμών. Εφόσον γίνει δεκτό το εν λόγω αίτημα, η προσωρινή διαταγή διαβιβάζεται με επιμέλεια του Δικαστηρίου στην αρμόδια αρχή του κράτους εκτέλεσης (άρθρο 4 παρ. 13, 14 του Κανονισμού και άρθρο 43 του Ν. 4509/2017, σε συνδυασμό με το άρθρο 62 του Ν. 4170/2013). Έτσι ιδίως η υπ' αριθ. 4913/2019 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, (ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ), δυνάμει της οποίας, δεδομένου ότι η αναγκαστική εκτέλεση απέβη άκαρπη σε βάρος της οφειλέτριας εταιρίας στην Ελλάδα, πιθανολογήθηκε η αναγκαιότητα λήψης πληροφοριών για τον προσδιορισμό των λογαριασμών τραπεζής της οφειλέτριας εταιρίας στην Κύπρο, όπου ιδρύθηκε και διατηρούσε την κύρια έδρα της, με αποτέλεσμα να γίνει δεκτό το αίτημα για συλλογή στοιχείων και να κληθούν οι αρμόδιες αρχές πληροφόρησης της Κύπρου να λάβουν τις απαιτούμενες πληροφορίες και να τις διαβιβάσουν στο ανωτέρω Δικαστήριο. Αντιθέτως, δυνάμει της υπ' αριθ. 269/2018 αποφάσεως του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ρόδου, ΤΝΠ ΝΟ-

¹⁶ Στο άρθρο 8 παρ. 2 στοιχ. δ' του Κανονισμού αναφέρεται ότι πρέπει να σημειώνονται οι επωνυμίες και οι διευθύνσεις των τραπεζών που τηρούνται οι λογαριασμοί του οφειλέτη.

¹⁷ Α. Άνθιμος, «Λήψη στοιχείων τραπεζικών λογαριασμών κατά το άρθρο 14 Κανονισμού 655/2014 (Ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης λογαριασμού)» (2019) Αρμ 1282.

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

ΜΟΣ, ορθώς απορρίφθηκε το αίτημα για λήψη στοιχείων, καθότι δεν αναφέρονταν- και φυσικά δεν αποδείχτηκαν - βάσιμες ενδείξεις που να καθιστούσαν πιθανή την ύπαρξη λογαριασμών τραπεζής της οφειλέτριας στο κράτος εκτέλεσης, καθότι δεν προέκυψε ότι α) είχε κύρια ή δευτερεύουσα έδρα στο κράτος εκτέλεσης ή β) είχε αναπτύξει επιχειρηματική δραστηριότητα εκεί. Από τις παραπάνω παρατιθέμενες αποφάσεις προκύπτει με ασφάλεια ότι, βάσιμος λόγος που οδηγεί στην αποδοχή του αιτήματος λήψης στοιχείων πληροφόρησης είναι η ύπαρξη επαγγελματικής δραστηριότητας ή έδρας ή υποκαταστήματος του οφειλέτη στο κράτος εκτέλεσης. Πάντως, τα Δικαστήρια οφείλουν να είναι φειδωλά στη χορήγηση προσωρινής διαταγής για συγκέντρωση στοιχείων πληροφόρησης, μόνο στις περιπτώσεις που υπάρχει επαρκής τεκμηρίωση¹⁸, ώστε να μην κινητοποιούνται χρονοβόροι και δαπανηροί κρατικοί μηχανισμοί, άσκοπα και χωρίς βάσιμο λόγο, μόνο και μόνο λόγω (αναπόδεικτων) προφορικών ισχυρισμών ότι υπάρχουν τραπεζικοί λογαριασμοί του οφειλέτη σε άλλο κράτος μέλος. Έτσι, ιδίως δυνάμει της υπ' αριθ. 3796/2019 αποφάσεως του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, έγινε δεκτό το αίτημα για λήψη στοιχείων τραπεζικών λογαριασμών του οφειλέτη, γενόμενου δεκτού του ισχυρισμού της αιτούσας ότι ο ίδιος ο οφειλέτης την είχε ενημερώσει πως διατηρεί λογαριασμούς σε τράπεζες του αναφερόμενου στην αίτηση κράτους μέλους, ενώ έπρεπε να απορριφθεί το εν λόγω αίτημα, ως ουσιαστικά αβάσιμο, καθότι βασιζόταν σε προφορικές διαβεβαιώσεις, οι οποίες δεν αποδεικνύονταν από τα στοιχεία της δικογραφίας.

Δ. Επίλογος

Κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του ο εν λόγω μηχανισμός δεν έτυχε ευρείας εφαρμογής στην συνήθη δικαστηριακή πρακτική,¹⁹ καθώς η πλειοψηφία των δικηγόρων δεν γνώριζαν την ύπαρξή του, υπήρχαν ελάχιστοι Δικαστές που είχαν ασχοληθεί με το ζήτημα αυτό και τέλος οι δικαστικοί υπάλληλοι δεν γνώριζαν πώς να υποστηρίξουν γραμματειακά τις υποθέσεις αυτές. Περαιτέρω, παρατηρήθηκαν μεγάλες καθυστερήσεις στη χορήγηση πληροφοριών από τα κράτη εκτέλεσης, ενώ ορισμένα κράτη μέλη εμμέσως πλην σαφώς απέφευγαν να χορηγούν τα αιτούμενα στοιχεία Δεδομένου ότι έχει ήδη συμπληρωθεί μία πενταετία από τη θέσπιση του εν λόγω θεσμού, είναι αναγκαίο να επιμορφωθούν όλα τα εμπλεκόμενα μέρη (δικηγόροι, Δικαστές, γραμματείς, αρχές πληροφόρησης) και να υπάρξει

¹⁸ Κ. Λάιος, Ευρωπαϊκή Διαταγή Δέσμευσης Λογαριασμού <eea. gr/arthra-eea/eyropaiki-diatagi-desmeysis-logariasmoy/> «ετοιμάστηκε 10η Δεκεμβρίου του 2022».

¹⁹ Από την νομολογιακή αναζήτηση που πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια συγγραφής της παρούσας, διαπιστώθηκε ότι αυξάνονται σταδιακά οι δημοσιευμένες στο νομικό τύπο αποφάσεις που έχουν ασχοληθεί με το θέμα αυτό.

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

ομοιόμορφη εφαρμογή του εν λόγω θεσμού σε όλη την ΕΕ και «*de lege ferenda*» μπορεί να θεσπιστεί ρύθμιση βάσει της οποίας θα επιβάλλονται κυρώσεις στις αρχές πληροφόρησης των κρατών εκτέλεσης που δε συμμορφώνονται με την εφαρμογή του Κανονισμού. Εφόσον ξεπεραστούν αυτά τα προβλήματα, η ευρωπαϊκή διαταγή δέσμευσης λογαριασμών μπορεί να συνδράμει αποφασιστικά στη διευκόλυνση είσπραξης απαιτήσεων επί διασυνοριακών αστικών και εμπορικών υποθέσεων. Έτσι, μπορεί να ειπωθεί με ασφάλεια ότι η θέσπιση του Κανονισμού - και η υιοθέτησή του από την ελληνική και την κυπριακή έννομη τάξη - ήταν μία επιταγή προς τη σωστή κατεύθυνση, δεδομένου ότι έχουν καταργηθεί πλέον τα οικονομικά σύνορα μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, με πλήρη απελευθέρωση της αγοράς. Βάσει όλων των ανωτέρω δεδομένων και λαμβανομένου υπόψη ότι, η αναγκαιότητα κατάρτισης του εν λόγω μηχανισμού είχε διαπιστωθεί ήδη προ πολλών ετών,²⁰ πρέπει το τρένο να αρχίσει πλέον το ταξίδι του, χωρίς να υπάρχει κίνδυνος εκτροχιασμού του.

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.

²⁰ Ν. Κλαμαρής, «Ο Κανονισμός 655/2014 για την Ευρωπαϊκή Διαταγή Δεσμεύσεως Λογαριασμού και η εξελικτική του πορεία - με συγκριτική αναφορά, από την προηγούμενη πρόταση της 25. 07. 2011-υπό το πρίσμα και την έποψη κάποιων γενικών χαρακτηριστικών τελολογικών και αξιολογικών σταθμίσεων των ρυθμίσεών του» (2015) ΕΠολΔ 123.

7. Kyriaki Noussia, PhD

***“The Modern Role of Appeals In Arbitrations:
Is There A Need for a Reform of the Arbitration Act 1996
in the Post Brexit Era?”***

Abstract

Of the cornerstones of the Arbitration Act 1996 is the principle that arbitration gives effect to the parties' choice to refer their disputes to it and the courts should only intervene to support the process of arbitration and not to displace it. The paradox with the appeals in arbitration, under the Arbitration Act 1996 is that often, in practice, where appeals may be allowed on questions of law, in reality we are witnessing an abuse of the choice given to the parties by law, as often questions of fact are cloaked as questions of law. This paper assesses the appeals mechanism under the Arbitration Act 1996, particularly the appeals as per section 69 and the position adopted by the Law Commission in its Arbitration Act Reform project in 2022 and concludes that the mechanism of appeals as it stands is sound and needs no reform. It is suggested that in the future, the courts, through their rulings, should provide detailed criteria on what constitutes a question of law. Alternatively, any future law reform should entail allowing leave to appeal on arbitral awards altogether, with the actual appeal then being heard in courts so as to either be accepted or dismissed.

Introduction

Reviewing an arbitration award is an act adherent to the English legal system¹ and it is in this respect that the Arbitration Act 1996 contains sections dealing with the appeals mechanism possible as per the Act, in section 67,68,69. Such a position of the law is a continuation of the analogous provisions in the previous Arbitration Acts, and it also derives its routes in the relevant jurisprudence of the English courts. However, accepting the finality of an arbitral award was always apparent in English law and had already emerged under the English Arbitration Act 1979² which prohibited the right of the court to set aside an arbitral award on the

¹ Lord Hacking, “The “Stated Case” Abolished: The United Kingdom Arbitration Act of 1979” (Vol. 14, No. 1,1980, American Bar Association), pp. 95-102, at p [96].

² The Arbitration Act 1979 s. 1(1). See also, *Pioneer Shipping Ltd. and Others v B. T. P. Tioxide Ltd. (The Nema)* [1981] 3 W. L. R. 292; *Antaios Compania Naviera Sa v Salen Rederierna Ab (‘The Antaios’)* [1985] AC 191. [1982] A. C. 724.

grounds of errors of fact or law,³ even if such a prohibition was mainly restricted to procedures, but allowed parties to resort to courts and seek an arbitral award review on questions of law.⁴ This has been exemplified by case law such as *Pioneer Shipping Ltd. and Others v B. T. P. Tioxide Ltd ("The Nema")*⁵, *Antaios Compania Naviera Sa v Salen Rederierna Ab ("The Antaios")*,⁶ which provided important guidelines for appealing on a point of law. Lord Roskill, in *The Nema*⁷, emphasised that a question of fact is a sole function of the tribunal which should not be usurped by the court.⁸ He further provided that the High Court in exercising its discretion on whether to grant a leave must balance between the finality of an arbitral award against reviewing its merit.⁹ In addition, Lord Diplock observed that there are several indications of a new trend of a parliamentary intention in favouring the finality of arbitration over the legal review of an arbitral award.¹⁰ This chapter, assesses the appeal mechanism for challenging an arbitral award under the Arbitration Act 1996 and the position adopted by the Law Commission in its Arbitration Act Reform project in 2022, and goes on to demonstrate that the appeals mechanism operates well and is in no need of alteration. It then suggests that in the post Brexit era courts should provide detailed criteria on what constitutes a question of law, to avoid an abuse of the appeals mechanism in making questions of fact appear as questions of law.

Challenging An Arbitral Award For Error Of Law Under the Arbitration Act 1996

The Arbitration Act 1996 sets the rules as to when a appeal to an arbitral award may be possible. The Act aimed to allow parties to have the chance to appeal, however it set standards and conditions to be observed so as to not hinder the finality of arbitral awards, a characteristic for which parties, inter alia, resort to arbitration for their dispute resolution. Therefore, the Act prescribes four main methods of challenging an award in court, i. e. appeal for error of law; challeng-

³ The Arbitration Act 1979, s. 1(1).

⁴ *Pioneer Shipping Ltd. and Others v B. T. P. Tioxide Ltd. (The Nema)* [1981] 3 W. L. R. 292 [1982] A. C. 724, at p [730] (Lord Roskill).

⁵ *Pioneer Shipping Ltd. and Others v B. T. P. Tioxide Ltd. (The Nema)* [1981] 3 W. L. R. 292 [1982] A. C. 724.

⁶ *Antaios Compania Naviera Sa v Salen Rederierna Ab ("The Antaios")* [1985] AC 191.

⁷ *Pioneer Shipping Ltd. and Others v B. T. P. Tioxide Ltd. (The Nema)* [1981] 3 W. L. R. 292 [1982] A. C. 724.

⁸ *Ibid*, at p [753].

⁹ *Pioneer Shipping Ltd. and Others v B. T. P. Tioxide Ltd. (The Nema)* [1981] 3 W. L. R. 292 [1982] A. C. 724, at p [733].

¹⁰ *Ibid* at p [739-40].

ing an award for serious irregularity; challenging an award for want of jurisdiction and challenging an award at the enforcement stage. Any appeal of substantive matters of arbitral awards is regulated under section 69 of the Arbitration Act 1996, the title “appeal on point of law” being used to emphasise the important principle that an error of fact cannot be reviewed, and, in addition, in an effort to support arbitration as a dispute resolution mechanism, it is submitted that section 69 is not a mandatory provision.¹¹ The Arbitration Act 1979 had created some ambiguity as to whether judges can allow an appeal to an arbitral award and had resulted in fragmented jurisprudence,¹² even if an effort to have homogeneity in the criteria for appeal was attempted by the guidelines provided by the House of Lords in *The Nema*¹³ and in *The Antaios*.¹⁴ These guidelines, to a large extent were codified in section 69 of the Arbitration Act 1996.

The requirement that a question of law must arise out of the award, means that a party may not use section 69 of the Arbitration Act 1996 to challenge an error of law, made during the arbitral proceedings, unless the error forms part of the award. The rule also means that the court will not usually look beyond the award, in assessing whether an error of law exists.¹⁵ Courts are vigilant not to allow parties to reopen the tribunal’s facts, by disguising them as questions of law, as such an appeal would be a deceitful tactic to bypass the finality of the arbitral award, as reiterated by His Lordship LJ Steyn in *The Baleares*¹⁶ and by Cooke J., in *Demco Investments & Commercial SA v SE Banken Forsakring Holding AB*.¹⁷

Questions Of Law As Opposed to Questions Of Fact

Section 69 of the Arbitration Act 1996 restricts appeals to questions of law and does not include questions of substantive jurisdiction (section 67 of the Arbitration Act 1996) and questions of procedure (section 68 of the Arbitration Act 1996). Separating what is a question of law as opposed to a question of fact is not an easy and clearcut process and the jurisprudence has acknowledge the difficulty entailed in such as task (e.g. *Trustees of Edmond Stern Settlement v Levy*,¹⁸ *Cot-*

¹¹ The Arbitration Act 1996, s. 69(1).

¹² *Pioneer Shipping Ltd v BTP Tioxide Ltd (The Nema)* [1982] AC 724, at p [734] (Lord Diplock).

¹³ *Pioneer Shipping Ltd v BTP Tioxide Ltd (The Nema)* [1982] AC 724.

¹⁴ *Antaios Compania Naviera Sa v Salen Rederierna Ab (The Antaios)* [1985] AC 191, [1984] 3 WLR 592, [1984] 2 Lloyds Rep 235.

¹⁵ C. Ambrose, K. Maxwell, M. Collett, *London Maritime Arbitration*, 4th ed., Informa 2018, Ch. 22, § 22.14, p. 375.

¹⁶ *Geogas SA v Trammo Gas Ltd, The Baleares* [1993] 1 Lloyd’s Rep 215, CA 228-232.

¹⁷ *Demco Investments & Commercial SA v SE Banken Forsakring Holding AB* [2005] 2 Lloyds’ Rep. 650.

¹⁸ *Trustees of Edmond Stern Settlement v Levy* [2007] EWHC 1187 (TCC).

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

*tonex Anstalt v Patriot Spinning Mills Ltd*¹⁹), however courts have developed many classifications of questions of law, such as in the case of a construction of an arbitration agreement,²⁰ or in the case of the construction of commercial terms contained in standard form contracts (e.g., *NYK Bulkship (Atlantic) NV v Cargill International SA*,²¹ *Cobelfret Bulk Carriers NV v Swissmarine Services SA*²²) or regarding general principles of law²³ or regarding the correct interpretation of an Act or a Convention (*CMA CGM S. A. v Classica Shipping Company Ltd*²⁴), or where it arises from the fact of the case,²⁵ or from a principle of law.²⁶ Where parties attempt to make questions of fact appear by the applicants to have leave to appeal as questions of law, courts will seek to not grant leave to appeal (*Demco Investments & Commercial SA & Ors v SE Banken Forsakring Holding Aktiebolag*,²⁷ *Surefire Systems Ltd v Guardian ECL Ltd*²⁸).

When Is An Appeal Permitted As Per Section 69(3)(c) Of The Arbitration Act 1996?

To allow an appeal on point of law, the statutory requirements under section 69(3) of the Arbitration Act 1996, must be satisfied. The Arbitration Act 1996 provides four conditions, for granting leave on a point of law: firstly, section 69(3)(a) of the Arbitration Act 1996, requires that the determination of the question must substantially affect the rights of one or more of the parties; secondly, section 69(3)(b) of the Arbitration Act 1996, requires that the question must be one which the tribunal was asked to determine; thirdly, section 69(3)(c) of the Arbitration Act 1996 requires that, on the basis of finding facts on the awards: (i) the tribunal's decision on the question is obviously wrong; or (ii) the question is one of general public importance and the decision of the tribunal is at least open to serious doubt. We will here forth examine the provisions under section 69(3)(c) of the Ar-

¹⁹ *Cottonex Anstalt v Patriot Spinning Mills Ltd* [2014] 1 Lloyd's Rep 615.

²⁰ *Pioneer Shipping Ltd v BTP Tioxide Ltd (The Nema)* [1982] AC 724, at p [736] (Lord Diplock).

²¹ *NYK Bulkship (Atlantic) NV v Cargill International SA* [2013] EWHC 30 (Comm).

²² *Cobelfret Bulk Carriers NV v Swissmarine Services SA* [2009] EWHC 2883 (Comm).

²³ *Pioneer Shipping Ltd v BTP Tioxide Ltd (The Nema)* [1982] AC 724, at p [738] (Lord Diplock); *Navalmar UK Ltd v Kale Maden Hammaderler Sanayi Ticart AS* [2017] EWHC 116 (Comm).

²⁴ *CMA CGM S. A. v Classica Shipping Company Ltd.* [2003] EWHC 641 (Comm).

²⁵ *Glencore International AG v. (1) PT Tera Logistic Indonesia and (2) PT Arpeni Pratama Ocean Line TBK* [2016] EWHC 82 (Comm).

²⁶ *Imperator I Maritime Co v Bunge SA (The Coral Seas)* [2016] EWHC 1506 (Comm).

²⁷ *Demco Investments & Commercial SA & Ors v SE Banken Forsakring Holding Aktiebolag* [2005] EWHC 1398 (Comm), at para [36].

²⁸ *Surefire Systems Ltd v Guardian ECL Ltd* [2005] EWHC 1860 (TCC), at para [21].

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

bitration Act 1996. The first test entailing that the decision of the tribunal needs to be proven as obviously wrong was originally introduced by Lord Diplock in *The Nema*,²⁹ as he provided that leave should not normally be granted unless the decision of the tribunal was obviously wrong, and the error must be an obvious one. To determine the etymology and interpretation of the term is “obviously wrong”³⁰ the threshold and the test applied is whether it appears to the judge, from the reasoning of the award, that the tribunal’s construction of the clause is obviously wrong.³¹ In other words, the judge should find whether the arbitrators misdirected themselves in law, or if their decision was such that no reasonable arbitrators could reach it.³² To determine if a question of law is of general public importance, this needs to have been decided as such in relevant jurisprudence. For example, in *Mediterranean Salvage & Towage Ltd v Seamar Trading & Commerce INC*,³³ where the applicant raised a question regarding the consequences of the non-existence of an express warranty, for the safety of the vessel reaching a berth to unload,³⁴ Aikens J., noted that there was no direct authority in this issue, and held that the question could be of interest and perhaps also of importance to the shipping industry.³⁵ If no direct authority exists in the case law, then this test constitutes one part of the criteria under section 69(3)(c)(ii) of the Arbitration Act 1996, for granting leave, but it has to be combined with the other part that the decision of the tribunal in the question must, at least, be open to serious doubt. However, the wide interpretation of the provision for a decision “at least open to serious doubt”, could be interpreted as a high threshold which brings uncertainty into the institution of arbitration and it is suggested that the test of *The Nema*³⁶ should be followed and be the main interpretation of the provision that “the decision of the tribunal is at least open to serious doubt” in section 69(3)(c)(ii) of the Arbitration Act 1996. The strict approach that English judges have adopted to-

²⁹ *Pioneer Shipping Ltd v BTP Tioxide Ltd (The Nema)* [1982] AC 724.

³⁰ *Ibid* at p [740].

³¹ *Ibid*; *Antaios Compania Naviera SA v Salen Rederierna AB (The Antaios)* [1985] AC 191; [1984] 3 WLR 592; [1984] 2 Lloyd’s Rep 235, at p [241].

³² *Pioneer Shipping Ltd v BTP Tioxide Ltd (The Nema)* [1982] AC 724, at p [744].

³³ *Mediterranean Salvage and Towage Ltd v Seamar Trading and Commerce Inc.* [2008] EWHC 1875 (Comm), (Aikens J.)

³⁴ *Ibid*, at para [8].

³⁵ *Ibid*, at para [9], (Aikens J.). To the same effect, see also the case of *P v A and Another* [2008] EWHC 1361 (Comm) (David Steel J).

³⁶ *CMACGMSA v Beteiligungs-Kommanditgesellschaft MS, Northern Pioneer Schiffahrtsgesellschaft mbH & Co and others* [2002] EWCA Civ 1878, at para [60].

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

wards section 69 of the Arbitration Act 1996 means that they would not easily strike out a decision of an arbitral tribunal for reasons of difference in opinion. The judges have so far respected the arbitral tribunal's discretion and jurisdiction to determine awards and have followed the narrow scope of action which section 69 of the Arbitration Act 1996 has provided. It has, therefore, been maintained that "rights of appeal from an arbitral award are severely restricted" and that it is not enough to show "an arguable error on a point of law" or that the judge hearing the application for a leave might have come to a different decision.³⁷ Indeed, it is very hard for a party to meet all the criteria in section 69 of the Arbitration Act 1996, and as seen so far, even if leave for appeal were to be granted, the appeal is afterwards dismissed by the superior court for lack of error of law.³⁸ From an international perspective, section 69 of the Arbitration Act 1996 is perhaps the most debated section of the Arbitration Act 1996³⁹ as there are voices raised both in favour and against it. Indeed, those not in favour of section 69 of the Arbitration Act 1996 state that the right to appeal on point of law under section 69 of the Arbitration Act 1996 ignores the modern practice of international arbitration and is out of line with the Model Law.⁴⁰ Moreover, they argue that this right is in conflict with the practice of many leading institutions of commercial arbitrations (e.g. ICC, LCIA, SIAC), which include an institutional rule of a standard waiver, that prevents parties from acquiring the right to challenge an arbitral award in court. However, it is notable that besides English law, many other common law jurisdictions adopt similar mechanisms of appeal on points of law, such as Singapore, Hong Kong, Australia and the United States. Those in favour of the functionality of section 69 of the Arbitration Act 1996, might portray the right to appeal on a question of law under section 69 of the Arbitration Act 1996, as a key disincentive for arbitration in England. The parties may, however, opt out of this provision, and, indeed, if they choose to arbitrate in one of the leading institutions, the parties must also, in accordance with the rule-systems of those institutions, waive their right to appeal. This, nevertheless, leaves the parties to *ad hoc* arbitration most exposed to an extensive appeal process unless the provision is expressly

³⁷ *HMV UK v Propinvest Friar* [2011] EWCA Civ 1708, para 5.

³⁸ *Kershaw Mechanical Services Ltd v Kendrick Construction Ltd* [2006] EWHC 727 (TCC); *PEC Ltd v Thai Maparn Trading Co Ltd* [2011] EWHC 3306 (Comm).

³⁹ R. Merkin, L. Flannery, *Arbitration Act 1996*, (5th edn, Informa UK Limited 2014), at [Part I — Arbitration pursuant to an arbitration agreement: 69 Appeal on points of law].

⁴⁰ J. Lew et al., *Comparative International Commercial Arbitration* (Wolters Kluwer 2003), at Ch. [25] subchapter [49].

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

opted out of. Section 69 of the Arbitration Act 1996 was designed to play an important role in strengthening and developing the principles of English commercial law to establish global influence over trade, commerce and markets. This point was confirmed by Lord Thomas of Cwmgiedd, Lord Chief Justice of England and Wales, in his Bailii Lecture in 2016, who called for flexible requirements for section 69 of the Arbitration Act 1996 appeals.⁴¹ Lord Saville disagreed with the proposal of Lord Thomas to introduce flexible requirements to section 69 of the Arbitration Act 1996. He argued that people seek arbitration to solve their disputes, not to finance the development of English commercial law, and added that the suggestion of less strict reforms would threaten London as a world arbitration centre.⁴² However, it has been suggested that the constant development of commercial law by the court is vital for the enhancement of the qualitative decisions of arbitral tribunals in commercial matters. Today, while many arbitral awards are issued by professional arbitrators, there are still many awards issued by non-lawyer arbitrators, which may be regarded by some as prone to raise potential risks of incorrect applications of the principles of law. However, this argument could be dismissed, because London is a place for many expert arbitrators in the commercial law field. Hence, perhaps a middle solution could be for the parties to appoint a specialist professional arbitrator on the one hand and one lawyer arbitrator as well. Otherwise, the parties should bear the consequences of their choice. There is also another view purporting that section 69 of the Arbitration Act 1996 may still threaten the principle of finality of arbitration and ultimately endanger the attractiveness of London as a major centre for international arbitration. On the antipode of those in favour of section 69 of the Arbitration Act 1996 is the argument that the application of section 69(3)(c)(ii) of the Arbitration Act 1996 produces a serious abuse of the inherent policy under the provision which aims to develop English commercial law. The potential abuse could be because of the misuse of the provision by the applicants and the courts, and because of the uncertainty over the functional quality of section 69(3)(c)(ii) of the Arbitration Act 1996. However, there are also many advantages to be recognised in relation to appeal on points of law, under section 69 of the Arbitration Act 1996, one of which is that it helps promote uniformity on the decisions of the courts

⁴¹ Lord Thomas, "Developing commercial law through the courts: rebalancing the relationship between the courts and arbitration", The Bailii Lecture 2016, <<https://www.judiciary.uk/wp/content/uploads/2016/03/lcj-speech-bailii-lecture-20160309.pdf>> accessed 2. 3. 2023

⁴² Lord Saville, "Reforms will threaten London's place as a world arbitration centre" (The Times, April 28 2016).

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

and tribunals, whilst it assists in making sure that the arbitrators will not derogate from the established principles of law.⁴³ Furthermore, with the growth of the complexity of arbitration, and with the rise of multi-party and multi-contract arbitrations, as well as the increase of disputes involving states and state entities,⁴⁴ section 69 of the Arbitration Act 1996 could be a significant factor for the maintenance of justice.

V. The Appeal Mechanism Post Brexit And Within The Law Commission's Project to Reform the Arbitration Act 1996

The Law Commission consultation paper contains provisional law reform proposals to ensure that the Arbitration Act 1996 remains a state-of-the-art piece of legislation. It was suggested that section 69 of the Arbitration Act 1996 be repealed to increase the popularity and finality of arbitral awards and to promote London as a safe arbitral forum, or to expand the list of the circumstances under which an appeal can be made under section 69 of the Arbitration Act 1996, so as to allow courts to have more opportunities to consider questions of law. However, the Law Commission in its report did not propose the reform of section 69 of the Arbitration Act 1996 and it stated that the appeals mechanism cannot and should not be abolished so as to allow the functions derived by its implementation, i. e., the chance to have errors of law to be able to be corrected. It noted that the law is applied consistently and in common to everyone and that section 69 of the Arbitration Act 1996 functions well in practice. It concluded that there is no need to abolish section 69 of the Arbitration Act 1996 as this would allow tribunals to be lax, as they would know that there is no appeals mechanism available and in any case there is no threat to London as an arbitral centre from the existence of section 69 of the Arbitration Act 1996. Not least, a guarantee of the correct use of the mechanism of appeals under section 69 of the Arbitration Act 1996 is the fact that any successful recourse under section 69 of the Arbitration Act 1996 is subject to qualifications and that parties are to be given the chance to have the right to appeal, should they wish to not opt out of it, and that the courts when granting leave to appeal, actually act as the first filter before a final decision is reached.

⁴³ Lord Hacking, "The Stated Case' abolished: The United Kingdom Arbitration Act of 1979" (Vol. 14, No. 1,1980, American Bar Association), pp. 95-102, at p [98].

⁴⁴ Tonderai Nyandoro, "Why the English Right to Appeal an Arbitral Award on a Point of Law is not Anachronistic?", May 30, 2016. Kluwer Arbitration Blog) <<http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2016/05/30/english-right-appeal-arbitral-award-point-law-not-anachronistic/>> accessed 3. 2. 2023

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

Hence, our discussion allows us to conclude that section 69 of the Arbitration Act 1996 should remain good law and any revisit to the appeals mechanism in arbitration should not entail a reform or abolish of section 69 of the Arbitration Act 1996, but by using future judgments to furnish guidelines and criteria as to what could be admitted as a question of law, even if the case is for a cloaked question of fact. In this way the parties would be best guided as to the question of appeal.⁴⁵ Such criteria have already been laid down by the judiciary in previous judgments (e.g. *Kershaw Mechanical Services Ltd. v Kendrick Construction Ltd.*⁴⁶)

⁴⁵ R. Finch, "London: still the cornerstone of international commercial arbitration and commercial law?" *Arbitration* 2004, 70(4), 256-266, 264-266.

⁴⁶ *Kershaw Mechanical Services Ltd. v Kendrick Construction Ltd.* [2006] EWHC 727, [2006] 4 All ER 79.

8. Νικόλαος Ταμβάκης, Δικηγόρος, Υποψήφιος Διδάκτωρ

“Εναλλακτική Επίλυση Διαφορών (ADR) & Blockchain - Μια αλληλένδετη σχέση από νομική σκοπιά”

Εισαγωγή

Η Εναλλακτική Επίλυση Διαφορών (Alternative Dispute Resolution, ADR) είναι ένας θεσμός που έχει συμβάλει καθοριστικά στην ταχύτερη επίλυσή τους και στην αποσυμφόρηση των Δικαστηρίων.

Οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις που χαρακτηρίζουν τη σημερινή εποχή, όπως είναι η εμφάνιση της τεχνολογίας κατανεμημένου καθολικού (blockchain) και των έξυπνων συμβολαίων (smart contracts), συνθέτουν νέους μηχανισμούς επίλυσης διαφορών, λειτουργώντας εκ πρώτης όψεως ανταγωνιστικά ως προς τις υφιστάμενες μορφές επίλυσης. Το παρόν άρθρο ασχολείται με την περιγραφή των βασικών εννοιών και του τρόπου λειτουργίας ενός έξυπνου συμβολαίου σε ένα περιβάλλον blockchain. Θα παρουσιαστούν τα καινοτόμα χαρακτηριστικά, οι μοναδικές ιδιότητες και θα διερευνηθούν οι επιπτώσεις που επιφέρει η νέα αυτή τεχνολογία στον παραδοσιακό τομέα επίλυσης διαφορών.

Περιγραφή ενός έξυπνου συμβολαίου που λειτουργεί εντός του δικτύου blockchain

Η τεχνολογία blockchain προσφέρει τη δυνατότητα δημιουργίας και λειτουργίας ενός δικτύου, του οποίου οι συμμετέχοντες διαθέτουν πρόσβαση σε ένα δημόσιο και ελευθέρως προσβάσιμο μητρώο πληροφοριών και δεδομένων (distributed ledger). Το μητρώο αποτελείται από εγγραφές συναλλαγών που πραγματοποιούν τα συμβαλλόμενα μέρη. Οι εγγραφές πρώτα ομαδοποιούνται σε ένα «μπλοκ» και έπειτα κρυπτογραφούνται με ισχυρό επίπεδο κρυπτογράφησης για λόγους ασφάλειας. Οι επόμενες συναλλαγές ομαδοποιούνται με τον ίδιο τρόπο, δημιουργώντας καινούργια μπλοκ πληροφοριών. Τα τελευταία εντάσσονται στο δίκτυο με τη μορφή μιας αλυσίδας, δημιουργώντας μια αλληλουχία, μια συνεχή αλυσίδα δεδομένων, όπου η αρχική τροποποίηση μιας πληροφορίας δεν είναι δυνατή δίχως να επηρεάζει αναγκαστικά όλες τις επόμενες.¹

¹ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον μηχανισμό λειτουργίας ενός δικτύου blockchain βλ. <https://en.wikipedia.org/wiki/Blockchain#:~:text=A%20blockchain%20is%20a%20distributed,nodes%20are%20represented%20by%20leaves>, ημ. πρόσβασης 25/02/23

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

Τα έξυπνα συμβόλαια είναι ένα νεοσύστατο συναλλακτικό πεδίο, το οποίο απασχόλησε τη νομική επιστήμη με ζητήματα σχετικά με τη νομική φύση και τη θέση τους εντός ή εκτός του δικαϊκού συστήματος. Ως έξυπνο συμβόλαιο δύναται να νοηθεί ένα ειδικό πρωτόκολλο λογισμικού που δύναται να διέπει όλα τα στάδια μιας σύμβασης, πχ. διαπραγμάτευση, σύνταξη, επικύρωση ή εκτέλεση και να την εκτελεί δίχως τη συμμετοχή τρίτων μεσαζόντων κατά τρόπο αμετάκλητο και μη ανιχνεύσιμο.² Τα smart contracts δύναται να συνυπάρξουν με την τεχνολογία blockchain, καθώς η τελευταία επιτρέπει την εκτέλεσή τους εντός του δικτύου της. Στην περίπτωση αυτή ο κώδικας του λογισμικού συνδυάζεται με τους συμβατικούς όρους και αποθηκεύεται, επαληθεύεται και εκτελείται από την αλυσίδα μπλοκ. Όταν εμφανισθεί ένα προκαθορισμένο γεγονός (trigger event), τότε το πρόγραμμα μέσω της αλυσίδας θα εφαρμόσει αυτόματα τους προβλεπόμενους όρους, καθώς ένα έξυπνο συμβόλαιο έχει σχεδιαστεί στα πλαίσια του «if this, then that».

Ο λειτουργικός συνδυασμός των προαναφερόμενων τεχνολογιών, ήτοι της τεχνολογίας blockchain και των έξυπνων συμβολαίων οδηγεί σε μια ιδιότυπη «σύζευξη» χαρακτηριστικών, κατά την οποία η μία τεχνολογία υιοθετεί χαρακτηριστικά της άλλης. Ειδικότερα οι συναλλαγές σε ένα δίκτυο blockchain ενεργούνται κατά τρόπο αμετάκλητο με αποτέλεσμα οποιαδήποτε αναδρομική μεταβολή ή τροποποίηση της καταχώρισής τους στο μητρώο να είναι αδύνατη. Ακόμη οι συναλλαγές καλύπτονται από ένα μεγάλο βαθμό ανωνυμίας, ανάλογα με το σχεδιασμό της εκάστοτε αλυσίδας, γεγονός που επιτρέπει στα μέρη να συναλλάσσονται, δίχως να γνωρίζονται μεταξύ τους.

Το κυριότερο χαρακτηριστικό, ωστόσο, μιας αλυσίδας blockchain είναι ο αποκλειστικός χαρακτήρας του δικτύου της. Η αλυσίδα δομήθηκε πάνω στην ιδέα ότι τα μέρη μπορούν να συναλλάσσονται δίχως τη συμβολή ενδιάμεσων τρίτων προσώπων και δίχως την εποπτεία κάποιας κεντρικής αρχής. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αποτελεί η αλυσίδα Bitcoin, η οποία σχεδιάστηκε με σκοπό την παράκαμψη των τραπεζών από την εποπτεία και τη διενέργεια χρηματοοικονομικών συναλλαγών, ενώ η δημοφιλέστερη αλυσίδα ενσωμάτωσης των έξυπνων συμβολαίων σε περιβάλλον blockchain είναι η αλυσίδα Ethereum.³

² Βλ. Mateja Durovic & Andre Janssen, “The Formation of Blockchain-based Smart Contracts in the Light of Contract Law”, σελ. 755

³ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τη δυνατότητα του Ethereum να συμπεριλαμβάνει έξυπνα συμβόλαια βλ. εδώ, <https://cointelegraph.com/ethereum-for-beginners/what-is-ethereum-a-beginners-guide-to-eth-cryptocurrency>, ημ. πρόσβασης 26. 02. 2023

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

Επομένως με τη λειτουργία ενός blockchain smart contract επέρχεται μια ανώνυμη, αποκεντρωμένη και αυτοματοποιημένη εκτέλεση συναλλαγών σε απροσδιόριστο αριθμό συμμετεχόντων που καλύπτει το σύνολο ενός δικτύου blockchain. Για παράδειγμα στη μουσική βιομηχανία οι δημιουργοί μπορούν να εκμεταλλεύονται τα έργα τους, να τα απευθύνουν στο κοινό και να εισπράττουν δικαιώματα εκμετάλλευσης, δίχως τη συμμετοχή τρίτων μεσαζόντων πχ. οι εταιρείες παραγωγής, καθώς τα έξυπνα συμβόλαια αναλαμβάνουν τη διεκπεραίωση του συνόλου της συναλλαγής.⁴

Επιπτώσεις της τεχνολογίας blockchain και των smart contracts στην εναλλακτική επίλυση διαφορών

Ο αυτοματισμός των συναλλαγών, η ανωνυμία των μερών και ο αποκεντρωμένος χαρακτήρας του δικτύου blockchain φέρεται εκ πρώτης όψεως να υποκαθιστά πλήρως την ανάγκη για προσφυγή σε δικαστικά συστήματα σε περίπτωση εμφάνισης διαφορών μεταξύ των συναλλασσομένων μερών. Πράγματι η κεντρική ιδέα πάνω στην οποία βασίστηκε ο σχεδιασμός του δικτύου bitcoin, όπως περιγράφηκε στη δημοσίευση της λευκής βίβλου το έτος 2008, υπήρξε η αποκέντρωση, ήτοι η απευθείας διενέργεια των συναλλαγών μεταξύ των μερών, δίχως τη συμμετοχή ενός έμπιστου τρίτου προσώπου ή αρχής.⁵ Οστόσο σε ένα αυτοματοποιημένο περιβάλλον μερικούς ή πλήρους ανωνυμίας προκύπτει εύλογα το ερώτημα, πώς γίνεται να προστατευθούν τα μέρη σε περίπτωση απάτης ή σε περίπτωση ελαττωματικής εκτέλεσης;⁶ Στην περίπτωση του bitcoin το ίδιο το δίκτυο παραπέμπει σε μηχανισμούς που λειτουργούν ως καταπιστευτικοί λογαριασμοί (escrow mechanisms). Η παραπομπή αυτή, όμως, έρχεται σε αντίφαση με το αποκεντρωμένο δόγμα που ευαγγελίζεται η τεχνολογία blockchain. Αν μη τι άλλο αναδεικνύει με τον πλέον εμφαντικό τρόπο την αδήριτη ανάγκη για το σχεδιασμό κατάλληλων μηχανισμών επίλυσης διαφορών.

Συνεπώς τα μέρη σε ένα περιβάλλον blockchain συνεχίζουν να έχουν την ίδια ανάγκη για επίλυση διαφορών, όπως ακριβώς και στον παραδοσιακό συναλλακτικό στίβο, με μια σημαντική διαφοροποίηση, ωστόσο, η οποία εντοπίζεται

⁴ Για τη χρήση blockchain smart contracts στη μουσική βιομηχανία βλ. εδώ: <https://medium.com/@salkaysi48/blockchain-smart-contracts-and-reconstructing-the-music-industry-29317e0a9745>, ημ. πρόσβασης 26. 02. 2023

⁵ Satoshi Nakamoto, 'Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System' (2008), <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>

⁶ Arvind Narayanan, Joseph Bonneau, Edward Felten, Andrew Miller and Steven Goldfeder, Bitcoin and Cryptocurrency Technologies: A Comprehensive Introduction (Princeton University Press, Princeton 2016) 32–33.

III. ΓΡΑΠΤΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ/ΜΕΛΕΤΕΣ

στην τεχνολογική δυνατότητα σχεδιασμού ιδιωτικών συστημάτων επίλυσης διαφορών. Με τον τρόπο αυτόν καθίσταται περιττή η χρήση των καθιερωμένων θεσμών, όπως είναι η διαιτησία και η διαμεσολάβηση. Πράγματι στην περίπτωση του bitcoin έχει καθιερωθεί μια εξελιγμένη έκδοση του καταπιστευτικού λογαριασμού, η «διεύθυνση πολλαπλών υπογραφών» (multi-signature address).

Η τελευταία λειτουργεί ως λογαριασμός, ο οποίος χρειάζεται δύο «κλειδιά» για να ανοίξει. Μέχρι την ολοκλήρωση μιας συναλλαγής το αντάλλαγμα (συνήθως κρυπτονομίσματα) αποθηκεύεται στον ειδικό αυτό λογαριασμό. Εάν η συναλλαγή ολοκληρωθεί επιτυχώς, τότε τα μέρη χρησιμοποιούν τα κλειδιά τους για να αποκτήσουν πρόσβαση στο λογαριασμό και να αποσταλούν τα κρυπτονομίσματα στο δικαιούχο. Στην περίπτωση, όμως, που προκύψει οποιοδήποτε ζήτημα, τότε η υπόθεση παραπέμπεται σε έναν τρίτο, ο οποίος διαθέτει ένα δικό του κλειδί και πρέπει να κρίνει ποιος έχει δίκιο. Ανάλογα με την κρίση του παρέχει το κλειδί του στο μέρος που επικρατεί και με τον τρόπο αυτόν ολοκληρώνεται η συναλλαγή.⁷ Η επίλυση διαφορών βασισμένη στον ως άνω μηχανισμό, αν και προσομοιάζει με τη διεθνή διαιτησία, εμφανίζει εντούτοις σημαντικές ιδιαιτερότητες που τη διαφοροποιούν από την τελευταία. Παραδοσιακά μια διαιτητική απόφαση παράγει αποτελέσματα σε μια έννομη τάξη μονάχα κατόπιν ελέγχου από τα Δικαστήρια του τόπου της διαιτησίας. Ο έλεγχος αυτός αποτελείται από δύο στάδια, την αναγνώριση (recognition of arbitral award) και την εκτέλεση (enforcement of arbitral award) (Διεθνής Διαιτησία, άρθρ. 5 της Διεθνούς Σύμβασης της Νέας Υόρκης). Στην περίπτωση μίας «blockchain διαιτησίας», ωστόσο, η νομική διαδικασία αναγνώρισης και εκτέλεσης μίας διαιτητικής απόφασης παρακάμπτεται πλήρως. Επομένως μια απόφαση που τυχόν αντίκειται σε αναγκαστικού δικαίου διατάξεις μιας πολιτείας και η οποία κανονικώς θα έπρεπε να μην εκτελεσθεί, μπορεί να παράξει άμεσα αποτελέσματα μέσω της αυτόματης εκτέλεσης.⁸

Ακόμη, η αυτόματη εκτελεστότητα των αποφάσεων των blockchain διαιτησιών έρχεται σε αντίθεση με το παραδοσιακό μονοπώλιο της κρατικής εξουσίας στην επιβολή του νόμου, η οποία επέρχεται μόνο κατόπιν του δικαστικού ελέγχου που περιλαμβάνει τη στάθμιση αφενός των συμφερόντων του οφειλέτη και αφετέρου των συμφερόντων του πιστωτή. Ο έλεγχος αυτός κατά το στάδιο της εκτελεστότητας είναι εξαιρετικά σημαντικός, διότι αποσκοπεί στην ικανοποίηση των δικαιω-

⁷ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με τη λειτουργία ενός multi-signature address βλ. Pietro Ortolani, 'Self-Enforcing Online Dispute Resolution: Lessons from Bitcoin' (2016) 36(3) Oxford Journal of Legal Studies 595.

⁸ Pietro Ortolani, "The impact of blockchain technologies and smart contracts on dispute resolution: arbitration and court litigation at the crossroads", Unif. L. Rev., Vol. 24, 2019 p. 436

μάτων του πιστωτή (*favor creditoris*), δίχως την παραβίαση βασικών θεμελιωδών δικαιωμάτων του οφειλέτη (*favor debitoris*).⁹

Ως παράδειγμα παραβίασης θεμελιώδους δικαιώματος κατά την αυτόματη εκτέλεση ενός blockchain smart contract μπορεί να αναφερθεί η περίπτωση κατά την οποία δύο μέρη προχωρούν σε μίσθωση κατοικίας. Μεταξύ των όρων που περιέχονται στο smart contract είναι και ο όρος ότι σε περίπτωση αθέτησης πληρωμής μισθώματος, η κλειδαριά του μισθίου θα κλειδώνει αυτόματα με αποτέλεσμα την αυτόματη έξωση του μισθωτή στην κατοικία. Η εκπλήρωση ενός τέτοιου όρου συνιστά παραβίαση του θεμελιώδους δικαιώματος στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Συμπεράσματα

Η ραγδαία αύξηση του ρυθμού εμφάνισης των blockchain smart contracts δεν οδήγησε στην περιθωριοποίηση του δικαστικού συστήματος ή των εναλλακτικών μορφών επίλυσης διαφορών παρά τις όποιες αρχικές απόψεις περί του αντιθέτου. Αντιθέτως προέκυψαν πλείστες διαφορές σχετικά με τις αρχικές δημόσιες προσφορές κρυπτονομισμάτων, οι οποίες κατέληξαν στις δικαστικές αίθουσες, καθώς η επίλυσή τους μέσω της ίδιας της τεχνολογίας blockchain ήταν αδύνατη.¹⁰ Παράλληλα, η ίδια η λειτουργία ενός έξυπνου συμβολαίου συχνά περιλαμβάνει όρους που δεν είναι εύκολο να αποτυπωθούν ανάγλυφα και με μετρήσιμο τρόπο, όπως είναι η έννοια της καλής πίστης, η ανωτέρα βία κλπ, που αποτελούν αόριστες νομικές έννοιες και χρήζουν ερμηνείας.¹¹ Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να εξακολουθεί να υφίσταται η ανάγκη προσφυγής σε έναν έμπιστο τρίτο, η κρίση του οποίου συμπληρώνει το κενό στο ψηφιδωτό της λειτουργίας των έξυπνων συμβολαίων. Συνεπώς η εναλλακτική επίλυση διαφορών δεν κινδυνεύει με τα σημερινά δεδομένα να αντικατασταθεί από την τεχνολογία blockchain και τα έξυπνα συμβόλαια, ούτε βρίσκεται σε μια συγκρουσιακή σχέση με αυτά. Αντιθέτως, ο θεσμός καλείται να εξοικειωθεί με τις νέες τεχνολογίες, να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα που δημιουργούν και με τον τρόπο αυτό να ανθήσει και να εξελιχθεί έτι περαιτέρω. Άλλωστε η μεγάλη επιτυχία του ODR στο ηλεκτρονικό εμπόριο μπορεί να αποτελέσει προπομπό της αντίστοιχης επιτυχίας της ADR στα δίκτυα blockchain. Αυτό, όμως, μπορεί να γίνει εφικτό μόνο κατόπιν σχεδιασμού ενός κατάλληλου ρυθμιστικού πλαισίου που θα επιτρέψει τη δυνατότητα ενσωμάτωσης και χρήσης των μεθόδων εναλλακτικής επίλυσης διαφορών στα δίκτυα blockchain.

⁹ Carlos Rogel Vide, *Favor debitoris: Ana`lisis cr`itico* (Temis, Madrid 2010).

¹⁰ Όπ. π. σημ. 8 Pietro Ortolani, "The impact of blockchain technologies and smart contracts on dispute resolution: arbitration and court litigation at the crossroads", *Unif. L. Rev.*, Vol. 24, 2019 p. 443

¹¹ Eric Tjong Tjin Tai, 'Force Majeure and Excuses in Smart Contracts' (2018) 26(6) *European Review of Private Law* 787.

IV. Αποτελέσματα ποσοτικής έρευνας με θέμα το σύστημα της πολιτικής δικαιοσύνης στην Κύπρο

**διεξαχθείσας τον Δεκέμβριο του έτους 2022
από τη Μονάδα Δικονομικού Δικαίου
του Πανεπιστημίου Λευκωσίας σε συνεργασία με την IMR**

IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Παρουσίαση αποτελεσμάτων ποσοτικής έρευνας με θέμα το σύστημα **Πολιτικής Δικαιοσύνης στην Κύπρο**

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2022



Ταυτότητα έρευνας

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΩΝ
IMR/ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ*

ΑΝΑΘΕΣΗ
ZENOX

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ
9-14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2022

ΚΑΛΥΨΗ
ΠΑΓΚΥΠΡΙΑ ΑΣΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ
ΑΝΔΡΕΣ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΗΛΙΚΙΑΣ 18+

ΜΕΓΕΘΟΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ
1000 ΑΤΟΜΑ

ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ
ΤΥΧΑΙΑ ΣΤΡΩΜΑΤΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΔΟΜΗΜΕΝΟΥ
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟ ΣΦΑΛΜΑ
+/- 3.1

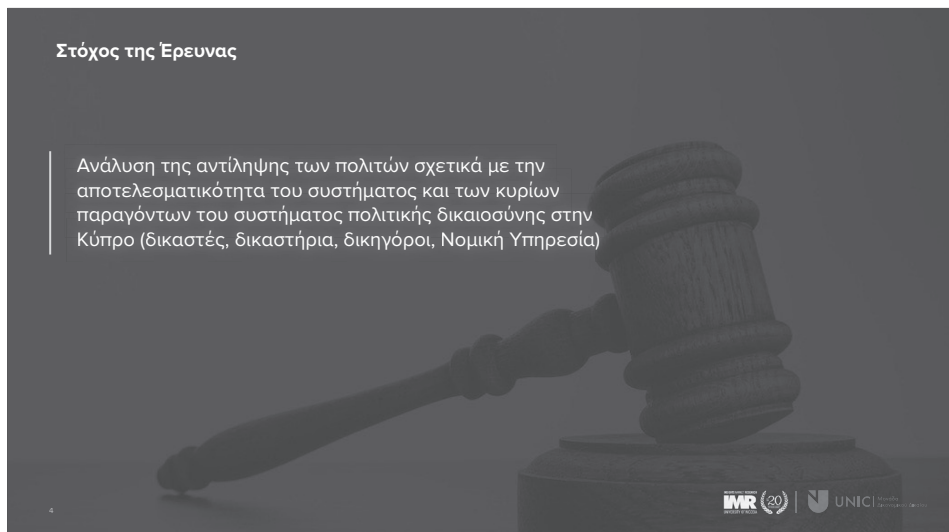
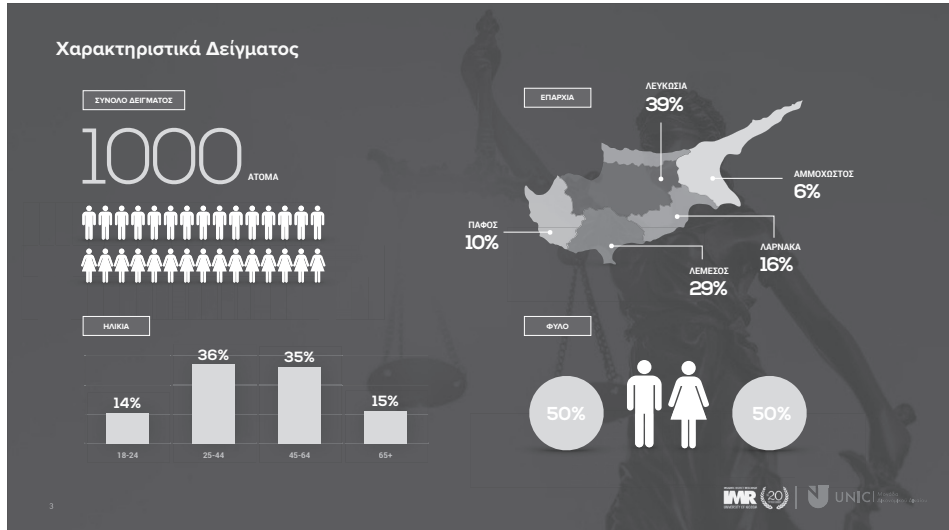
ΒΑΘΜΟΣ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ
95%

*Σημείωση: λόγω στρωματοποίησης των ποσοτήτων σε κάποιες περιπτώσεις το
αθροίσμα μπορεί να έχει απόκλιση από το 100% κατά μία μονάδα (99% ή 101%)

2



IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

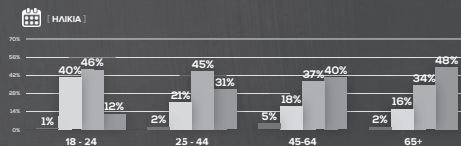
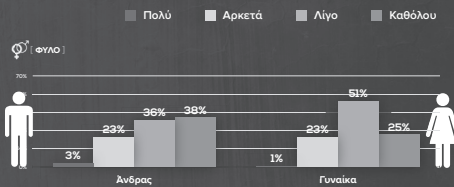
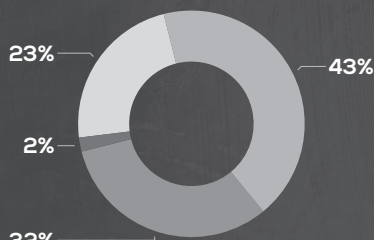


IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ
ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

ΕΝΟΤΗΤΑ Α:
ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ
ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ



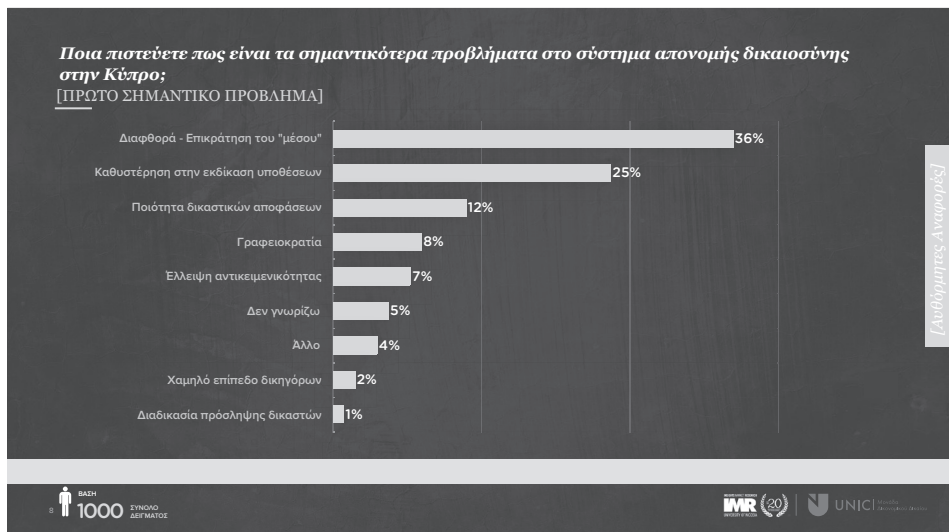
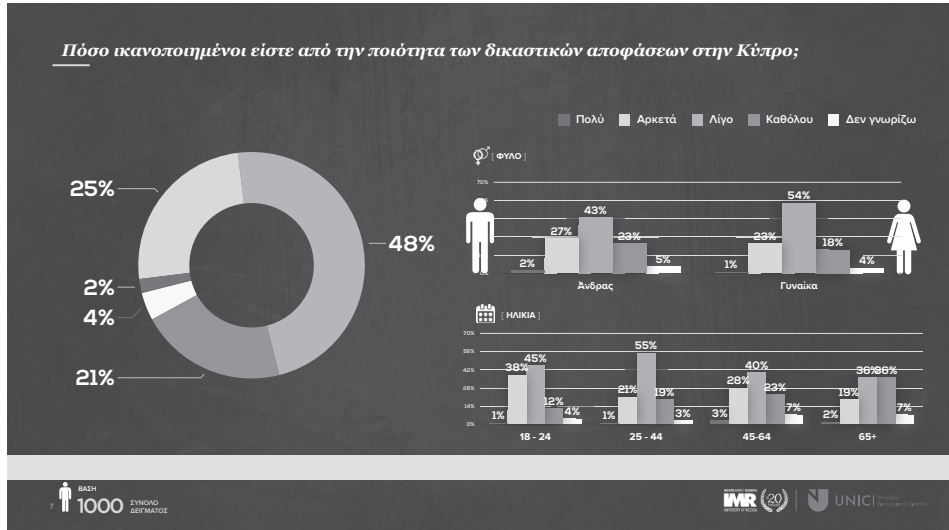
Πόσο ικανοποιημένοι αισθάνεστε από το σύστημα απονομής δικαιοσύνης στην Κύπρο σήμερα;



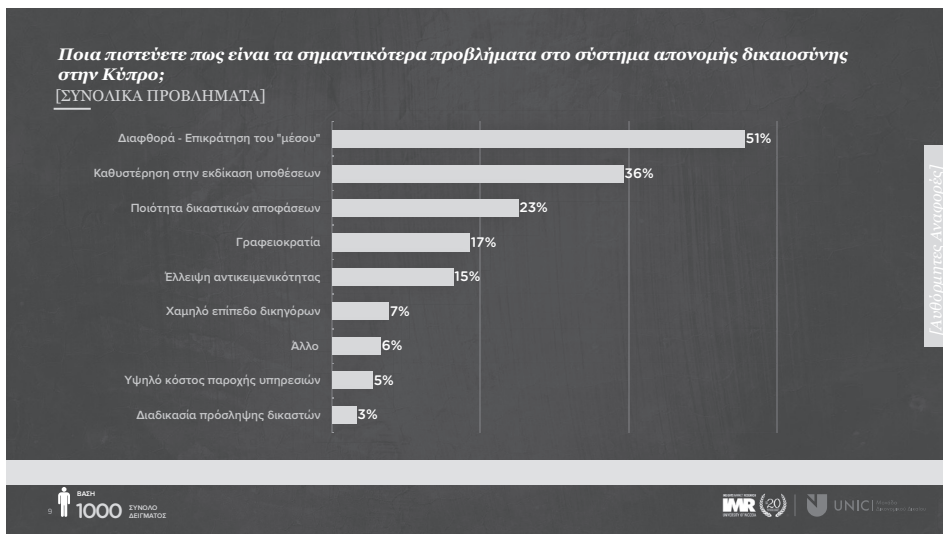
ΒΑΣΗ
1000
ΣΥΝΟΛΟ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ



IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ



IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

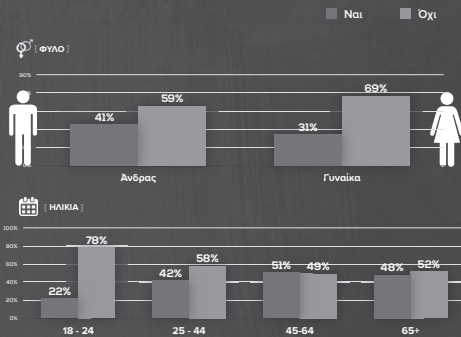
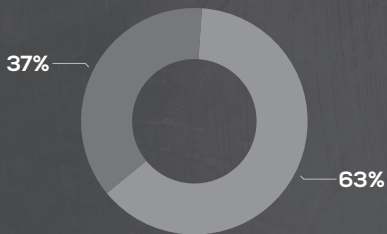


IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ
ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

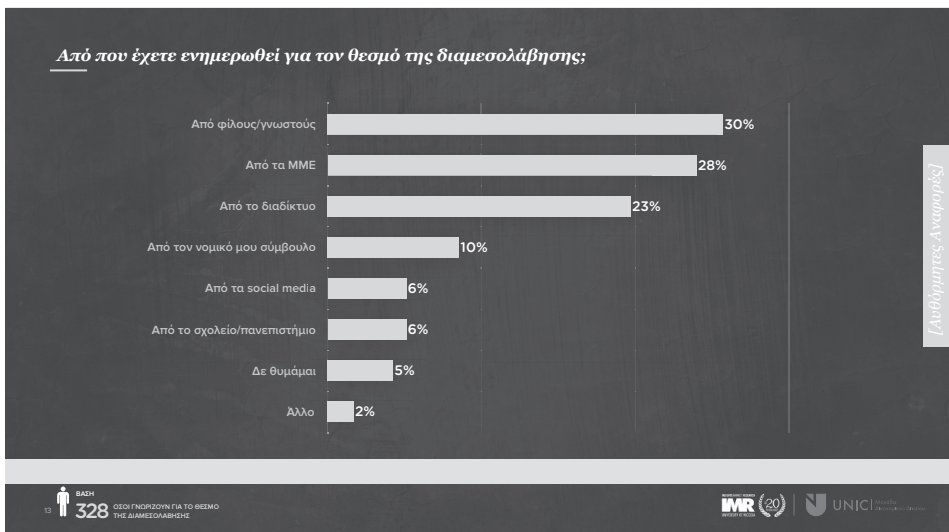
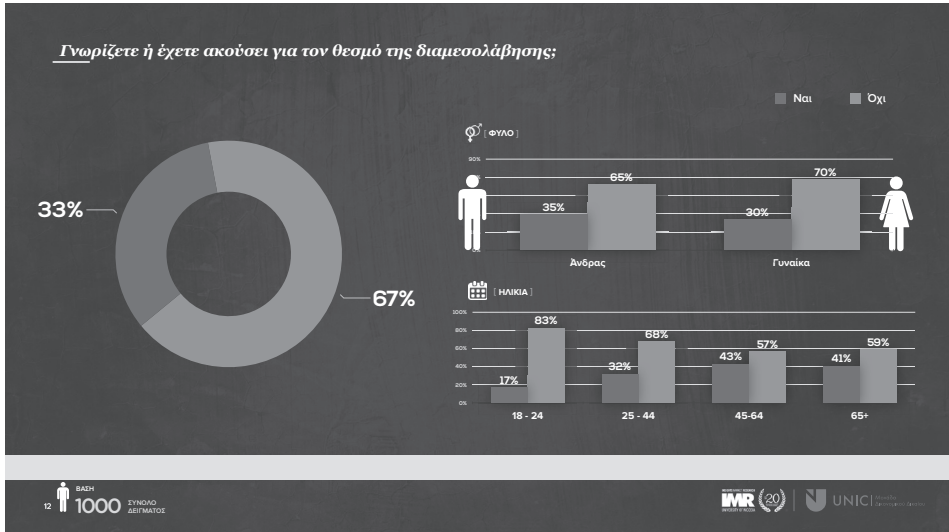
ΕΝΟΤΗΤΑ Β:
ΒΑΘΜΟΣ ΓΝΩΣΗΣ
ΝΟΜΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ



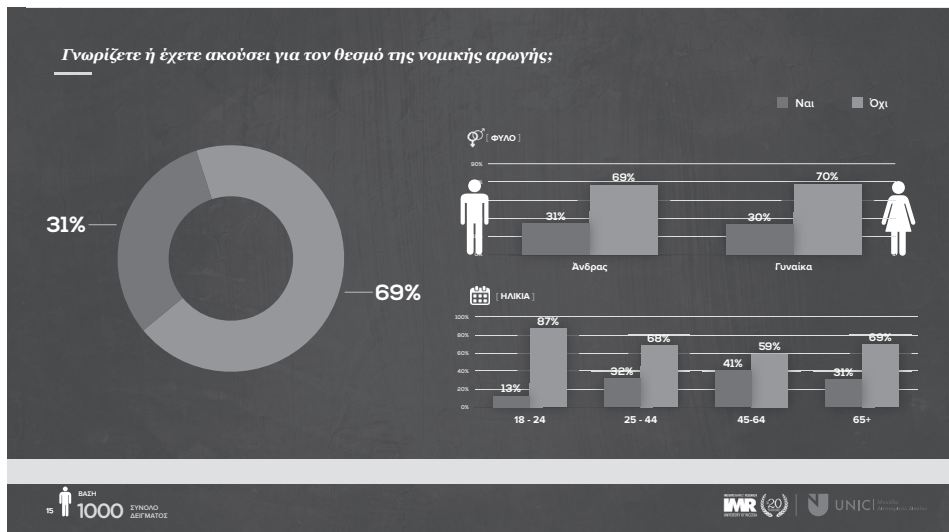
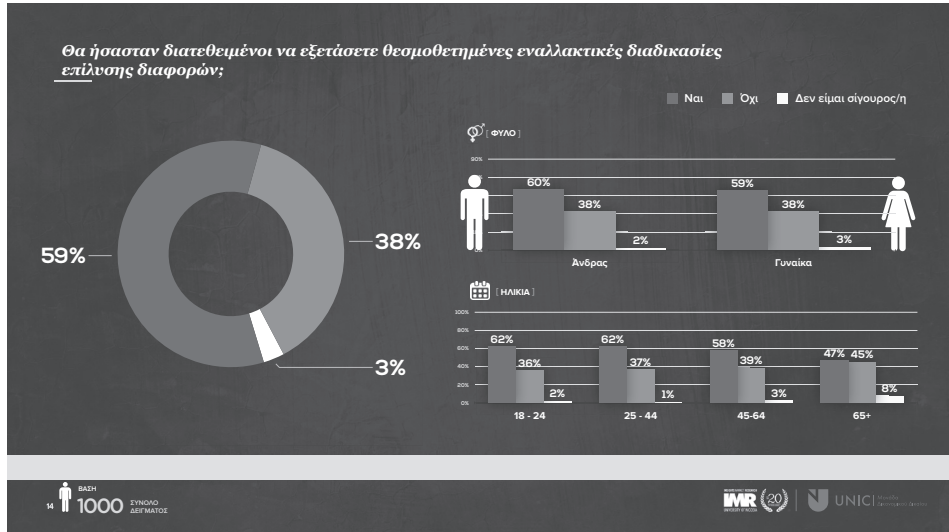
Γνωρίζετε ή έχετε ακούσει για τον θεσμό της διατησίας;



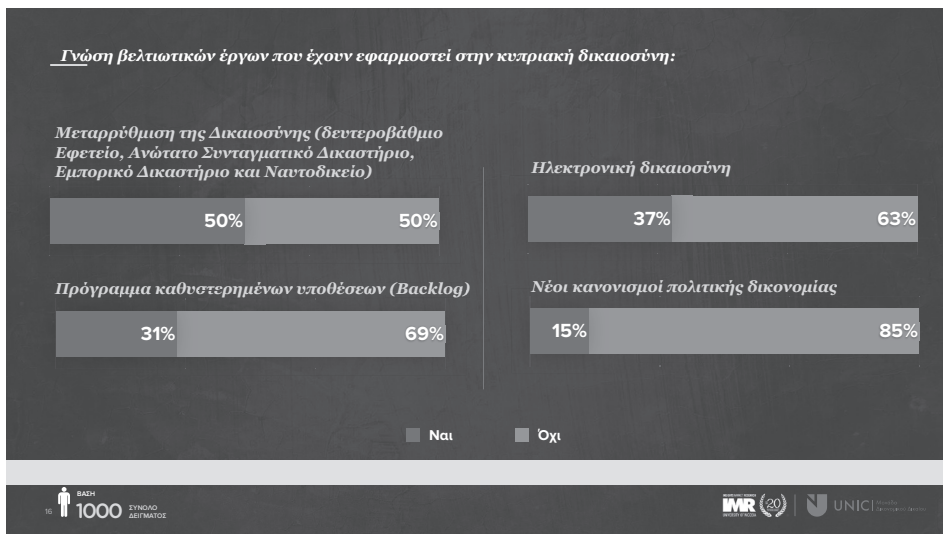
IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ



IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ



IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

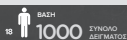
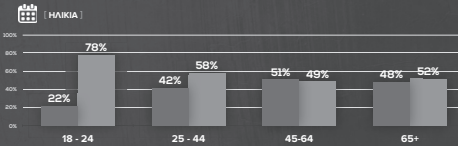
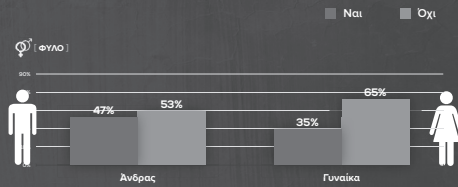


IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ
ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

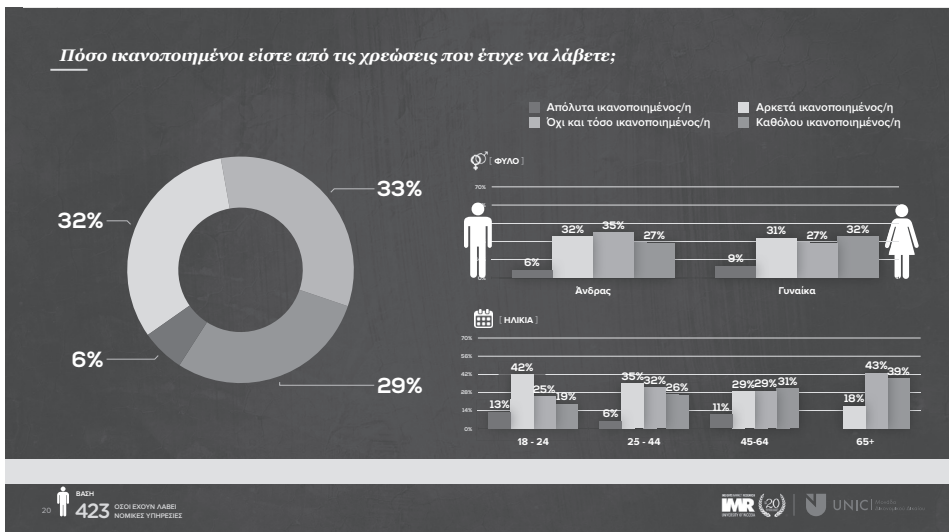
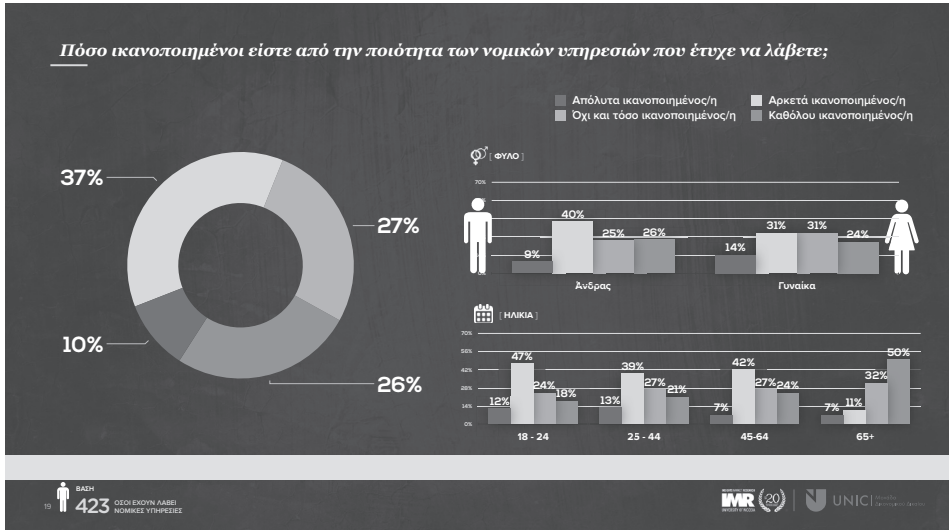
ΕΝΟΤΗΤΑ Γ:
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
ΝΟΜΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ



Έχετε λάβει ποτέ νομικές υπηρεσίες στην Κύπρο;



IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ



IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ



IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ
ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

ΕΝΟΤΗΤΑ Δ:
ΕΙΚΟΝΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ



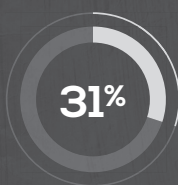
Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη δήλωση "τα κυπριακά δικαστήρια είναι αμερόληπτα";

Συμφωνώ απόλυτα



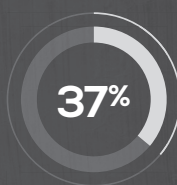
9%

Μάλλον συμφωνώ



31%

Μάλλον διαφωνώ



37%

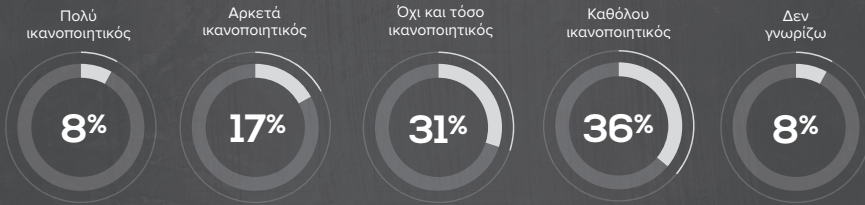
Διαφωνώ απόλυτα



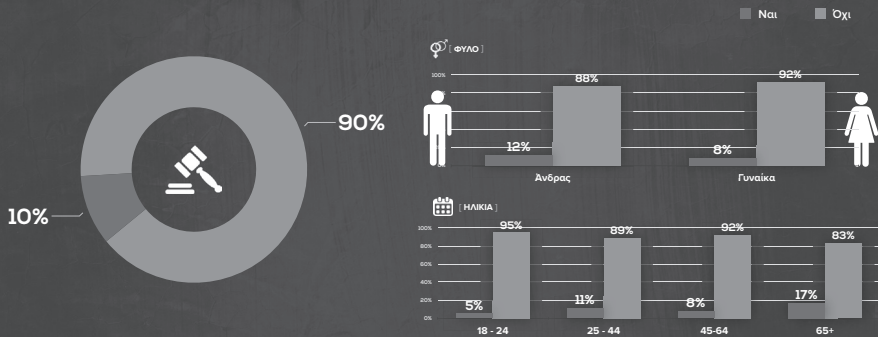
23%

IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Πόσο ικανοποιητικός θεωρείτε ότι είναι ο μέσος όρος του χρόνου για την εκδίκαση μιας υπόθεσης στα αστικά δικαστήρια όταν θα εκδικαστεί μέχρι το τέλος;

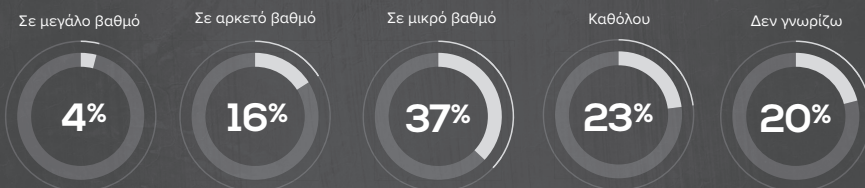


Είστε ενημερωμένοι σχετικά με τη διαδικασία επιλογής και προαγωγής δικαστών;



IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Σε ποιο βαθμό θα λέγατε ότι υπάρχει διαφάνεια στη διαδικασία επιλογής και προαγωγής δικαστών;



ΒΑΣΗ
20 1000 ΣΥΝΟΛΟ
ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

IMR
20

UNICI

IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ
ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

ΕΝΟΤΗΤΑ Ε:
ΕΙΚΟΝΑ ΝΟΜΙΚΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ



Όσον αφορά τη Νομική Υπηρεσία, σε ποιο βαθμό θα λέγατε ότι ανταποκρίνεται στα καθήκοντα που έχει να επιτελέσει;

Σε μεγάλο βαθμό



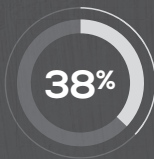
7%

Σε αρκετό βαθμό



39%

Σε μικρό βαθμό



38%

Καθόλου



11%

Δεν γνωρίζω



5%

IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΣΟΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τη δήλωση ότι "όλες οι υποθέσεις που έρχονται ενώπιον της Νομικής Υπηρεσίας τυγχάνουν ίσης αντιμετώπισης και χειρισμού";



ΒΑΣΗ
20 1000 ΣΥΝΟΛΟ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

IMR
INSIGHTS MARKET RESEARCH

UNICI
UNIVERSITY OF NICOSIA

The worldwide transition into the era of Big Data and digital transformation, have driven IMR/University of Nicosia*, one of the largest market research organizations in Cyprus, to invest in an all new Market Business Intelligence unit. The Business Intelligence unit through its collaboration with multiple teams of experts both in Cyprus and abroad, offers new and innovative solutions based on real time data collection, advance analytics and tailored-made visualizations endorsing strategic business decisions.

Providing insights to your business™

INSIGHTS MARKET RESEARCH
IMR
UNIVERSITY OF NICOSIA

20
YEARS

DEPARTMENT OF COMMUNICATION

T: +357 22 265150
F: +357 22 255630

E: postou@imr.com.cy
Mrs. Marina Postou
Qualitative Research Manager

For more information about IMR/University of Nicosia™
please visit our website:
www.imr.com.cy

Insights Market Research (IMR) Ltd.

Member of

ESOMAR
member

SEDEAK

CSA

Contributor

ESOMAR

ESOMAR

ESOMAR

ESOMAR

ESOMAR

ESOMAR

ESOMAR

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Η Μονάδα Δικονομικού Δικαίου (Procedural Law Unit) της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Λευκωσίας σας προσκαλεί στην εναρκτήρια εκδήλωσή της με θέμα:

«Ίδρυση Σχολής Δικαστών στην Κύπρο»

Τετάρτη, 18 Δεκεμβρίου 2019 | 18:30-21:00
Αμφιθέατρο UNESCO, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας



Procedural Law Unit Annual Symposium

Presentation of the 2020-2021 projects
Civil Justice in Cyprus: Suggestions and Actions

Wednesday, 15 December 2021
10:00-13:00
Cine Studio, University of Nicosia

In memory of Alecos Markides



Procedural Law Unit Annual Symposium

Thursday, 15 December 2022

🕒 09:00am - 16:00pm

📍 Cine Studio, University of Nicosia



In memory of
Konstantinos Kerameus



Procedural Law Unit 3rd Annual Symposium

**The Court of the 21st Century:
Personnel and Equipment**

Friday, 15 December 2023

🕒 09:00am - 16:00pm

📍 Cine Studio, University of Nicosia

*Researchers can submit abstracts until the end of June 2023 at procedurallawunit@unic.ac.cy



ISBN 978-9963-676-39-2



9 789963 676392